

Зінаїда Белова
Оксана Грек
Дарина Чамахуд

Навчальний посібник з музичної грамоти і сольфеджіо

*для учнів 2 класу
мистецьких шкіл*

**Оксана Грек
Зінаїда Бєлова
Дарина Чамахуд**

**Навчальний посібник з музичної
грамоти і сольфеджіо для учнів
2 класу мистецьких шкіл**

Луцьк – 2021

Рекомендовано до друку педагогічною радою Волинського фахового коледжу культури і мистецтв ім. І. Ф. Стравінського Волинської обласної ради (протокол №7 від 7 квітня 2021 року).

Рецензенти:

Шиманський П. Й. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музично-практичної підготовки факультету культури і мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Самчук І. Ю. – старший викладач, завідувачка теоретичним відділом КЗ “Луцька музична школа №3”.

ВІД АВТОРІВ

У посібнику викладено основні поняття з музичної грамоти, запропоновано практичні завдання для формування навичок інтонування, сольфеджування, слухового аналізу та аналітичного мислення, для розвитку музичної пам'яті та творчих здібностей.

Посібник складається з двох частин. Зміст першої частини відповідає тематиці уроків II класу мистецьких шкіл. Друга частина – додатки, у яких вміщено практичні матеріали для закріплення тем, що вивчаються: фрагмент фортепіанної клавіатури, музичні зразки для слухового аналізу, інтонаційні вправи, зразки для сольфеджування, матеріали для вивчення тональностей, словник музичних термінів, а також приклад креативного контрольного уроку у формі квесту.

Разом з тим, вчитель може на свій розсуд обрати види завдань уроку, що залежатиме від педагогічної потреби.

ЗМІСТ

I семестр

Урок 1. Повторення вивченого матеріалу за 1 клас. Лад. Гама. Тональність.	
Тонічний тризвук	7
Урок 2. Види мінору. Транспонування вивчених мелодій.....	11
Урок 3. Інтервали. Види інтервалів. Прості інтервали.....	14
Урок 4. Інтервали. Консонуючі і дисонуючі інтервали.	
Ступенева і тонова величина інтервалів	16
Урок 5. Ритмічна група (четвертна з крапкою і восьма). Гама ре мінор у трьох видах	19
Урок 6. Інтервали чиста пріма та чиста октава від звуків і на ступенях ладу	22
Урок 7. Ритмічна група (чотири шістнадцяті). Гама мі мінор у трьох видах.....	25
Урок 8. Октавні знаки скорочення нотного письма. Темп. Групи темпів.	
Темпові позначення	29
Урок 9. Контрольний урок.....	33
Урок 10. Інтервал секунда від звуків і на ступенях ладу	36
Урок 11. Мотив, фраза, речення.....	40
Урок 12. Інтервал терція від звуків і на ступенях ладу	43
Урок 13. Секвенція. Гама сі мінор у трьох видах	46
Урок 14. Інтервал чиста кварта від звуків і на ступенях ладу	50
Урок 15. Паралельні тональності. Гама ре мажор і сі мінор	53
Урок 16. Контрольний урок.....	56

II семестр

Урок 1. Повторення вивченого матеріалу за I семестр	59
Урок 2. Інтервал чиста квінта від звуків і на ступенях ладу.....	62
Урок 3. Розмір $\frac{3}{8}$	65
Урок 4. Акорд. Тризвук. Великий і малий тризвуки (B^5_3 і M^5_3). Тонічний тризвук	68
Урок 5. Однойменні тональності, однойменно-змінний лад	72
Урок 6. Інтервал секста від звуків і на ступенях ладу	76
Урок 7. Паралельно-змінний лад	80
Урок 8. Інтервал септіма від звуків і на ступенях ладу	83
Урок 9. Обернення простих інтервалів	87
Урок 10. Контрольний урок.....	91
Урок 11. Гама сі бемоль мажор. Стійкі і нестійкі інтервали	94
Урок 12. Гама соль мінор.....	97
Урок 13. Поняття про збільшені і зменшені інтервали. Збільшена секунда у гармонічному мінорі.....	100

Урок 14. Канон	104
Урок 15. Види тематичного розвитку: повторення, варіювання, секвенція .	107
Урок 16. Повторення вивченого матеріалу	110
Урок 17. Контрольний урок	113
ДОДАТКИ	114
ДОДАТОК 1. Фрагмент фортепіанної клавіатури	114
ДОДАТОК 2. Музичні зразки.....	115
ДОДАТОК 3. Удосконалення навиків інтонування. Спів послідовностей інтервалів. Інтонаційні вправи та зразки для сольфеджування	127
ДОДАТОК 4. Тональності	135
ДОДАТОК 5. Словник музичних термінів.....	139
ДОДАТОК 6. Контрольний урок у формі квесту	142
Список використаної літератури та джерел.....	151

I семестр

Урок 1. Повторення вивченого матеріалу за 1 клас. Лад. Гама.

Тональність. Тонічний тризвук

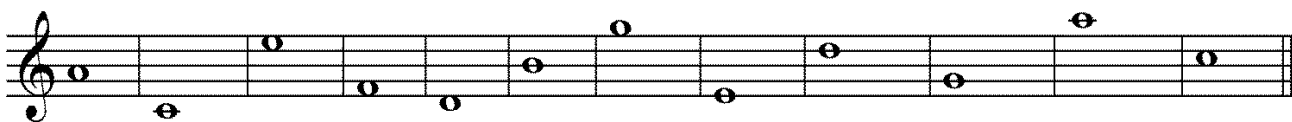
Пригадай, де пишуться ноти?

1. Запиши вказані ноти у скрипковому ключі:
у першій октаві у другій октаві

Мі Ля До Фа Соль Ре Сі Ре Соль До Ля Мі Сі Фа

2. Підпиши назви нот у скрипковому ключі:

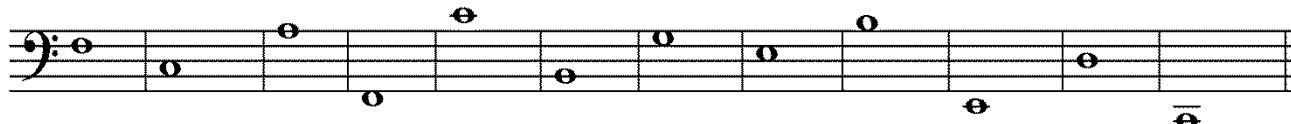

3. Запиши вказані ноти у басовому ключі:
у малій октаві у великій октаві

Мі Ля До Фа Соль Ре Сі Ре Соль До Ля Мі Сі Фа

4. Підпиши назви нот у басовому ключі:

5. Постав тактові риски у нотних текстах, враховуючи розмір.
Проплескай ритмічні малюнки, які утворилися:

Пригадай!

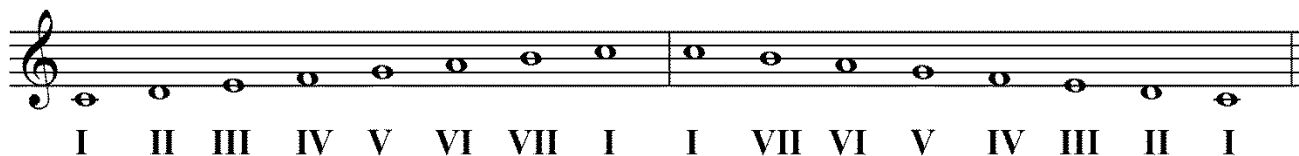
Лад – об'єднання стійких і нестійких ступенів навколо тоніки (першого ступеня ладу). Найбільш поширеними у музиці є **мажорний** і **мінорний лади**.

Найменша відстань між ступенями ладу – **півтон**. Два півтони складають **тон**.

Тональність – висотне положення ладу. Назва тональності включає назву тоніки і ладу (наприклад, до мажор, ля мінор).

Гама – сім ступенів, розташовані послідовно вгору або вниз від тоніки до тоніки.

Згадай гаму до мажор:

6. Підпиши тони і півтони між ступенями гама до мажор.

Гама складається з двох **тетрахордів**. Кожен тетрахорд має по 4 ступені:

- 1) **нижній тетрахорд** починається з тоніки;
- 2) **верхній тетрахорд** закінчується тонікою.

7. З якої гама ці тетрахорди? _____

Мажорна гама вгору будується за схемою: тон – тон – півтон – тон – тон – тон – півтон:

Будова мажорної гама:	1	1	$\frac{1}{2}$	1	1	1	$\frac{1}{2}$
------------------------------	---	---	---------------	---	---	---	---------------

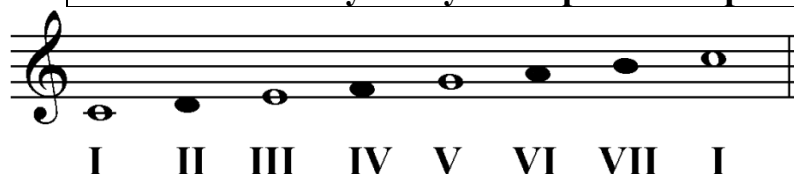
Мінорна гама вгору будується за схемою: тон – півтон – тон – тон – півтон – тон – тон:

Будова мінорної гама:	1	$\frac{1}{2}$	1	1	$\frac{1}{2}$	1	1
------------------------------	---	---------------	---	---	---------------	---	---

Кожна гама має стійкі і нестійкі ступені:

Стойкі ступені у мажорі та мінорі: I, III, V
Нестойкі ступені у мажорі та мінорі: II, IV, VI, VII

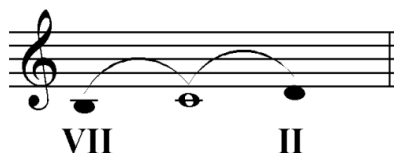

Всі нестійкі ступені тяжіють до стійких. Перехід нестійких ступенів у стійкі називається **розв'язанням і позначається стрілочками:**

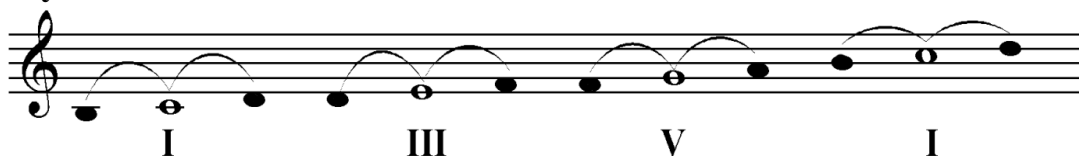
VII ↑ в I;
 VI ↓ в V;
 IV ↓ в III або ↑ в V;
 II ↓ в I або ↑ в III.

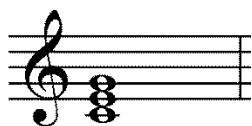
Нестійкі ступені, що оточують тоніку, називаються **ввідними** (це VII і II ступені):

Кожен стійких ступінь оточений з обох боків двома нестійкими ступенями:

Тонічний тризвук складається зі стійких I, III і V ступенів ладу:

Рахуй ключові знаки в гамі на пальчиках

Всі бемольні тональності у своїй назві містять слово «бемоль». Виняток – **фа мажор і ре мінор**, у яких при ключі – лише один бемоль. Якщо слова «бемоль» немає, то ці тональності дієзні.

Для того, щоб визначити кількість ключових знаків у тональності, необхідно:

- у дієзній тональності рахуй порядок дієзів на пальчиках до назви, а потім віднімай два останні дієзи;
- у бемольній тональності рахуй порядок бемолів на пальчиках до назви, а потім додай один бемоль.

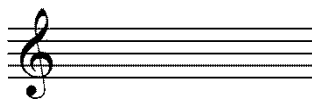
ЗАПАМ'ЯТАЙ!

#	: фа, до, соль, ре, ля, мі, сі	“– 2 дієзи”
b	: сі, мі, ля, ре, соль, до, фа	“+ 1 бемоль”

8. Подумай і запиши, скільки ключових знаків мають тональності:

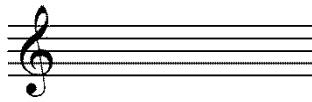
ре мажор

мі мажор

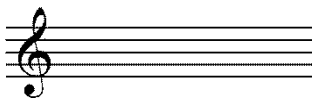
сі бемоль мажор

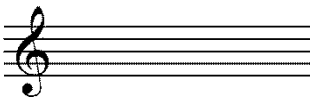
ля мажор

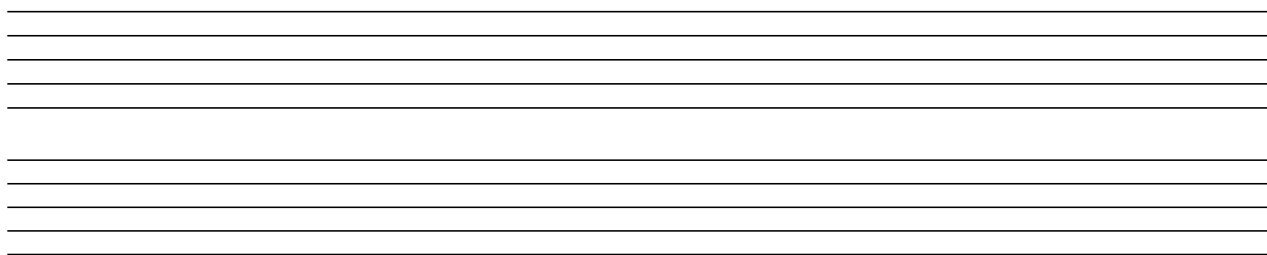
мі бемоль мажор

соль мажор

9. Що необхідно написати після ключа при побудові гами?
 _____ . Побудуй гаму фа мажор вгору і вниз,
 зазнач стійкі ступені, вкажи стрілочкою розв'язання нестійких ступенів:

Для записів

Урок 2. Види мінору. Транспонування вивчених мелодій

1. Пригадай, як ми сприймаємо мінорний лад? _____ . Проте мінорний лад має три різновиди – натуральний, гармонічний і мелодичний, – кожен з яких має свої особливості у звучанні верхнього тетраорду.

Пригадай, скільки тетраордів має мінорна гама і як вони називаються? _____ .

Послухай, як звучить **натуральний мінор** в *українській народній пісні «Рече та стогне Дніпр широкий»*¹? _____ .

2. Чим відрізняється **гармонічний мінор**? Послухай твір «*Циганський танець*» *К. Сен-Санса* _____ .

3. У чому особливість звучання **мелодичного мінору**? Послухай п'єсу «*Червень*» *П. Чайковського* із циклу «*Пори року*» _____ .

4. Обери із запропонованого переліку слова, які характеризують звучання кожного виду мінору (*темний, сумний, «зі світлинкою», спокійний, «з проясненням», «з гостринкою», циганський, відчайдушний, гордий, похнюплений*). Запиши їх:

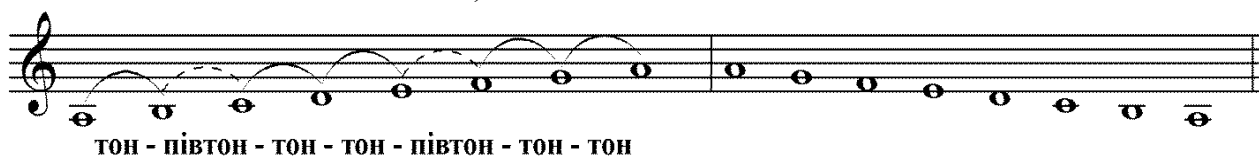
натуральний мінор: _____ ;

гармонічний мінор: _____ ;

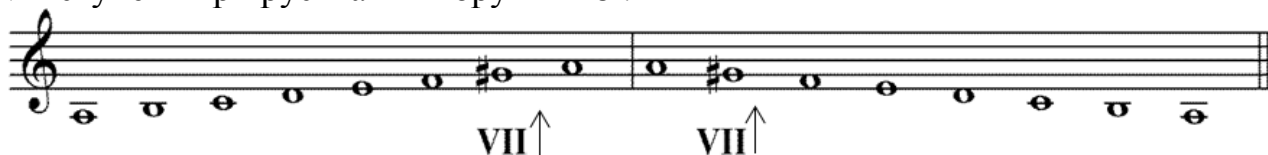
мелодичний мінор: _____ .

Розглянемо на прикладі ля мінору будову трьох його видів:

1) *натуральний*, будова якого $1-1\frac{1}{2}-1-1-1\frac{1}{2}-1-1$ (тон – півтон – тон – тон – півтон – тон – тон):

2) *гармонічний*, будова якого відрізняється від натурального підвищенням VII ступеня при русі гама вгору і вниз²:

3) *мелодичний*, будова якого відрізняється від натурального підвищенням VI і VII ступенів при русі гама вгору (при русі гама вниз підвищення VI і VII ступенів скасовується):

¹ Всі музичні зразки для слухання вміщено у додатку №2 посібника.

² У робочому зошиті підвищені ступені позначаємо стрілочкою вгору.

5. Знайди та підпиши види мінору, які використовуються у запропонованій мелодії:

6. Заспіваємо пісеньки про три види мінору:

Слова і музика Анни Наумової

Натуральний мінор

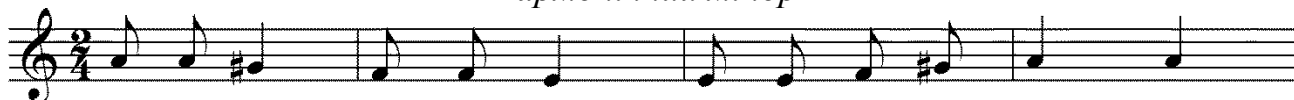

Є три ви-----ди мі----но----ру, пер---ший на---ту-----раль-----ний.

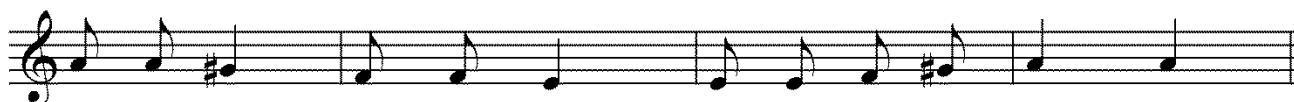

Зас-пі--вай-мо його----го хо---ром стро--го і пе-----чаль-----но.

Гармонічний мінор

Гар-мо--ніч-----ний мі----нор по - схід---но---му пиш-----ний:

Ма--є сьо-----мий ша---бель на пів---то---ну ви-----щий.

Мелодичний мінор

Ме---ло---дич-----ний мі---нор ви---щі на пів---то-----ну

Ма----є аж два шаб--лі шос--тий ра---зом з сьо----мим.

7. Визнач тональності та різновиди мінорного ладу:

Укр. народна пісня «Ой на Купала»

а)

Ой на Ку-----па-----ла, Ку-----па-----лоч---ка
не вис-----па-----ла-----ся На-----та-----лоч---ка.

Білоруська нар. пісня «Ох, ці мені, ох»

б)

8. Запиши мелодію в гармонічному і мелодичному різновидах мінору. Заспівай і порівняй звучання різновидів мінору:

Транспозиція – точне перенесення мелодії на іншу висоту. При транспозиції зберігається лад, розмір, темп, інтервали між ступенями. Змінюється лише висота звуків.

Приклад транспозиції мелодії із до мажору у фа мажор:

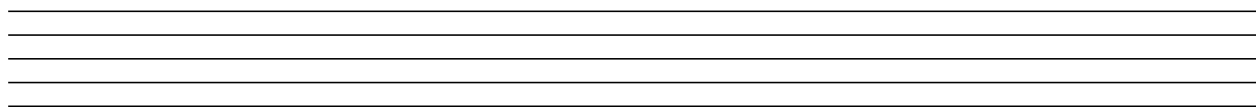
ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Для транспозиції необхідні два кроки:

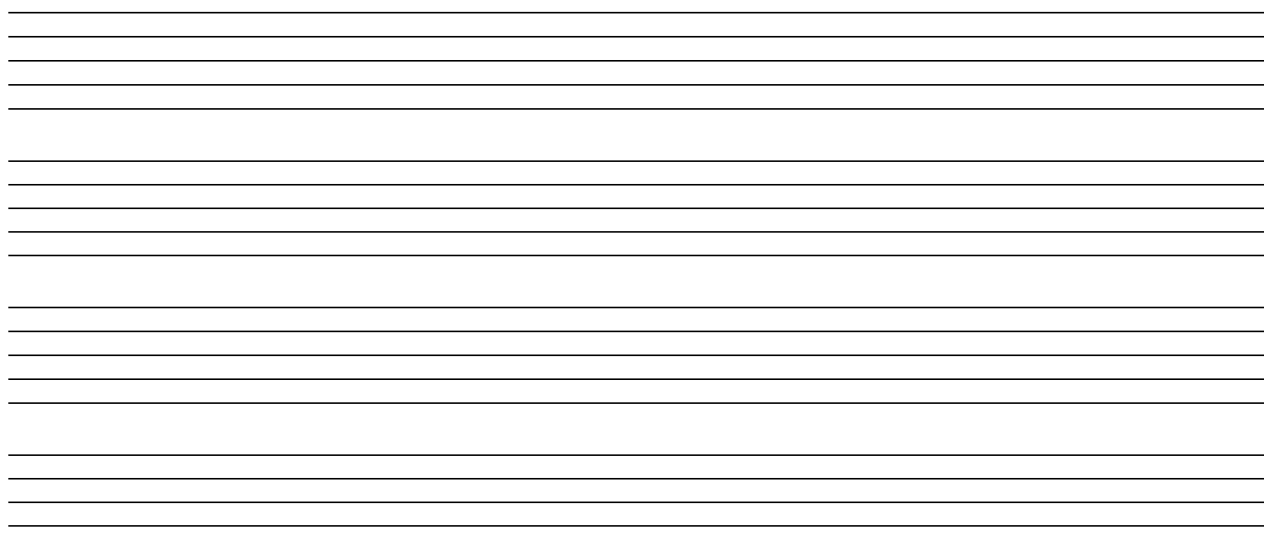
1. визначити і записати ключові знаки нової тональності;
2. підписати ступені під заданою мелодією і записати їх як звуки у новій тональності.

9. Транспонуй мелодію із фа мажору у тональність соль мажор:

Для записів

Урок 3. Інтервали. Види інтервалів. Прості інтервали

1. Послухай п'єсу «*Нова лялька*» з «*Дитячого альбому*» П. Чайковського. У цьому творі ми чуємо мелодію і супровід. Скільки звуків у супроводі звучать одночасно? _____.

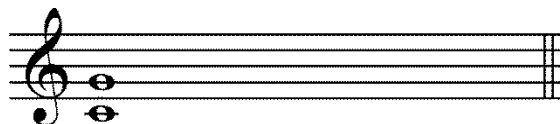

Таке поєднання двох звуків називається **інтервалом**.

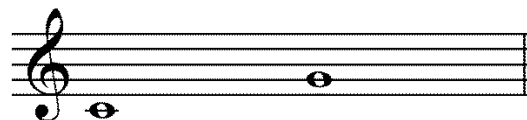

Звуки інтервалу можуть звучати одночасно (як у супроводі п'єси) або послідовно (як у мелодії п'єси). Якщо два звуки звучать одночасно, то утворюється **гармонічний** інтервал, а якщо послідовно, то **мелодичний**.

Гармонічна форма інтервалу:

Мелодична форма інтервалу:

Нижній звук інтервалу називається його **основою**, а верхній – **вершиною**.

Інтервали в межах октави називають **простими**. Їх є усього **вісім**. Інтервали позначаються італійськими порядковими числівниками:

- пріма (1);
- секунда (2);
- терція (3);
- кварта (4);
- квінта (5);
- секста (6);
- септіма (7);
- октава (8).

Інтервали від звуку «до» вгору (мелодична і гармонічна форми):

Пріма (1) Секунда (2) Терція (3) Кварта (4)

Квінта (5) Секста (6) Септіма (7) Октава (8)

Інтервали від звуку «до» вниз (мелодична і гармонічна форми):

Пріма (1) Секунда (2) Терція (3) Кварта (4)

Квінта (5) Секста (6) Септіма (7) Октава (8)

2. Побудуй прості інтервали від звуку «ре» вгору:

↑

1 2 3 4 5 6 7 8

3. Побудуй прості інтервали від звуку «мі» вниз:

↓

1 2 3 4 5 6 7 8

4. Підпиши цифрами величину інтервалів:

5. Підпиши цифрами величину інтервалів:

Укр. нар. пісня «Лугом іду, коня веду»

Для записів

Урок 4. Інтервали. Консонуючі і дисонуючі інтервали.

Ступенева і тонова величина інтервалів

1. Послухай дві п'єси *П. Чайковського* із «Дитячого альбому» – «Хорал» («В церкві») і «Баба Яга». Порівняй їх: яка із п'єс звучить м'яко, злагоджено, а яка різко, гостро? _____

М'яке, злагоджене звучання називається **консонансом**, а різке, гостре – **дисонанс**.

Серед інтервалів є:

1) **дисонанси** – тобто, ті, що звучать різко, колючо (секунди, септіми, тритони);

2) **консонанси** – тобто ті, що звучать злагоджено, м'яко (пріма і октава, кварта і квінта, терції і сексти).

Дисонанси: м.2, в.2, м.7, в.7, тритони

Консонанси: ч.1, ч.8, ч.4, ч.5, м.3, в.3, м.6, в.6

Кожен інтервал має дві величини:

1) **ступеневу** (кількісну), яка вказує на кількість охоплених інтервалом ступенів і **позначається цифрою**;

2) **тонову** (якісну), яка вказує на кількість охоплених тонів та півтонів і **позначається словами** (чиста, мала, велика, збільшена, зменшена).

Таблиця простих інтервалів

Назва інтервалу	Позначення	Ступенева величина (охоплює ступенів)	Тоновна величина (містить тони)	Будується	
				в мажорі	в мінорі
чиста пріма	ч.1	1 ступінь	0 тонів	на всіх ступенях	на всіх ступенях
секунда	мала	м.2	2 ступені	півтон	III, VII
	велика	в.2	2 ступені	1 тон	I, II, IV, V, VI
терція	мала	м.3	3 ступені	1 1/2 тони	II, III, VI, VII
	велика	в.3	3 ступені	2 тони	I, IV, V
чиста кварта	ч.4	4 ступені	2 1/2 тони	крім IV	крім VI
чиста квінта	ч.5	5 ступенів	3 1/2 тони	крім VII	крім II
секста	мала	м.6	6 ступенів	4 тони	III, VI, VII
	велика	в.6	6 ступенів	4 1/2 тони	I, II, IV, V
септіма	мала	м.7	7 ступенів	5 тонів	II, III, V, VI, VII
	велика	в.7	7 ступенів	5 1/2 тонів	I, IV
чиста октава	ч.8	8 ступенів	6 тонів	на всіх ступенях	на всіх ступенях

2. Вивчи пісеньку про інтервали:

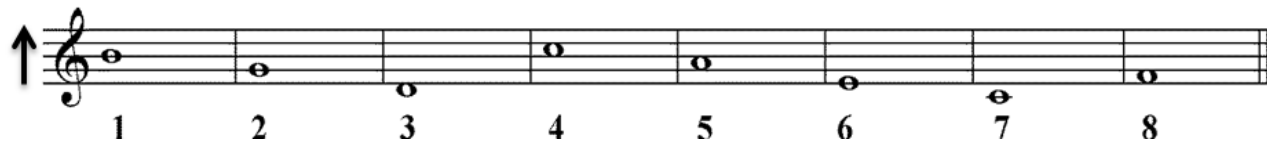
Ось прі-ма, се-кун-да, тер-ці-я, квар-та, квін-та, сек-ста, септіма, октава. Ок-

та---ва, сеп-ті-ма, сек-ста, квін-та, квар-та, тер-ці--я, се--кун---да і прі--ма.

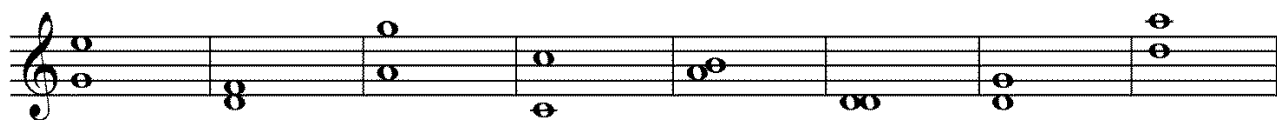
3. Побудуй прості інтервали від зазначених звуків вгору:

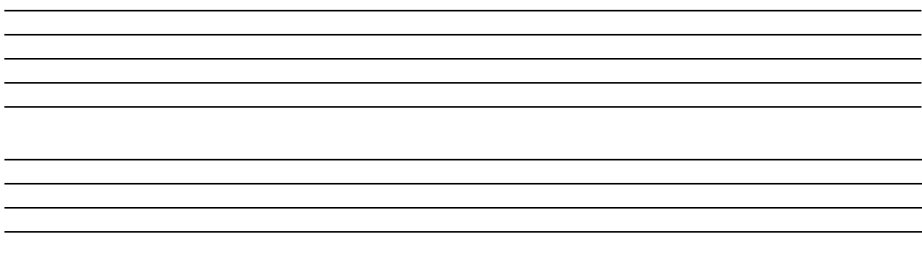
4. Побудуй прості інтервали від зазначених звуків вниз:

5. Визнач ступеневу величину інтервалів:

6. У творах, які ти граєш на інструменті, знайди дисонанси і консонанси. Заграй їх:

Для записів

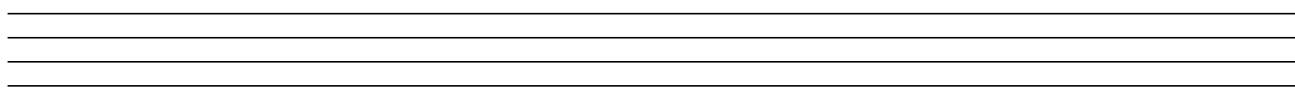
Урок 5. Ритмічна група $\text{♩} \cdot \text{♪}$ (четвертна з крапкою і восьма).

Гама ре мінор у трьох видах

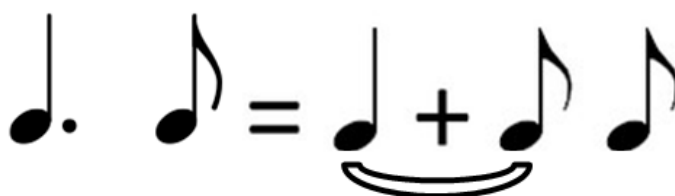

1. Послухай п'єси «*Ранкова молитва*» П. Чайковського із «*Дитячого альбому*» та «*Веселий селянин*» Р. Шумана з «*Альбому для юнацтва*». Визнач темп, розмір, простукай ритм першого такту і порахуй.

Запиши цей ритм:

Ритмічна група $\text{♩} \cdot \text{♪}$ складається з довгого на сильній долі та короткого на слабкій долі звуків і називається **пунктирним ритмом**.

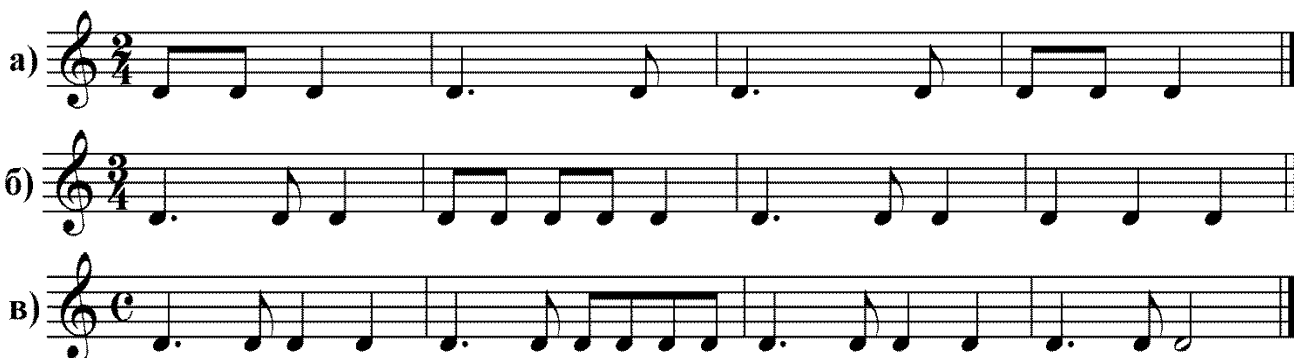

Рахунок:

1 і 2	і	1 і	2	і
2 і 3	і	2 і	3	і
3 і 4	і	3 і	4	і

2. Відстукуй під рахунок зазначені ритмічні малюнки:

3. Розстав тактові риски:

Якщо від тоніки *Re* до тоніки *Re* побудувати гаму за правилом $1-1/2-1-1-1/2-1-1$, то утвориться **гама ре мінор натуральний**.

4. Побудуй гаму ре мінор (натуральний). Вкажи відстані між ступенями. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, заспівай їх:

5. Послухай, як звучать три види мінору і визнач їх, вкажи особливості:

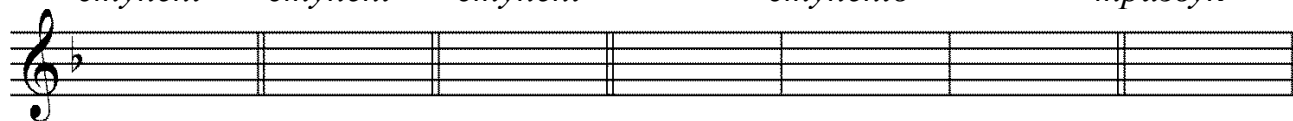

6. Побудуй гармонічний і мелодичний види ре мінору, підпиши змінені ступені:

7. Запиши ступені гами ре мінор, заповнивши такти:

Стойкі ступені *Нестійкі ступені* *Відні ступені* *Оспівування стійких ступенів* *Тонічний тризвук*

8. За поданими верхніми тетраходами визнач вид ре мінору:

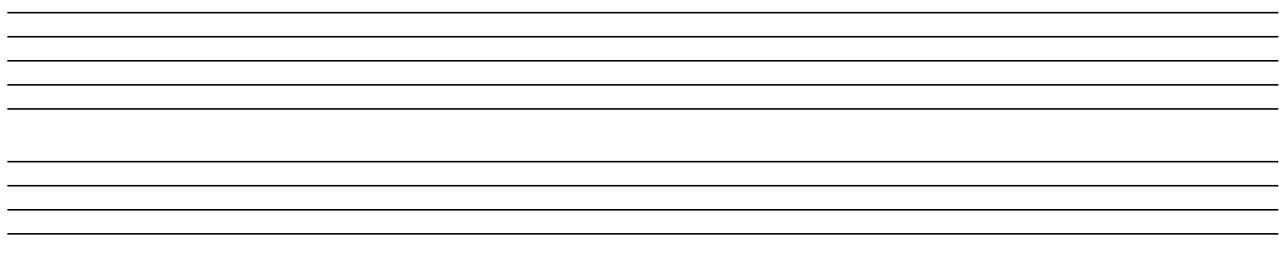
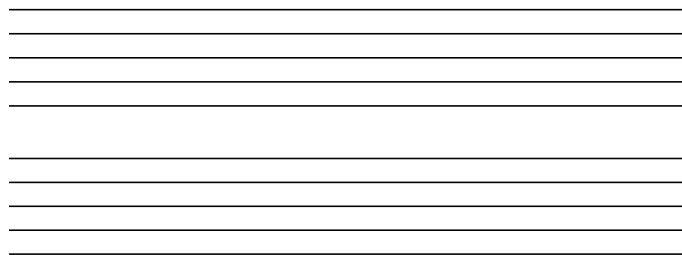
9. Заспівай гаму ре мінор натуральний з тактуванням у розмірі $\frac{2}{4}$ з ритмом .

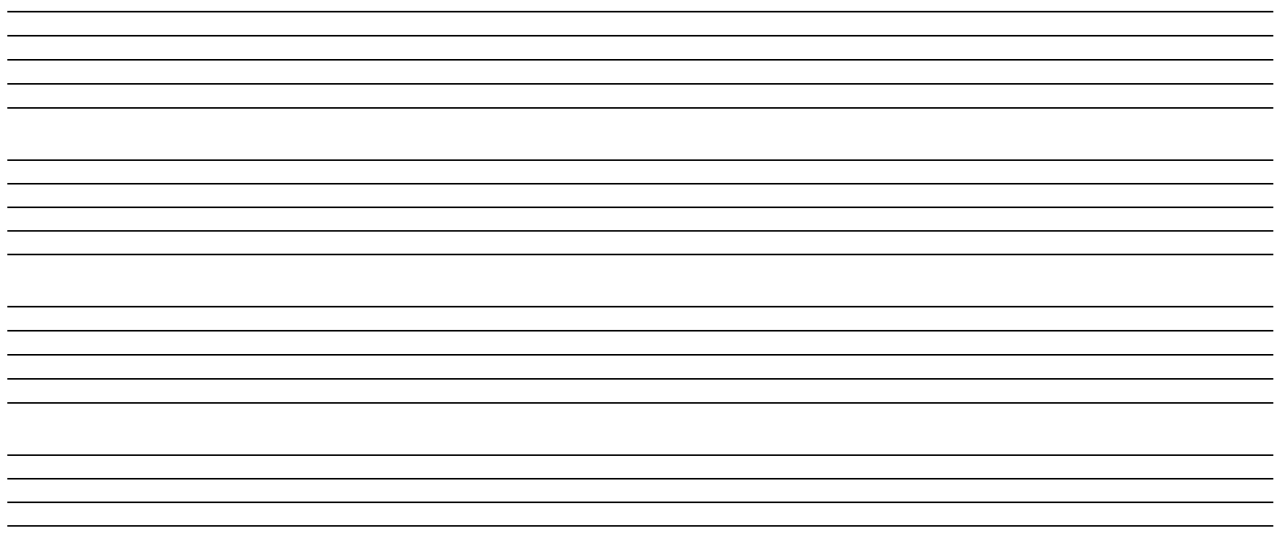
10. Сольмізуй з тактуванням, а потім сольфеджуй мелодію. Підпиши цифрами інтервали, які утворюються між сусідніми нотами:

11. Розглянь малюнок і придумай до нього мелодію, використавши вид мінору, який ти вважаєш за потрібне:

Для записів

Урок 6. Інтервали чиста пріма та чиста октава

від звуків і на ступенях ладу

1. Послухай п'єсу «*Похорони ляльки*» П. Чайковського із «*Дитячого альбому*». Зверни увагу на початковий інтервал. Скільки ступенів він охоплює? Який зміст несе ця повторність? _____.

Чиста пріма – це сполучення двох звуків одного ступеня (тобто це повторення одного і того ж ступеня).

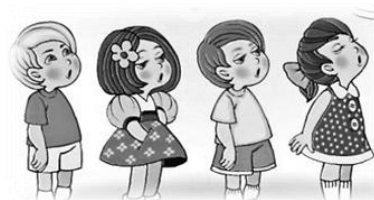
Чиста пріма позначається **ч.1**. Тоновна величина – **0 тонів**.

мелодична форма

гармонічна форма

2. Співай пісеньку про інтервал чисту пріму:

Слова і музика Анни Наумової

Чис-та прі-ма з'яв-ля-єть-ся, коли чу-є-мо і ба-чи-мо ми звуки-близню-ки.

3. Побудуй чисті пріми від зазначених нот, а потім проспівай їх:

4. Заспіваємо українську народну пісню «*Засвіт встали козаченьки*». Зверни увагу на початковий інтервал. Скільки ступенів він охоплює? _____.

Чиста октава – це інтервал, який охоплює 8 ступенів, тобто це повторення двох однакових звуків, але на різній висоті.

Чиста октава позначається **ч.8**. Тоновна величина – **6 тонів**.

5. Вивчи пісеньку про інтервал чисту октаву:

Слова і музика Анни Наумової

6. Побудуй чисті октави від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

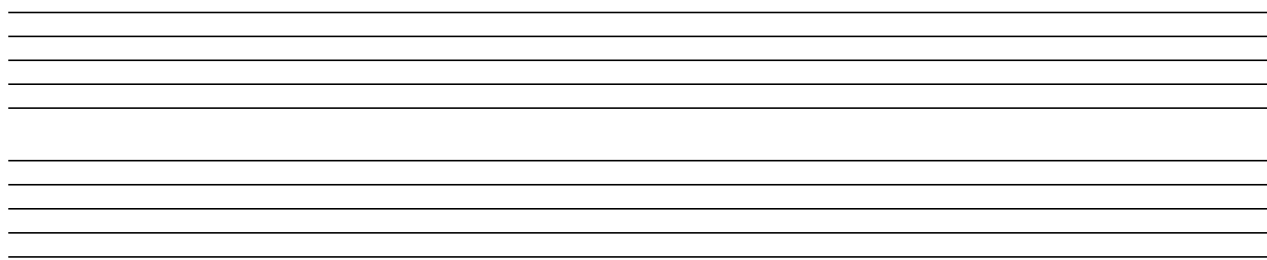

Інтервали ч.1 та ч.8 будуються на кожному ступені мажорного і мінорного ладів.

7. Побудуй чисті пріми та чисті октави на стійких ступенях гама ре мінор:

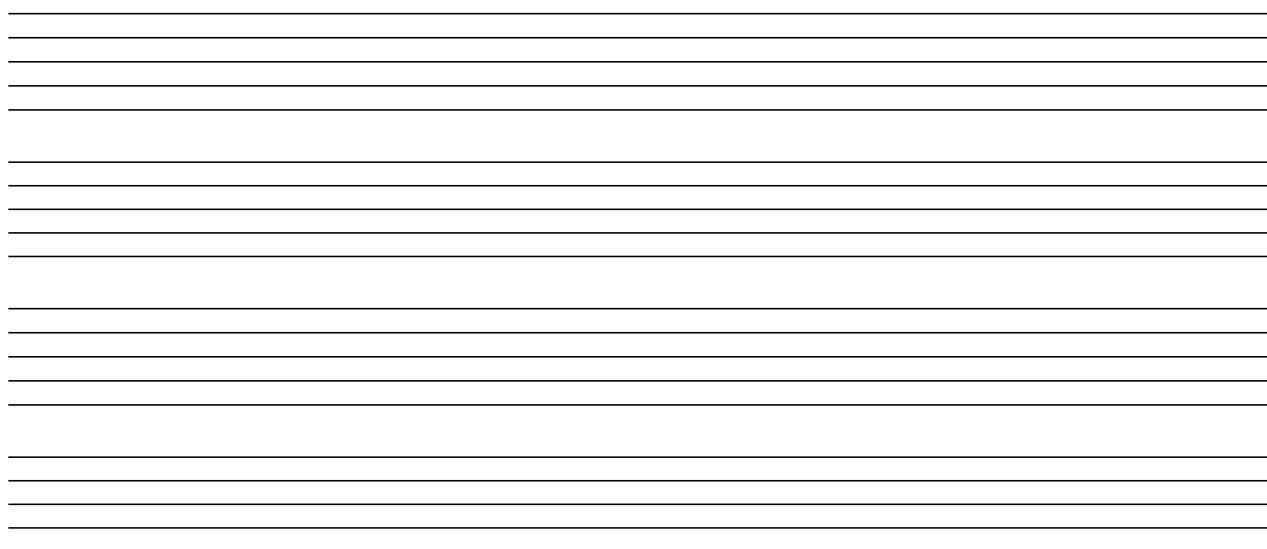
8. Визнач тональність запропонованої мелодії. Визнач види мінору, які у ній зустрічаються. Знайди і підпиши інтервали ч.1 та ч.8. Сольфеджуй з тактуванням мелодію:

9. Заспівай гаму ре мінор гармонічний з тактуванням у розмірі $\frac{2}{4}$ з ритмом $\cdot \cdot \cdot$:

Для записів

Урок 7. Ритмічна група (чотири шістнадцяті).

Гама мі мінор у трьох видах

1. Послухай *українську народну пісню «Ти до мене, ти до мене не ходи»*. Визнач темп, розмір, простукай ритм першого такту і порахуй. Запиши цей ритм:

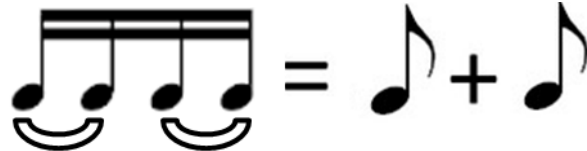
Ритмічна група з чотирьох шістнадцятих відповідає одній долі та одному помаху руки при тактуванні в розмірах $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$.

ТУ – КУ ТУ – КУ

Рахунок:

1-----	i-----	1 i
2-----	i-----	2 i
3-----	i-----	3 i
4-----	i-----	4 i

ТУ – КУ ТУ – КУ

Рахунок:

1-----	i-----	1	i
2-----	i-----	2	i
3-----	i-----	3	i
4-----	i-----	4	i

2. Відстукуй під рахунок зазначені ритмічні малюнки. Просольмізуй та просольфеджуй з тактуванням:

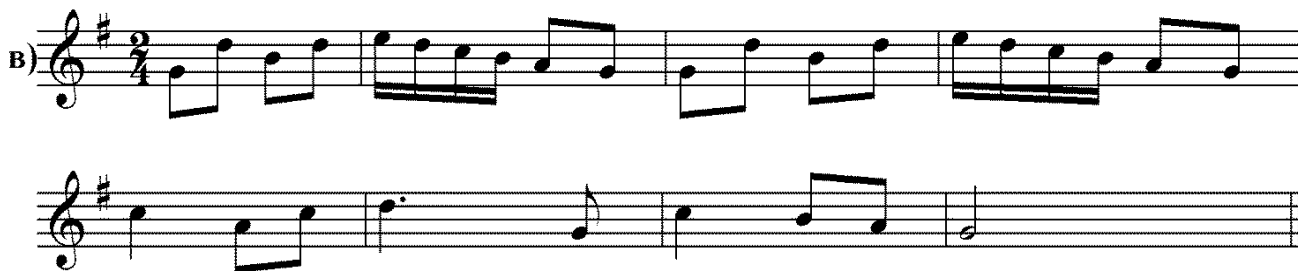
a)

Ту--ку, ту--ку, ту--ку, ту--ку, ту--ку, ту--ку, та. Ті--ті, ті--ті, ту.

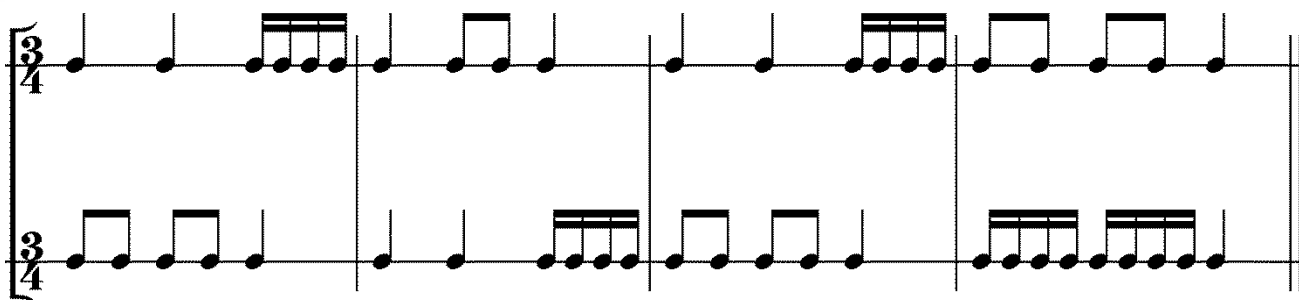
Укр. нар. пісня «Ти казала: прийди, прийди»

Укр. нар. пісня «Огірочки»

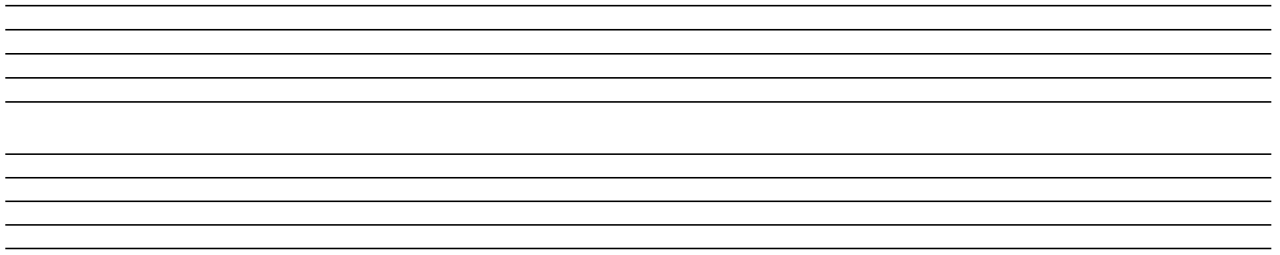
3. Відстукуй ритмічний малюнок двома руками (верхній рядок – права рука, нижній рядок – ліва рука):

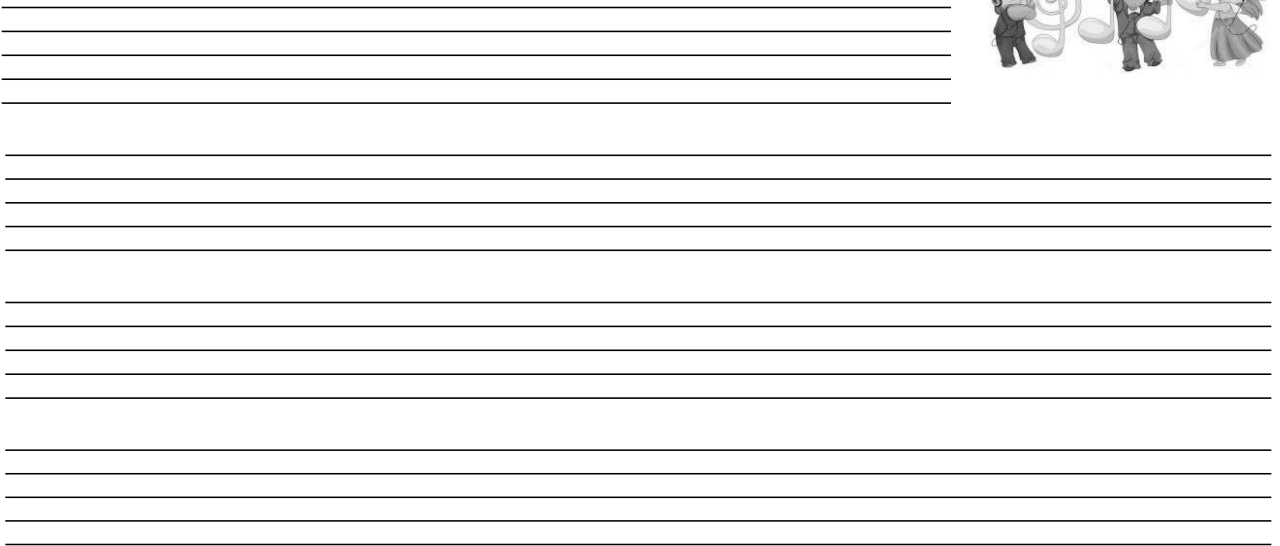
4. Визнач розмір у зазначених ритмічних малюнках. Відстукай ритм:

5. Якщо від тоніки *Мі* до тоніки *Мі* побудувати гаму за правилом $1-1/2-1-1-1/2-1-1$, то утвориться яка гама? _____ . Побудуй її та назви ключові знаки. Вкажи відстані між ступенями. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, заспівай їх:

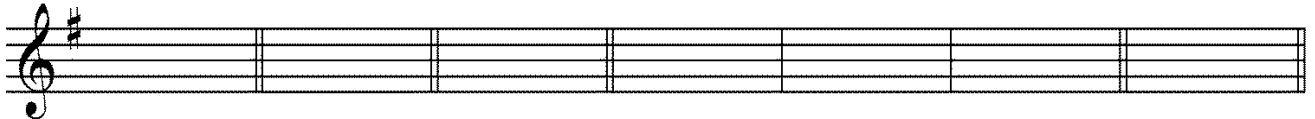

6. Які ще види має мі мінор? В чому їх відмінності від натурального мінору? Побудуй ці два види мінору:

7. Запиши ступені гами мі мінор, заповнивши такти:

Стійкі ступені *Нестійкі ступені* *Ввідні ступені* *Оспівування стійких ступенів* *Тонічний тризвук*

8. Послухай, з яким настроєм мелодичний мінор рухається вгору, а з яким вниз? Опиши його

_____.
Заспівай гаму мі мінор мелодичний з тактуванням у розмірі $\frac{2}{4}$ з ритмом :

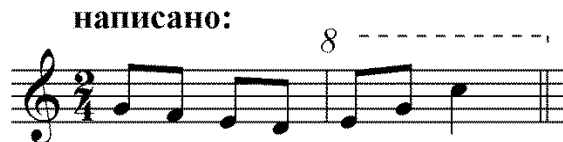

Урок 8. Октавні знаки скорочення нотного письма.

Темп. Групи темпів. Темпові позначення

I. Знаки перенесення на октаву:

1) Знаки *перенесення на октаву вгору* виставляються над нотоносцем для того, щоб уникнути над ним великої кількості додаткових ліній:

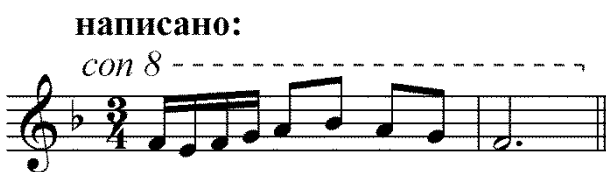

2) Знаки *перенесення на октаву вниз* виставляються під нотоносцем для того, щоб уникнути великої кількості додаткових ліній під ним:

II. Знаки подвоєння на октаву:

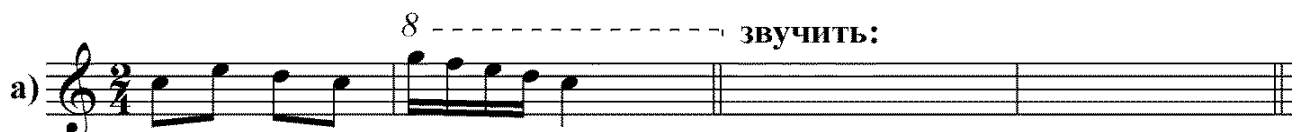
1) Знаки *октавного подвоєння вгору*:

2) Знаки *октавного подвоєння вниз*:

1. Розшифруй і запиши, враховуючи октавні знаки скорочення нотного письма:

звучить:

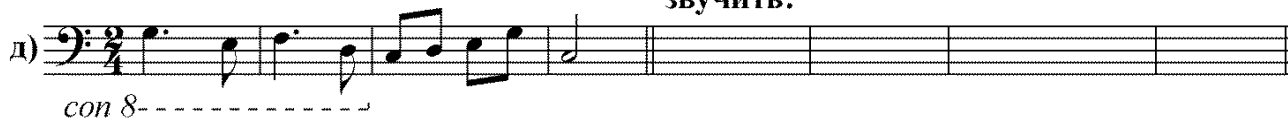
звучить:

звучить:

звучить:

Темп – швидкість виконання музичного твору. Темп зазначають на початку музичного твору, переважно італійською мовою.

Розрізняють три групи темпів:

- 1) повільні;
- 2) помірні;
- 3) швидкі.

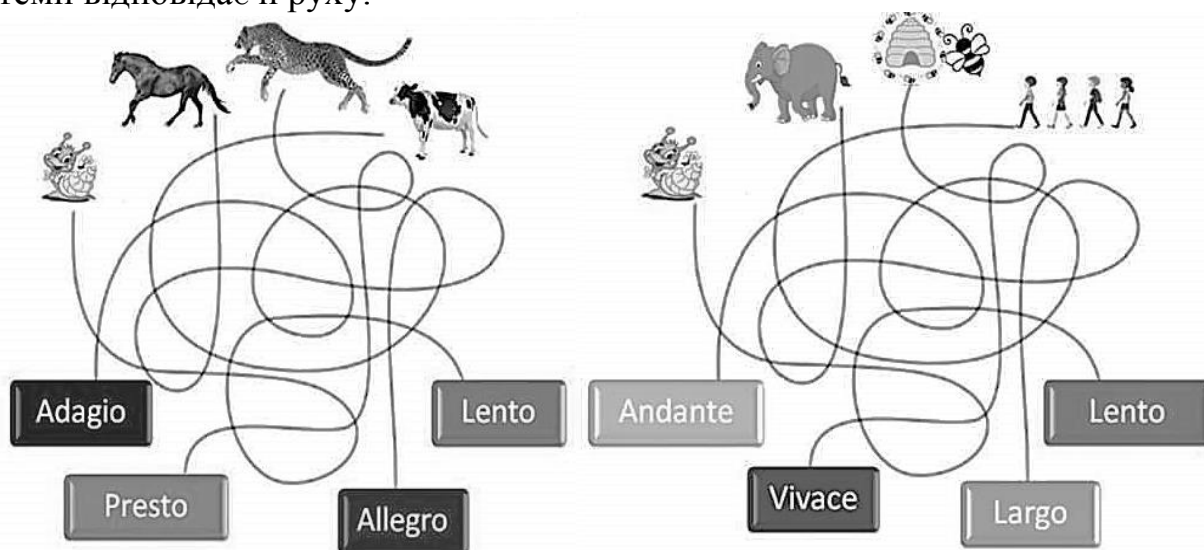
Упродовж твору темп може бути постійним, а може змінюватися. Сповільнення або прискорення темпу називається **агогікою**.

Таблиця темпів

Італійське позначення	Вимова	Виконання
 ПОВІЛЬНІ ТЕМПИ		
Largo	ля́рго	широко, протяжно
Larghetto	ляргéтто	протяжно
Lento	ле́нто	повільно, спокійно
Adagio	ада́жіо	повільно
Grave	гра́ве	важко, поважно
ПОМІРНІ ТЕМПИ		
Andante	андáнте	не поспішаючи, помірно
Andantino	андантіно	трохи швидше, ніж андáнте
Moderato	модерáто	помірно
Allegretto	алегрéтто	пожвавлено

 ШВИДКІ ТЕМПИ		
Allegro	алл'є́ро	швидко, «весело»
Vivo, Vivace	ві́во, віва́че	жваво
Presto	прéсто	дуже швидко
Prestissimo	престі́ссімо	якнайшвидше
ПОЗНАЧЕННЯ АГОГІКИ		
accelerando	ачелера́ндо	прискорюючи
animando	аніма́ндо	пожвавлюючи
ritenuto	рітену́то	сповільнюючи
ritardando	рітерда́ндо	із запізненням
a tempo	а те́мпо	в попередньому темпі
tempo primo	те́мпо прі́мо	в попередньому темпі
ДОДАТКИ ДО ПОСТІЙНИХ ТЕМПІВ		
piu mosso	п'ю мо́ссо	більш рухливо
molto	мо́льто	дуже
assai	асса́ї	досить
poco	по́ко	трохи
non troppo	нон трóппо	не дуже
meno mosso	ме́но мо́ссо	менш рухливо

2. Уважно прослідкуй за кожною тваринкою та визнач, який музичний темп відповідає її руху:

3. Послухай і зазнач темп творів, які звучать (3-4 твори на вибір вчителя):

4. Напиши, до яких груп музичних темпів належать твори, які ти виконуєш у класі спеціального інструменту:

Пригадай!

5. Побудуй чисті пріми та чисті октави від зазначених нот:

Музична нотація для побудови чистих прім та октав. Перша нотація показує чисті пріми (ч.1) між нотами на сусідніх лінійках. Друга нотація показує чисті октави (ч.8) між нотами на лінійках, що відстають на одну октаву.

6. Закресли зайві тривалості, відстукуй під рахунок утворені ритмічні малюнки:

а) б)

7. Допиши варіанти мелодії у гармонічному та мелодичному мі мінорі. Сольфеджуй утворені варіанти:

мі мінор натуральний

Музична нотація для натурального мі мінору.

мі мінор гармонічний

Музична нотація для гармонічного мі мінору.

мі мінор мелодичний

Музична нотація для мелодичного мі мінору.

Для записів

Пусті музичні ноти для запису варіантів мелодії.

Урок 9. Контрольний урок

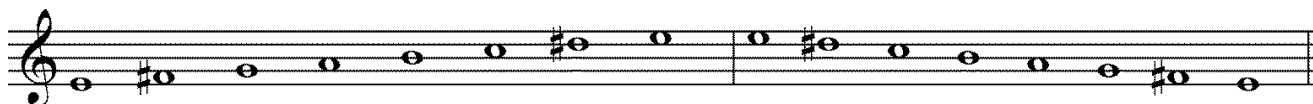
1. З'єднай музичні поняття з їх визначеннями:

Лад –	– висотне положення ладу.
Консонанс –	– поєднання двох звуків, які звучать одночасно або послідовно.
Тональність –	– злагоджене, приємне звучання.
Інтервал –	– об'єднання стійких і нестійких ступенів навколо тоніки.
Пунктирний ритм –	– різке, неприсмне звучання.
Гама –	– сім ступенів, розташовані послідовно вгору або вниз від тоніки до тоніки.
Темп –	– швидкість виконання музичного твору.
Дисонанс –	– ритмічна група , що складається з довгого на сильній долі та короткого на слабкій долі звуків.

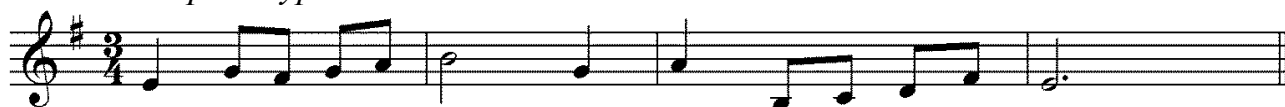

2. Визнач та підпиши назву побудованої гами та її ладовий різновид. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, познач та підпиши тетракорди:

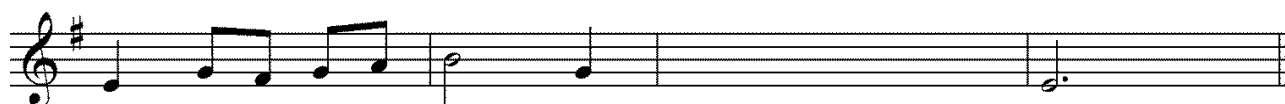

3. Допиши варіанти мелодії у гармонічному та мелодичному мі мінорі. Сольфеджуй утворені варіанти:

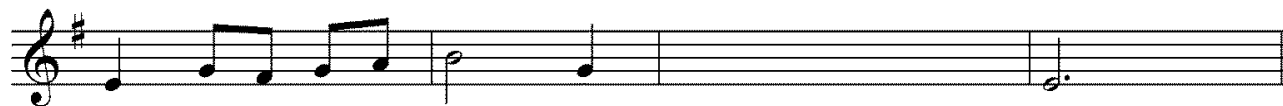
мі мінор натуральний

мі мінор гармонічний

мі мінор мелодичний

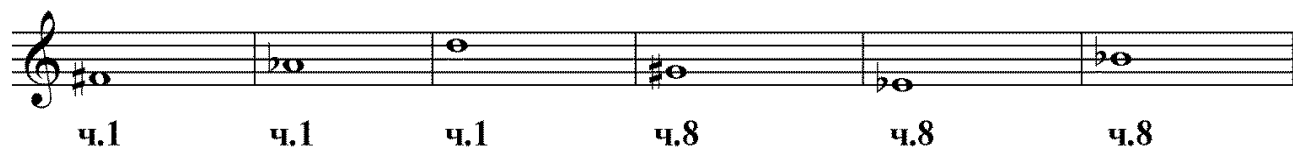

4. Постав цифри біля інтервалів відповідно до їхнього позначення:

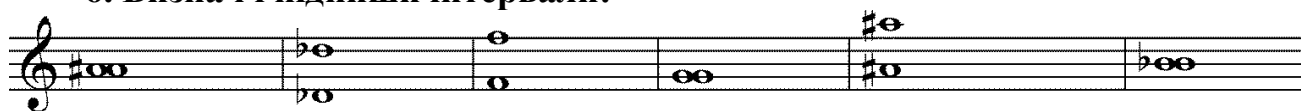

<i>Секунда</i>	<i>Терція</i>
<i>Кварта</i>	<i>Октава</i>
<i>Пріма</i>	<i>Септіма</i>
<i>Квінта</i>	<i>Секста</i>

5. Побудуй чисті пріми та чисті октави від зазначених нот вгору:

6. Визнач і підпиши інтервали:

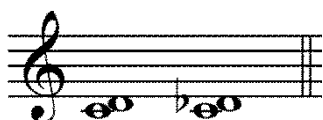
Урок 10. Інтервал секунда від звуків і на ступенях ладу

1. Послухай твори *К. Дебюссі* – «*Колискова слона*» із циклу «*Дитячий куточок*» та прелюдію «*Кроки на снігу*». Зверни увагу, далеко чи близько знаходяться звуки цих інтервалів? Чи сусідні вони?

Такі два сусідні звуки називаються **секундою**.

У гармонічній формі інтервал в.2 звучить м'якше, а м.2 гостріше.

в.2 м.2

У мелодичній формі в.2 звучить, як початок гами, а м.2 як ввідний VII ступінь до тоніки.

в.2 (як початок гами)

м.2 (як ввідний VII ступінь до тоніки)

Секунда – це інтервал, що охоплює 2 сусідні ступені.

Секунда буває:

- 1) велика (позначається в.2, тонова величина 1 тон);
- 2) мала (позначається м.2, тонова величина $\frac{1}{2}$ тону).

Секунда

велика

мала

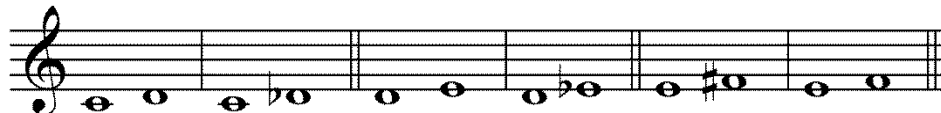
в.2

м.2

1 тон (цілий тон)

$\frac{1}{2}$ тону (півтону)

в.2 = 1 т. м.2 = $\frac{1}{2}$ т.

в.2

м.2

в.2

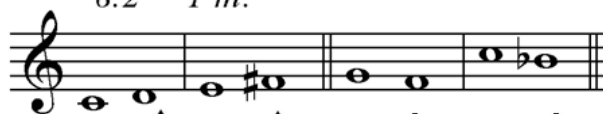
м.2

в.2

м.2

в.2 = 1 т.

м.2 = $\frac{1}{2}$ т.

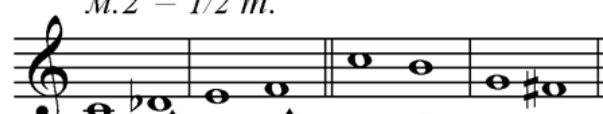

в.2↑

в.2↑

в.2↓

в.2↓

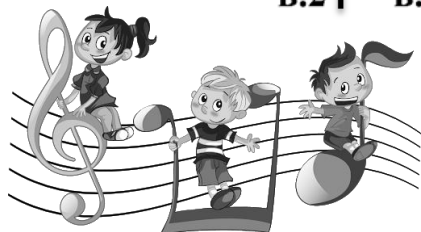

м.2↑

м.2↑

м.2↓

м.2↓

2. Побудуй велику та малу секунди від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

В.2 В.2 В.2 В.2 М.2 М.2 М.2 М.2

В.2 В.2 В.2 В.2 М.2 М.2 М.2 М.2

3. Перетвори великі секунди на малі, знижуючи верхній звук на півтону:

В.2 М.2 В.2 М.2 В.2 М.2 В.2 М.2

В.2 М.2 В.2 М.2 В.2 М.2 В.2 М.2

4. Перетвори малі секунди на великі, знижуючи нижній звук на півтону:

М.2 В.2 М.2 В.2 М.2 В.2 М.2 В.2

М.2 В.2 М.2 В.2 М.2 В.2 М.2 В.2

5. Вивчи пісеньки про інтервали велику та малу секунди:

Велика секунда

Слова і музика Анни Наумової

Се---кун---да я ве---ли---ка у---сім завж-ди ці---кав---люсь, в ме-

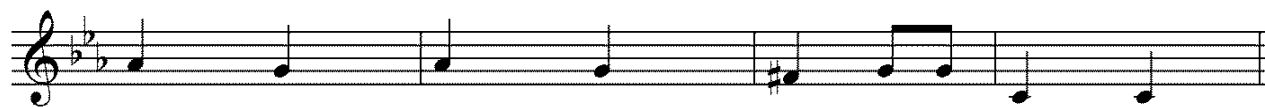
ло-----ді-ях ман---дру-----ю, тан-----цю--ю й пос-мі---ха-----юсь.

Мала секунда

Слова і музика Анни Наумової

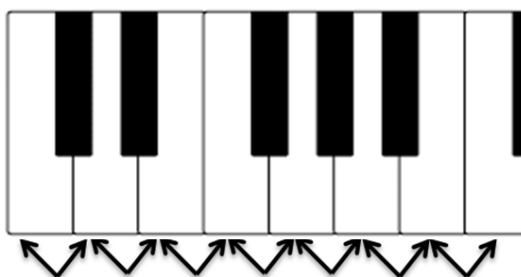
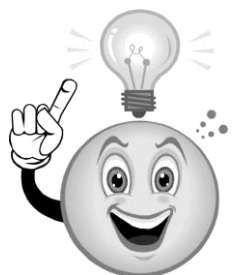

Ма-----ла се-----кун-----да пла-----че й го-----ло-----силь і

кон-----со-----нан-----су жа-----ліб-но про-----силь.

Між сусідніми білими клавішами на фортепіано інтервал *м.2* знаходиться між *Мі* і *Фа* та між *Сі* і *До*. Між іншими сусідніми клавішами – інтервал *в.2*.

6. Знайди, на яких ступенях гама до мажор будуються великі та малі секунди (звернися до клавіатури):

Отже, в мажорі *в.2* будуються на _____ ступенях, а *м.2* на _____ ступенях.

Секунди у мажорі	
в.2	м.2
на _____ ступенях	на _____ ступенях

7. Знайди, на яких ступенях гама ля мінор (натуральної) будуються великі та малі секунди (звернися до клавіатури):

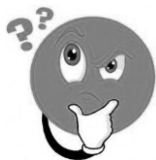
Урок 11. Мотив, фраза, речення

1. Згадай пісеньку «У лісі, лісі темному», просольфеджуй її з тактуванням:

У лі---сі, лі---сі тем--но--му, де хо-дить хит-рий лис, рос-
ла со----бі я-----ли----ноч---ка і зай-чик з не-ю ріс.

Подумай, де у цій пісні ми можемо зробити зупинку, розділивши цей текст на дві частини?

_____.

Речення – частина мелодії, що часто складається з чотирьох тактів. Речення може ділитися на фрази та мотиви.

Фраза – половина речення, тому в реченні їх дві. Фраза теж може бути подільною. Частинки, на які ділиться фраза, називаються **мотивами**.

Мотив – маленька частина мелодії, яка має лише одну сильну долю. Мотив може розпочинатися або із сильної долі, або із затакту.

2. Познач дужками подільність пісні «У лісі, лісі темному» на речення, фрази і мотиви.

3. Речення може завершуватися ствердно чи запитально.

На твою думку, яке речення у пісні «У лісі, лісі темному» звучить ствердно, а яке запитально? _____

_____.

Ствердно завершується речення, яке закінчується **тонікою** і не потребує продовження, а **запитальним** є речення, яке прагне продовжити своє звучання.

4. У запропонованих мелодіях визнач тональності, фрази, мотиви та речення, а також запиши тип речення (стверджувальне чи запитальне):

Й. Брамс «Колискова» (фрагмент)

a)

b)

Пригадай!

5. Побудуй вивчені інтервали від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

ч.1 в.2 ч.8 м.2 в.2 ч.1 м.2 ч.8

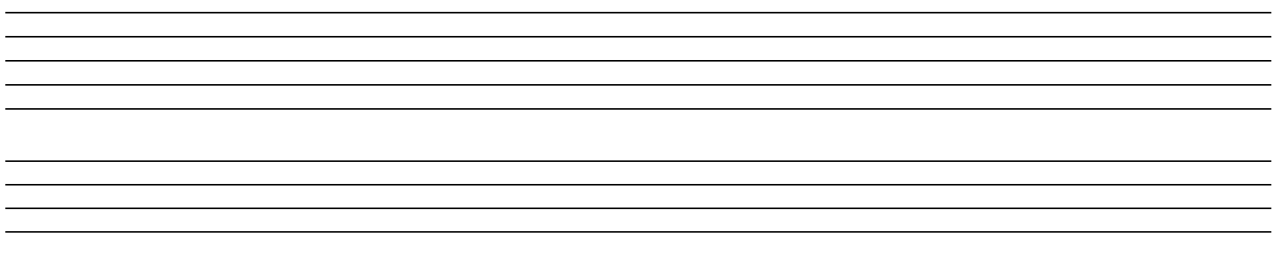

в.2 ч.1 ч.8 в.2 м.2 ч.1 ч.8 м.2

6. Транспонуй мелодію із соль мажору у тональність фа мажор:

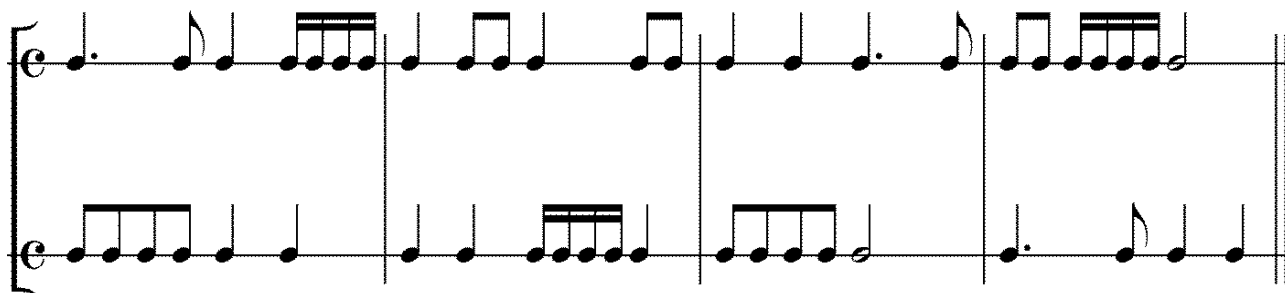

7. За поданими верхніми тетраходами визнач тональності і різновиди мінору:

8. Відстукуй ритмічний малюнок двома руками (верхній рядок – права рука, нижній рядок – ліва рука):

9. З'єднай музичні темпи із групами, до яких вони належать:

Largo

Allegro

Andante

Adagio

Presto

Moderato

Повільні темпи

Помірні темпи

Швидкі темпи

Для записів

Blank musical staff lines for writing answers.

Урок 12. Інтервал терція від звуків і на ступенях ладу

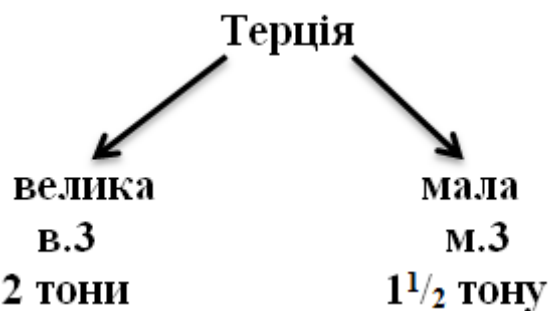
1. Згадай п'єсу «*Колискова*» *Й. Брамса*, над якою ми працювали на минулому уроці. Скільки ступенів охоплює початковий мотив? _____.

Терція – це інтервал, що охоплює 3 ступені.

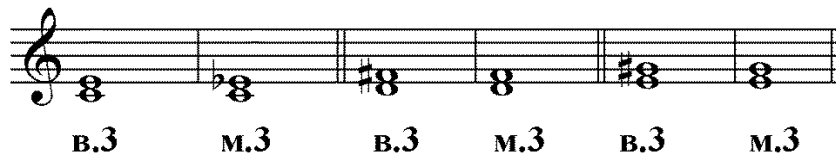
Терція буває:

1) *велика* (позначається в.3, тонова величина 2 тони, **звучить світло**);

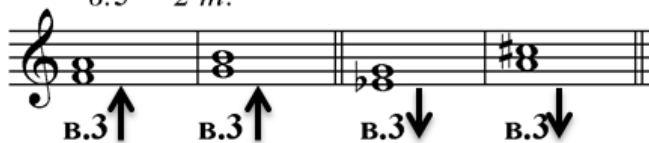
2) *мала* (позначається м.3, тонова величина $1\frac{1}{2}$ тону, **звучить темно**).

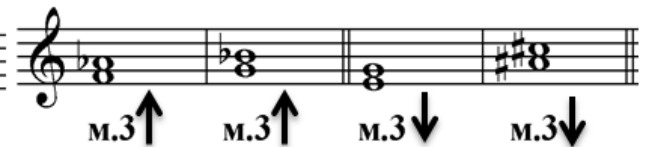
в.3 = 2 т. м.3 = $1\frac{1}{2}$ т.

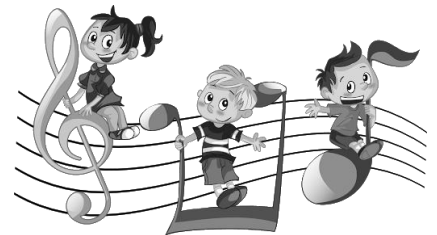
в.3 = 2 т.

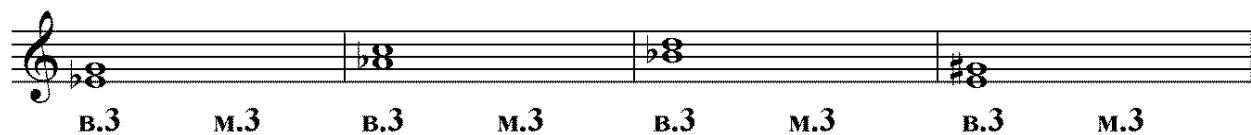
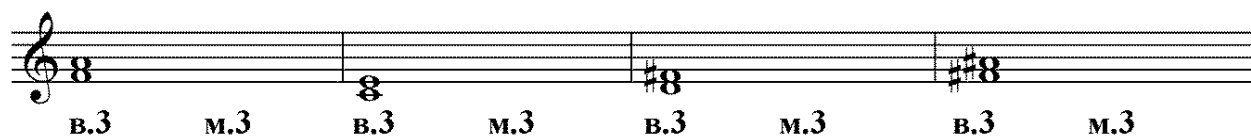
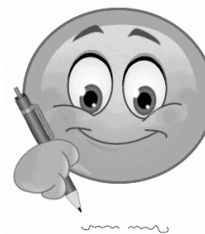
м.3 = $1\frac{1}{2}$ т.

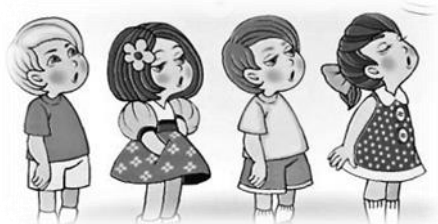
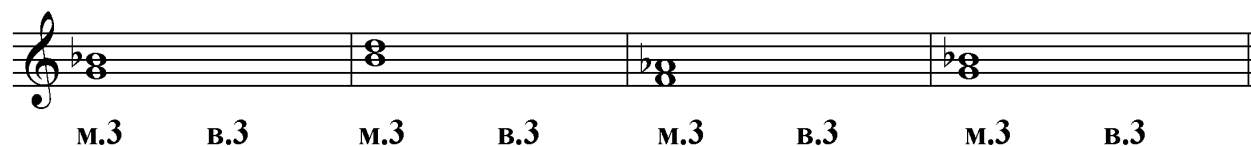
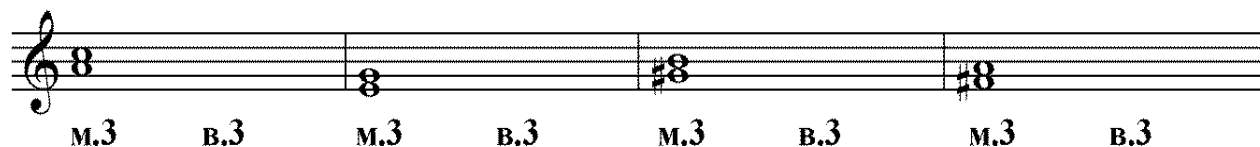
2. Побудуй велику та малу терції від зазначених нот вгору та вниз (користуйся клавіатурою), а потім проспівай їх:

3. Перетвори великі терції на малі, змінюючи верхній звук:

4. Перетвори малі терції на великі, змінюючи нижній звук:

5. Вивчи пісеньки про інтервали велику та малу терції:

Велика терція

Слова і музика Анни Наумової

Мала терція

Слова і музика Анни Наумової

6. Знайди, на яких ступенях гама до мажор будуються великі та малі терції:

Отже, в мажорі в.3 будуються на _____ ступенях, а м.3 на _____ ступенях.

Терції у мажорі	
в.3	м.3
на _____ ступенях	на _____ ступенях

7. Знайди, на яких ступенях гама ля мінор (натуральної) будуються великі та малі терції:

Отже, в натуральному мінорі в.3 будуються на _____ ступенях, а м.3 на _____ ступенях.

Терції у натуральному мінорі	
в.3	м.3
на _____ ступенях	на _____ ступенях

8. Сольфеджуй з тактуванням мелодію. Знайди і підпиши інтервали в.3 та м.3:

Укр. нар. пісня «Павук сірий»

Павук сі-рий, во-ло-ха----тий, павук хижий, го-ло-ва-----тий, павути--ну

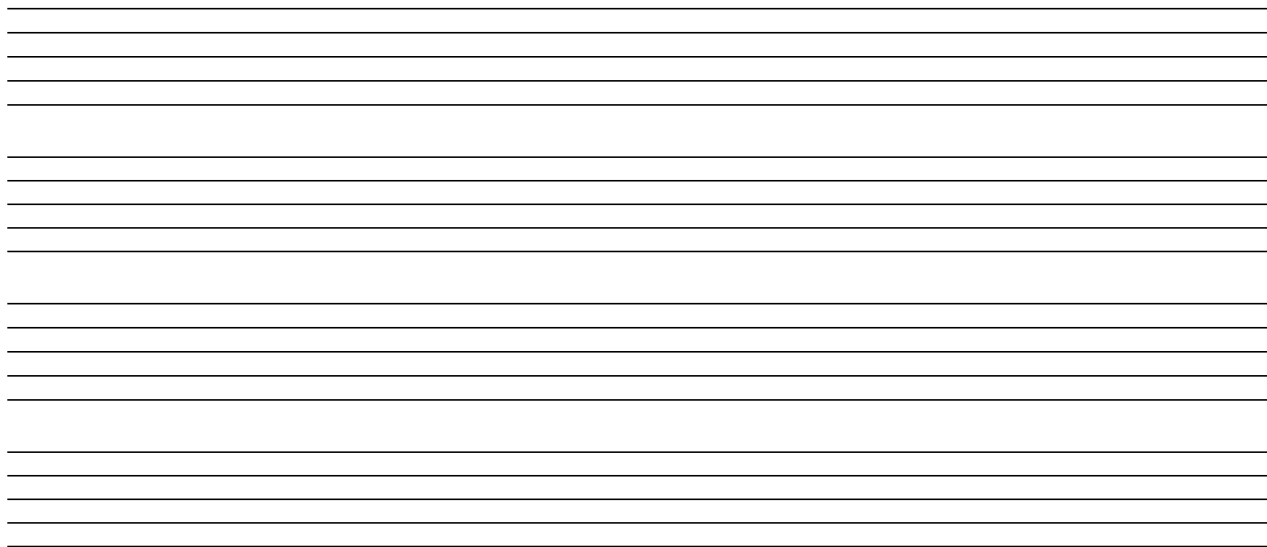

снуну--с в ха-----ті на малих му--шок. Мушка, мушка, стережися

па-ву-ти--ни не торкай, бо як зло-вить павук лю-тий, буде, мушка, тобі край.

Для записів

Урок 13. Секвенція. Гама сі мінор у трьох видах

1. Послухай фрагмент з музичного твору Г. Ф. Генделя «Пасакалія». Визнач, чи подільна ця мелодія? _____.

Секвенція – це повторення мелодичного відрізка (мотиву) від різних ступенів. Мотив, який повторюється, називається **ланкою**

секвенції.

Секвенції бувають:

- 1) *висхідні* – ті, мотив яких рухається вгору;
- 2) *низхідні* – ті, мотив яких рухається вниз.

Ось приклад висхідної секвенції:

мотив ланка ланка ланка ланка

I II III IV V

Ось приклад низхідної секвенції:

мотив ланка ланка ланка ланка ланка

V IV III II I VII

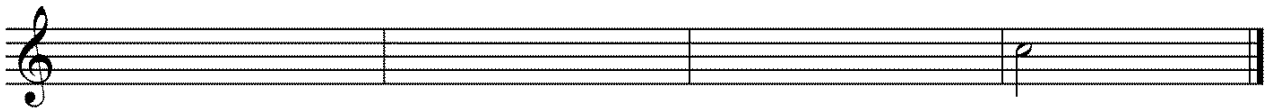
2. Заспівай мелодію, визнач мотив, ланки та напрям секвенції у ній:

3. Заспівай мелодію, визнач речення, фрази, мотиви, ланки та напрям секвенції у ній. Підпиши вивчені інтервали:

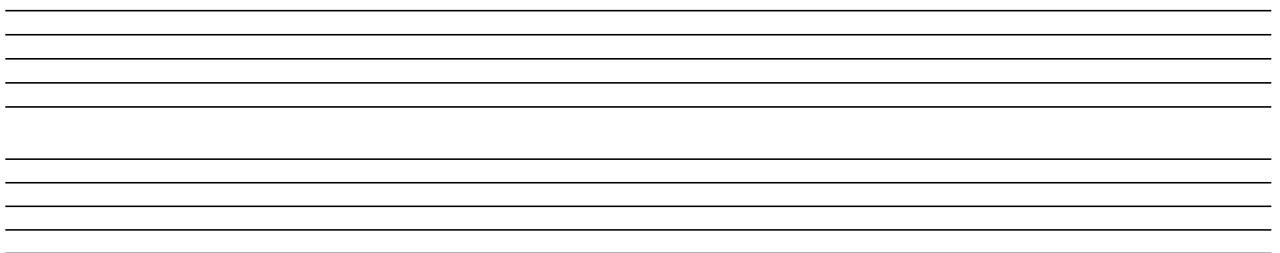
4. Створи чотири ланки секвенції за поданим мотивом та доведи її до тоніки:

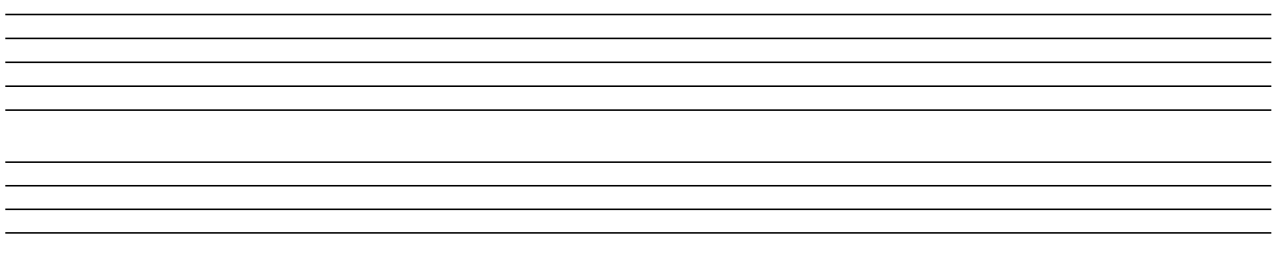
5. Якщо від тоніки *Ci* до тоніки *Ci* побудувати гаму за правилом $1-\frac{1}{2}-1-1-\frac{1}{2}-1-1$, то утвориться яка гама?

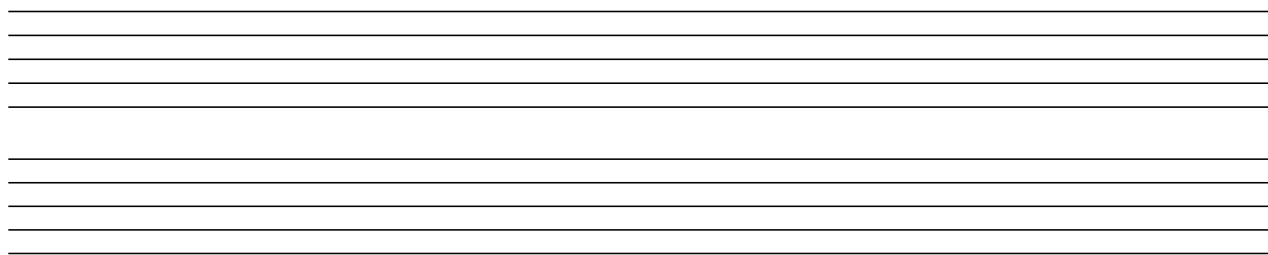
_____. Побудуй її та назви ключові знаки.

Вкажи відстані між ступенями. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, заспівай їх:

6. Які ще види має сі мінор? В чому їх відмінності від натурального мінору? _____ . Побудуй ці два види мінору:

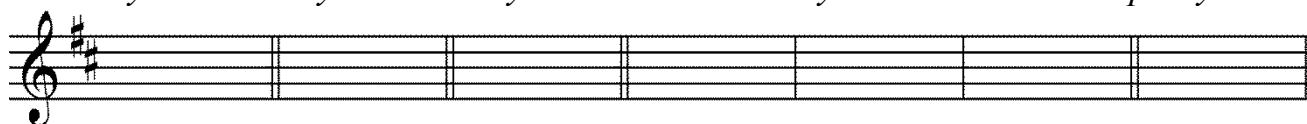

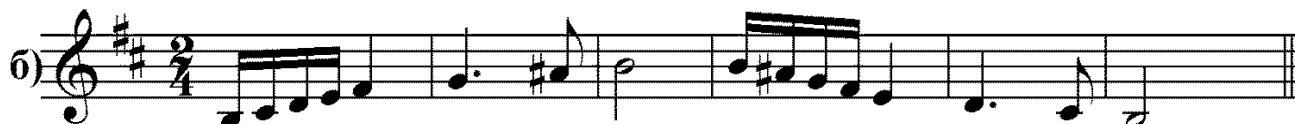
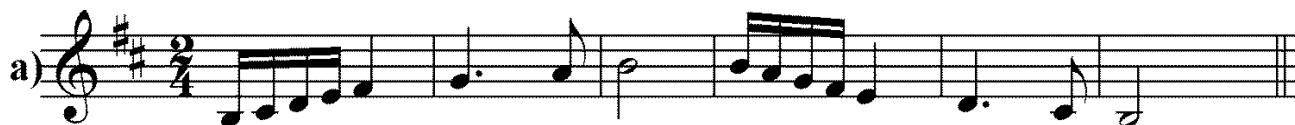
7. Запиши ступені гами сі мінор, заповнивши такти:

Стійкі ступені *Нестійкі ступені* *Ввідні ступені* *Оспівування стійких ступенів* *Тонічний тризвук*

8. Попрацюємо над верхнім тетра хордом трьох видів сі мінору. У побудованій гамі сі мінор познач верхні тетра хорди та підпиши ладові різновиди:

9. Сольмізуй з тактуванням, а потім сольфеджуй мелодії, визнач та підпиши вид мінору, у якому звучить кожна мелодія, а також визнач мотиви, фрази і речення:

М. Лисенко «Ой я дівчина полтавка»

Укр. нар. пісня «Дівка Явдошка»

б)

Укр. нар. пісня «Ой сивая тая зозуленька» (щедрівка)

в)

Укр. нар. пісня «Ой червоний бурячок»

г)

Для записів

Урок 14. Інтервал чиста кварта від звуків і на ступенях ладу

1. Заспіваємо *пісню Кози з опери «Коза-дереза» М. Лисенка*. Зверни увагу на початковий інтервал. Скільки ступенів він охоплює? _____.

Я Ко-за - де-ре-за, пів-бо-ка луп-ле-на, за три ко-пи
куп-ле-на, ту-пу - ту-пу но-га-ми, ско-лю те-бе ро-га-ми,
хвос-ти-ком за-ме-ту, ніж-ка-ми за-топ-чу, тут то-бі й смерть!

Чиста кварта – це інтервал, який охоплює 4 ступені.

Чиста кварта позначається **ч.4**. Тонна величина – $2^{1/2}$ тони.

мелодична форма

гармонічна форма

2. Побудуй чисті квартали від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

3. Вивчи пісеньки про інтервал чисту кварту, запам'ятай закличне звучання цього інтервалу:

a)

Вста-вай, вста-вай, за-ряд-ку по-чи-най!

Слова і музика Анни Наумової

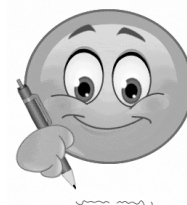
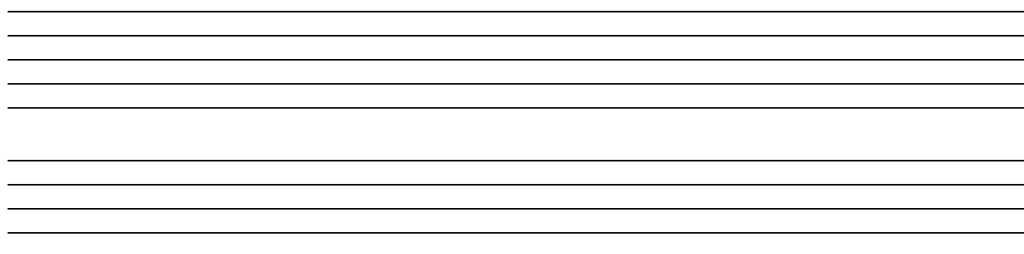
Інтервал ч.4 у мажорному ладі будується на всіх ступенях, крім IV, а в мінорному ладі – на всіх ступенях, крім VI.

Кварти у мажорі і мінорі	
мажор	мінор
на всіх ступенях, крім IV	на всіх ступенях, крім VI

4. Перевіримо це на клавіатурі:

5. Побудуй чисті квартали на ступенях гами сі мінор:

6. Сольфеджуй з тактуванням мелодію. Визнач і підпиши усі вивчені інтервали (не забудь врахувати ключові знаки):

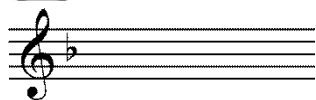
Укр. нар. пісня «Їхав козак через міст»

Пригадай!

7. Знайди і з'єднай тональності із їх ключовими знаками:

соль мажор

ля мінор

фа мажор

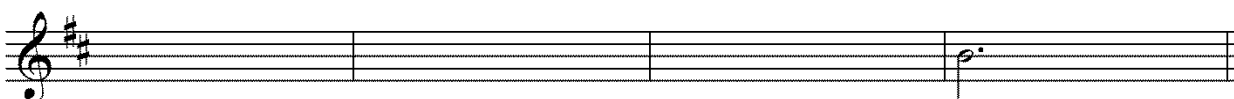

сі мінор

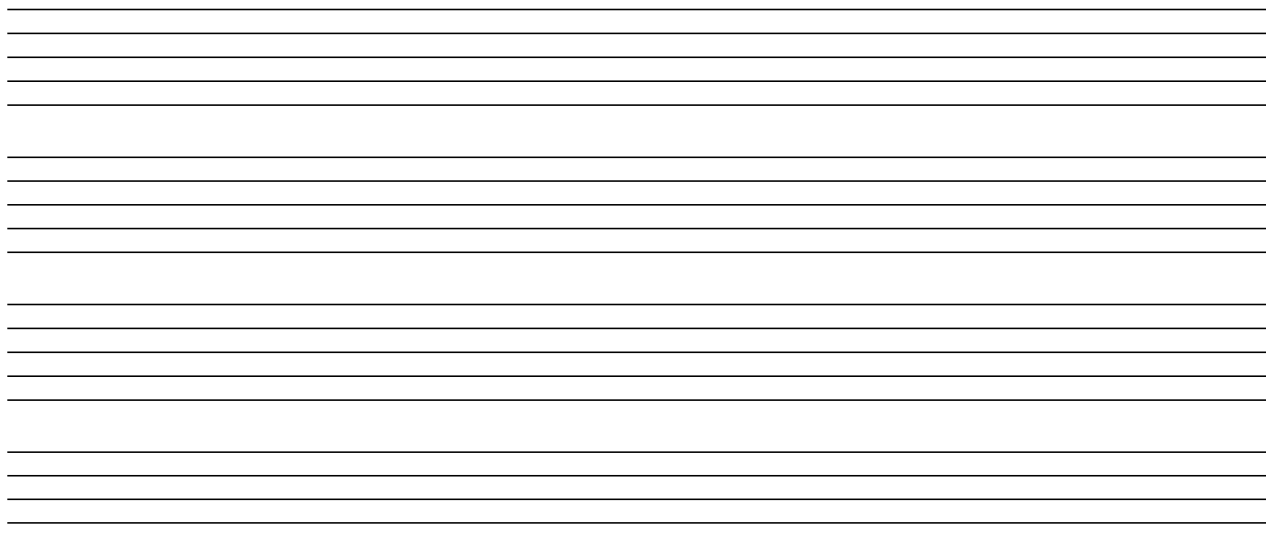
8. Постав тактові риси у нотних текстах, враховуючи розмір:

9. Створи чотири ланки секвенції за поданим мотивом та доведи її до тоніки:

Для записів

Урок 15. Паралельні тональності. Гами ре мажор і сі мінор

1. Заспіваємо *українську народну пісню «Несе Галя воду»*. Зверни увагу, які фрагменти пісні звучать світло, а які темно? _____.

2. З яким ладом ми зазвичай поєднуємо світле звучання? _____. А темне? _____.

Таке поєднання барв характерне для **паралельних**

тональностей.

Паралельні тональності – тональності, що мають однакові ключові знаки, але різний лад (мажор і мінор). Тоніки паралельних тональностей знаходяться на відстані малої терції.

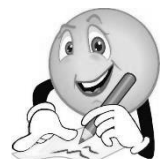
ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Для того, щоб знайти тоніку паралельної **мінорної** тональності, потрібно від тоніки мажорної тональності **побудувати малу терцію вниз**, тобто відрахувати вниз три ступені з тоною величиною $1\frac{1}{2}$ тону.

Для того, щоб знайти тоніку паралельної **мажорної** тональності, потрібно від тоніки мінорної тональності **побудувати малу терцію вгору**, тобто відрахувати вгору три ступені з тоною величиною $1\frac{1}{2}$ тону.

Паралельні тональності

3. Знайди і запиши паралельні тональності до заданих:

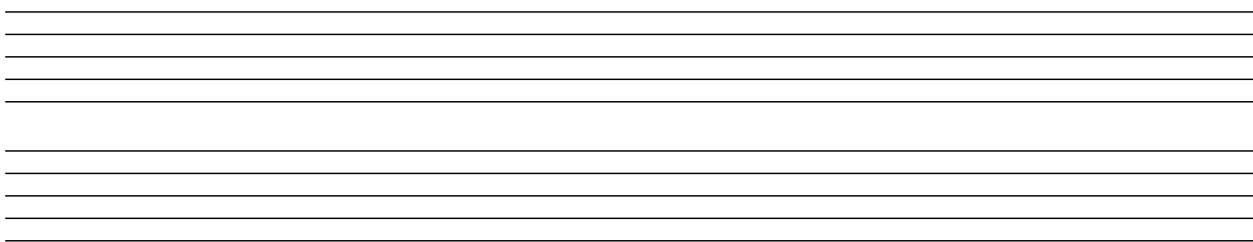
$1\flat$	0	$1\sharp$	$2\sharp$
	до мажор	соль мажор	
ре мінор			сі мінор

4. Знайди і з'єднай пари паралельних тональностей:

<i>ре мажор</i>	<i>ля мінор</i>
<i>до мажор</i>	<i>мі мінор</i>
<i>фа мажор</i>	<i>сі мінор</i>
<i>соль мажор</i>	<i>ре мінор</i>

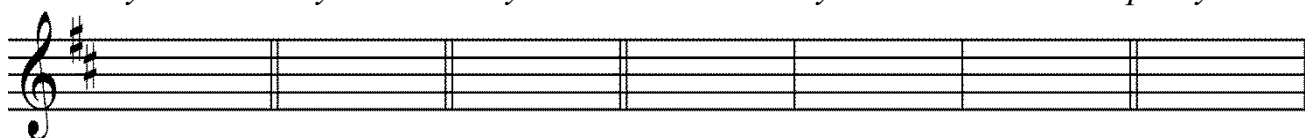

5. За яким правилом будується мажорна гама? _____. Побудуй паралельну тональність до сі мінору вгору і вниз, зазнач стійкі ступені, вкажи стрілочкою розв'язання нестійких ступенів:

6. Запиши ступені гама ре мажор, заповнивши такти:

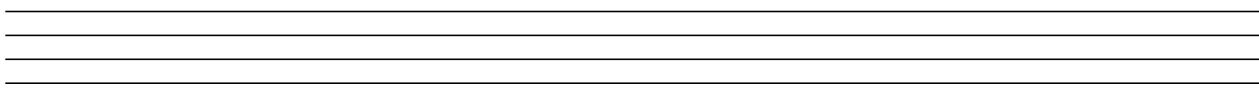
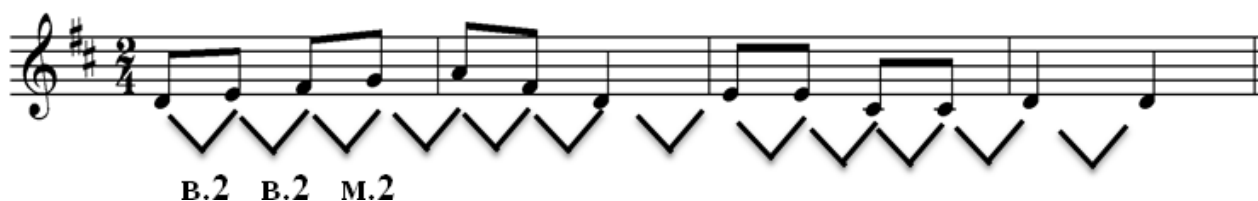
Стойкі ступені *Нестійкі ступені* *Відні ступені* *Оспівування стійких ступенів* *Тонічний тризвук*

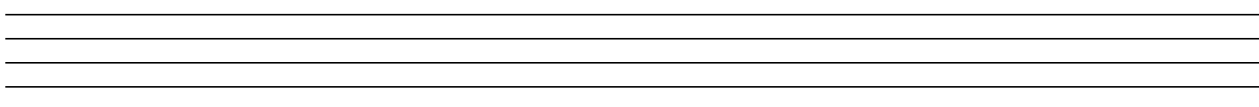
7. Заспівай гаму ре мажор з тактуванням у розмірі $\frac{2}{4}$ з ритмом :

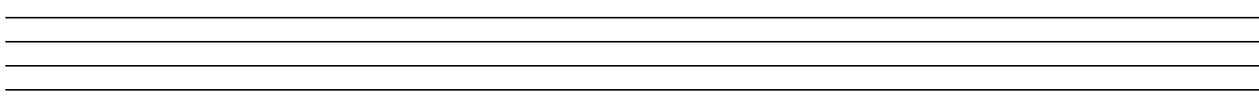
8. Визнач тональність, запиши мелодію у паралельній тональності, підпиши усі утворені мелодичні інтервали:

9. Побудуй малі та великі терції, чисті кварта на ступенях гама ре мажор:
в.3, м.3

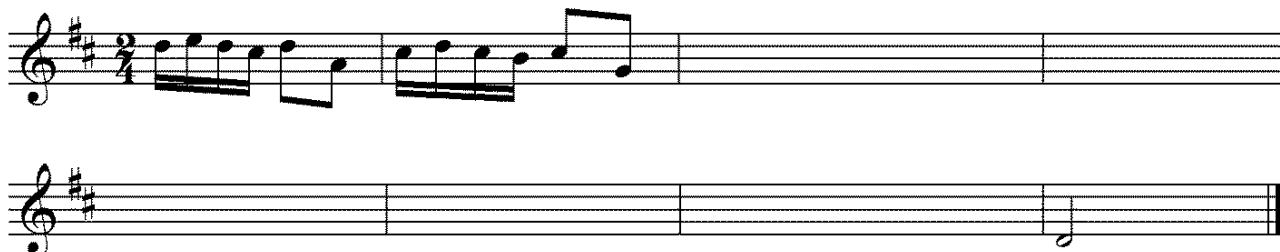

ч.4

10. Допиши чотири ланки секвенції за поданим мотивом та доведи її до тоніки. Сольфеджуй з тактуванням утворену мелодію:

Пригадай!

11. Побудуй усі вивчені інтервали від зазначених нот вгору і вниз:

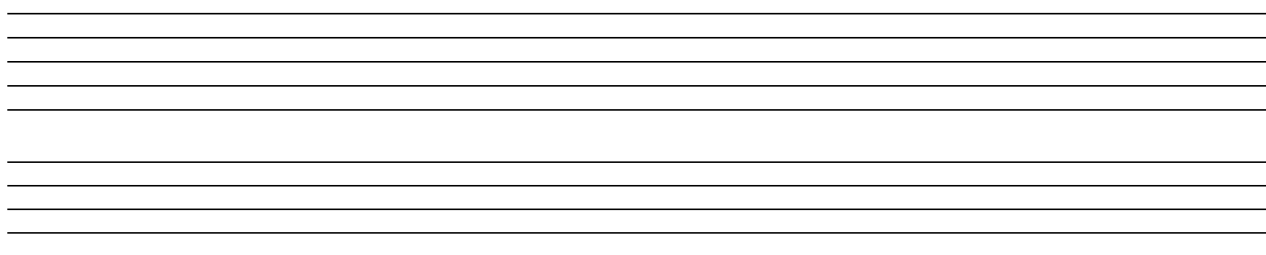
12. Визнач тональності тетраходів, їх положення у гамі (верхній чи нижній тетраход) та ладовий різновид:

1. висхідний верхній тетраход гармонічного ре мінору;

2. _____ ;
 3. _____ ;
 4. _____ ;
 5. _____ ;
 6. _____ ;

Для записів

Урок 16. Контрольний урок

1. З'єднай музичні поняття з їх визначеннями:

Чиста пріма –	– інтервал, що охоплює 2 сусідні ступені.
Речення –	– маленька частина мелодії, яка має лише одну сильну долю.
Терція –	
Чиста кварта –	– повторення мелодичного відрізка від різних ступенів.
Фраза –	
Паралельні тональності –	– інтервал, який охоплює 8 ступенів.
Секвенція –	– інтервал, що охоплює 3 ступені.
Мотив –	– інтервал, у якому поєднуються два звуки одного ступеня.
Секунда –	– половина речення.
Чиста октава –	– частина мелодії, що часто складається з чотирьох тактів.
	– інтервал, який охоплює 4 ступені.
	– тональності, що мають однакові ключові знаки, але різний лад (мажор і мінор).

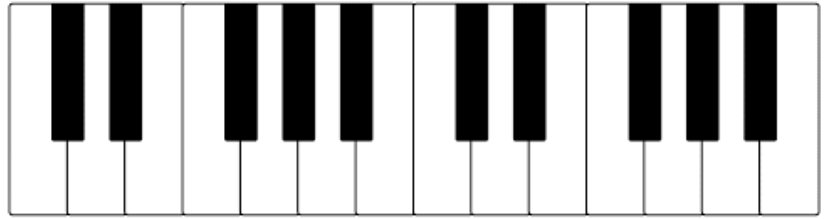
2. Побудуй інтервали від зазначених нот вгору:

м.2 в.3 м.3 ч.8 в.2 ч.4

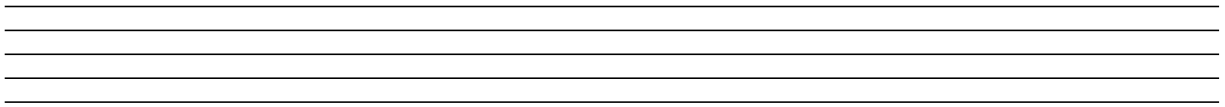
3. Визнач та підпиши інтервали:

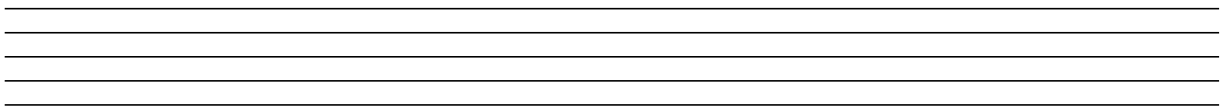
4. Побудуй малі секунди та великі терції на ступенях гами ре мажор (користуйся клавіатурою):

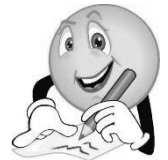
м.2

в.3

5. Визнач та підпиши назву побудованої гами та її ладовий різновид. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, познач та підпиши тетраорди:

6. Виділи і познач фрази, мотиви та речення:

7. Допиши чотири ланки секвенції за поданим мотивом:

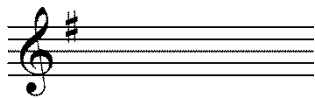
8. Постав тактові риски у нотних текстах, враховуючи розмір:

a)

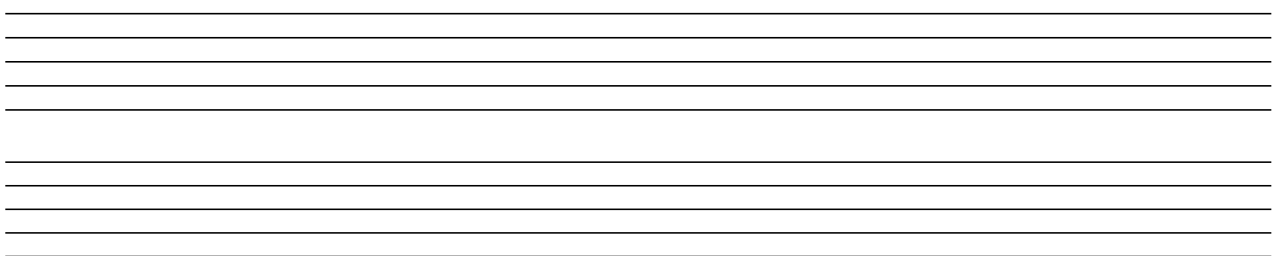
b)

9. Знайди і з'єднай пари паралельних тональностей:

до мажор	сі мінор
соль мажор	мі мінор
ре мажор	ре мінор
фа мажор	ля мінор

10. Знайди і з'єднай тональності із їх ключовими знаками:*соль мажор**ля мінор**фа мажор**сі мінор***11. Слуховий аналіз. Слухай уважно інтервали та лади, які грає вчитель та запиши їх позначеннями у порожні такти:**

1	2	3	4
5	6	7	8

Для записів

II семестр

Урок 1. Повторення вивченого матеріалу за I семестр

Пригадай!

1. Пригадай, які інтервали ми вивчили у I семестрі:

_____.

інтервалами?

2. Які пісні розпочинаються цими

_____. Заспіваємо їх.

3. Побудуй інтервали від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

4. Визнач та підпиши інтервали:

5. Побудуй гаму сі мінор у трьох її видах вгору і вниз, зазнач стійкі ступені, вкажи стрілочкою розв'язання нестійких ступенів. Підпиши будову верхніх тетракордів:

сі мінор натуральний

сі мінор гармонічний

сі мінор мелодичний

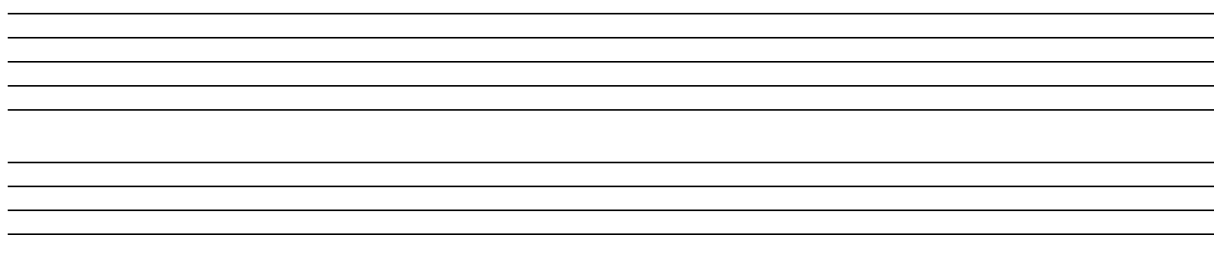
6. Визнач тональність і ладовий різновид, познач стійкі і нестійкі ступені:

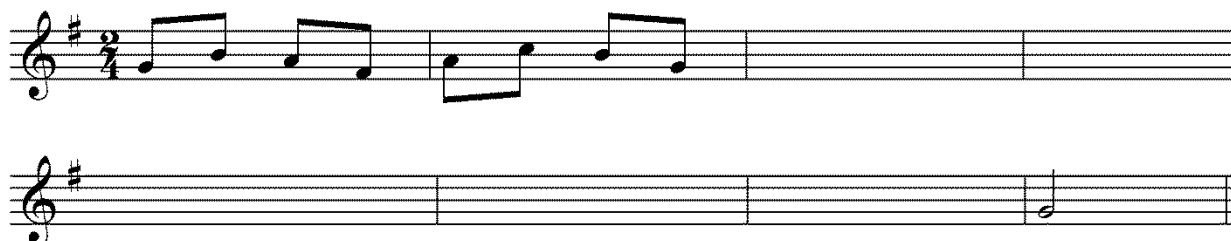
7. Визнач тональність мелодії, постав тактові риски і сольфеджуй:

А тепер транспонуй мелодію у до мажор:

8. Допиши чотири ланки висхідної секвенції і доведи мелодію до тоніки:

9. Визнач розмір у зазначених ритмічних малюнках. Відстукай під рахунок ритм:

Урок 2. Інтервал чиста квінта від звуків і на ступенях ладу

1. Заспіваємо *щедрівку* «Ой сивая тая зозуленька». Зверни увагу на початковий інтервал. Скільки ступенів він охоплює? _____.

Ой си---ва-----я та--я зо--зу-лень----ка. Щед---рий ве---чір,
доб----рий ве----чір, доб-----рим лю----дям на--здо---ро-----в'я!

Чиста квінта – це інтервал, який охоплює 5 ступенів.

Чиста квінта позначається **ч.5**. Тоновна величина – $3\frac{1}{2}$ тони.

мелодична форма

гармонічна форма

2. Побудуй чисті квінти від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

↑ ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5
↓ ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5 ч.5

3. Визнач та підпиши ч.5, просольфеджуй мелодії:

Укр. нар. пісня «Вийди, вийди, Іванку» (веснянка)

a)

Гуцульська нар. пісня «Коломийка»

4. Визнач мелодичні інтервали, підпиши їх, знайди та познач секвенцію, просольфеджуй мелодію:

Й. С. Бах. «Менует»

ч.5 в.2 в.2

5. Вивчи пісеньки про інтервал чисту квінту, запам'ятай мелодійне звучання цього інтервалу:

Слова і музика Анни Наумової

Квін-----та за-----мис--ли--лась, дум-----ку га-----да-----є:
сту-----пе---нів скіль---ки во-----на о-----бій---ма-----є?

Інтервал ч.5 у мажорному ладі будується на всіх ступенях, крім VII, а в мінорному ладі – на всіх ступенях, крім II.

Квінти у мажорі і мінорі	
мажор	мінор
на всіх ступенях, крім VII	на всіх ступенях, крім II

6. Перевіримо це на клавіатурі:

Квінта, побудована на першому ступені ладу, називається **тонічною**, бо охоплює тонічний тризвук:

до мажор соль мажор сі мінор

7. Допиши мелодію, використовуючи інтервал ч.5 вгору і вниз:

А тепер транспонуй мелодію на ч.5 вгору:

8. Замість ступенів напиши ноти в сі мінорі, придумай ритм, сольфеджуй мелодію:

Для записів

Урок 3. Розмір $\frac{3}{8}$

1. Послухай п'єси *П. Чайковського* із «Дитячого альбому»: «Гра в коника», «Нова лялька», «Мазурка», «Німецька пісенька». Визнач кількість долей в такті і порівняй швидкість руху в п'єсах. Запиши темпи цих п'єс: _____

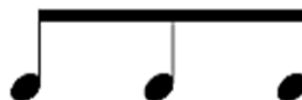
Розмір $\frac{3}{8}$ – це тридольний розмір, у якому кожна доля триває одну восьму.

Ритмічний малюнок у розмірі $\frac{3}{8}$ записують так:

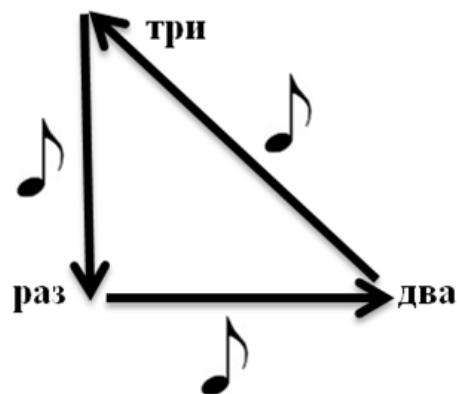
у вокальній музиці

в інструментальній музиці

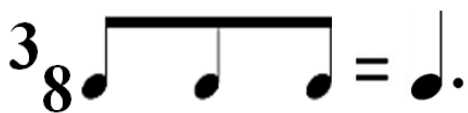
У розмірі $\frac{3}{8}$ один помах руки відповідає тривалості однієї восьмої. Тому в кожному такті на $\frac{3}{8}$ рахують: **раз – два – три**. При тактуванні на $\frac{3}{8}$ рухи руки мають бути короткі, легкі.

Тобто у розмірі $\frac{3}{8}$ тактують так:

2. Подивися у нотний текст п'єс *П. Чайковського* «Гра в коника» і «Нова лялька». Які тривалості заповнюють такти у розмірі $\frac{3}{8}$? Випиши такти з різними тривалостями:

У розмірі $\frac{3}{8}$ можливі такі варіанти тривалостей в тактах:

Рахунок: раз два три раз два три Рахунок: раз два три раз два три

3. Відстукуй під рахунок зазначені ритмічні малюнки. Просольмізуй та просольфеджуй з тактуванням:

Укр. нар. пісня «Бодайсі когут збудив»

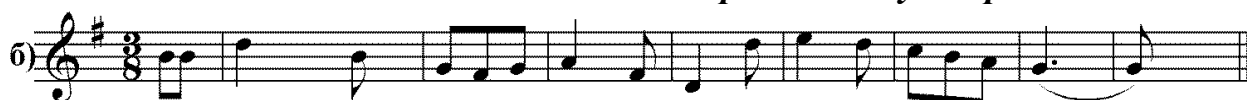

Бо---дай---сі ко-----гут зну-див, що ме--не ра-----но збу-див.

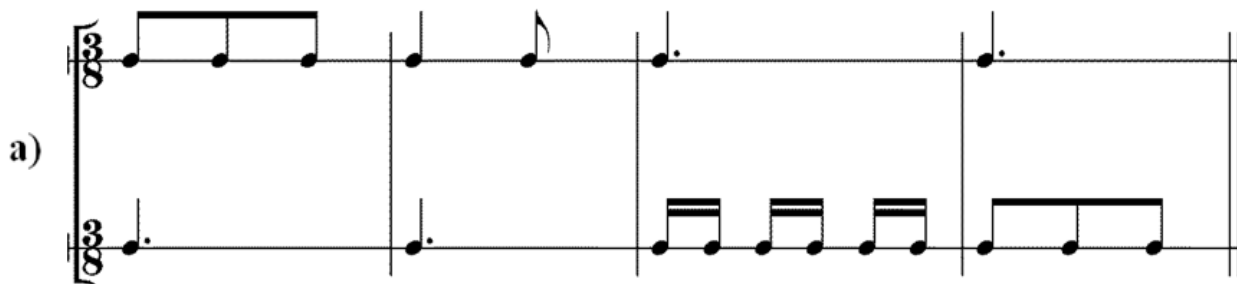

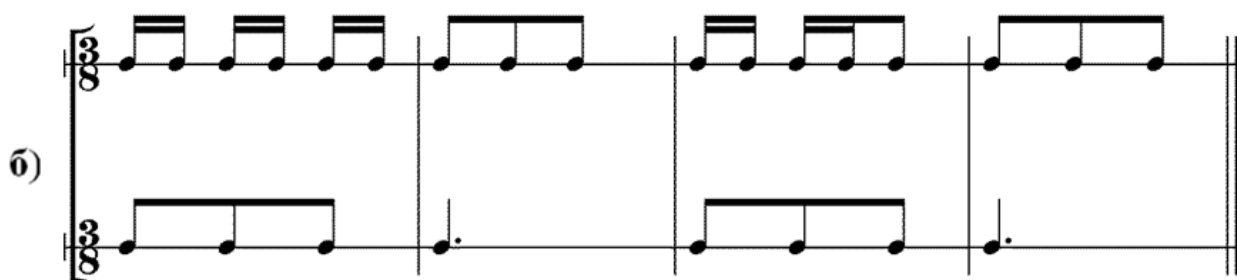
Ма---ла-----я ніч-----ка, ма--ла, і---щем-ся не вис--па-ла.

Англ. нар. пісня «Куди пропав мій песик?»

4. Відстукуй ритмічні малюнки двома руками (верхній рядок – права рука, нижній рядок – ліва рука):

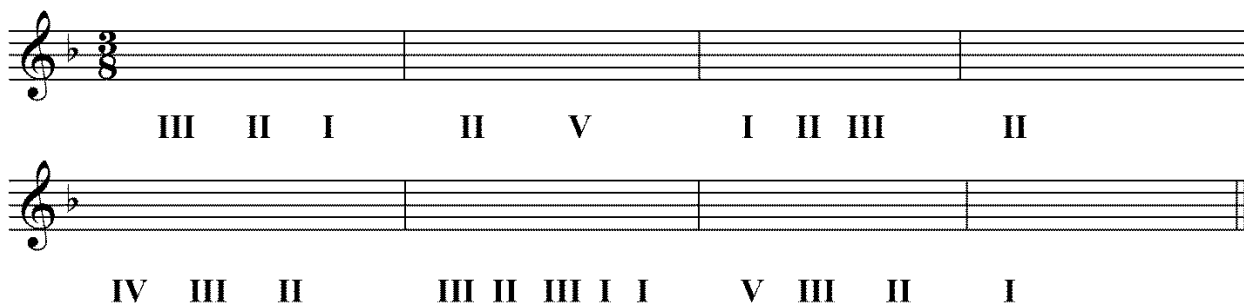

5. Визнач тональність мелодії, постав тактові риски, враховуючи розмір, проплескай ритм, сольмізуй з тактуванням, а також сольфеджуй:

6. Замість ступенів напиши ноти в ре мінорі, придумай ритм, сольфеджуй утворену мелодію:

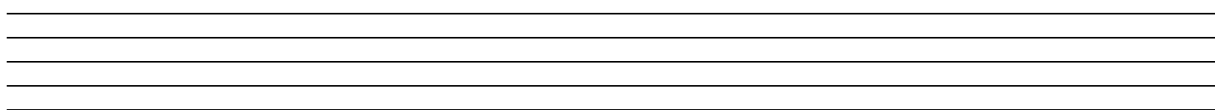
Пригадай!

7. Побудуй всі чисті квартали і чисті квінти на ступенях гами ре мінор:

ч.4

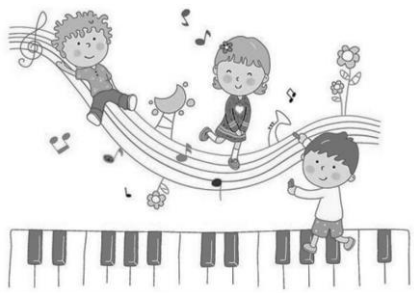

ч.5

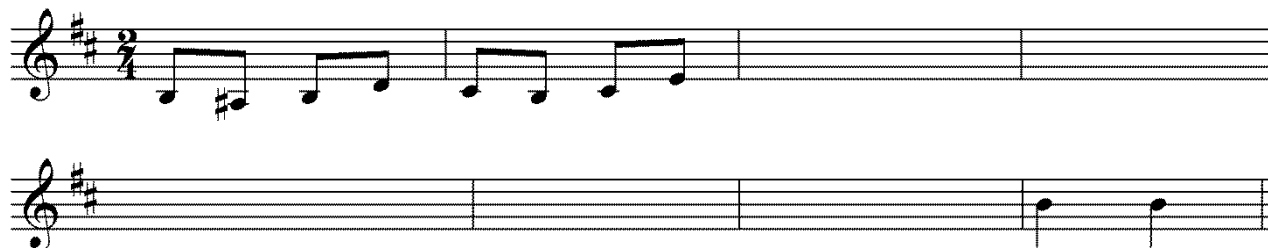

8. Визнач тональність і ладовий різновид, познач стійкі і нестійкі ступені:

9. Допиши чотири ланки висхідної секвенції і доведи мелодію до тоніки:

Для записів

Урок 4. Акорд. Тризвук. Великий і малий тризвуки (B^5_3 і M^5_3).

Тонічний тризвук

1. Послухай і порівняй *щедрівку* «Ой сивая тая зозуленька» та *п'єсу №24 «Хорал» («В церкві»)* П. Чайковського з «Дитячого альбому». У якому із цих творів використано одноголосне звучання, а у якому – багатоголосне (акордове хоральне) звучання? _____

Багатоголосне звучання з трьох і більше голосів називається **акордовим**.

Акорд – це поєднання трьох і більше звуків. Акорд з трьох звуків, які розташовані по терціях, називається **тризвуком**.

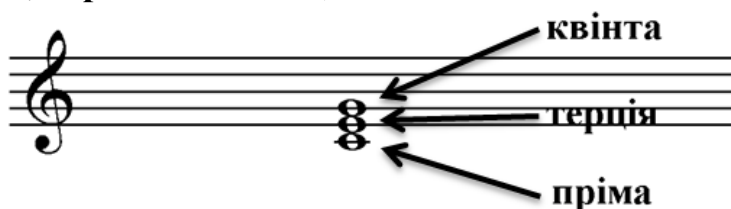

2. Подумай і пригадай, зі скількох звуків утворюються інтервали? _____.

Тризвук позначається цифрами 5_3 , які відображають його будову:
цифра 3 – вказує на третій звук від нижнього звуку (терція);
цифра 5 – вказує на п'ятий звук від нижнього звуку (квінта).

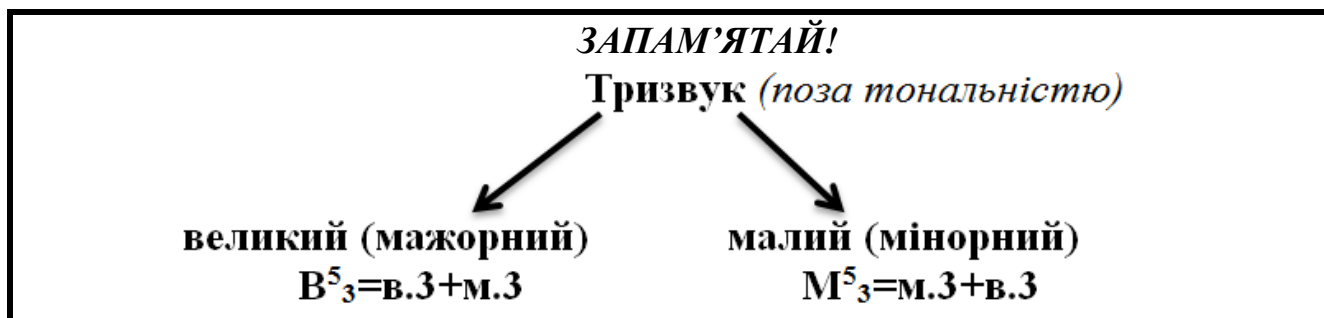
Звуки тризвуку мають свої назви, залежно від того інтервалу, який утворюється від нижнього звуку (нижній – пріма, середній – терція, верхній – квінта):

За інтервальною будовою тризвуки бувають:

1) великий або мажорний; своїм звучанням нагадує мажор; позначається V^5_3 ; складається з в.3+м.3;

2) малий або мінорний; своїм звучанням нагадує мінор; позначається M^5_3 ; складається з м.3+в.3:

Якщо звуки тризвуку звучать разом, одночасно, то він називається **гармонічним**, а якщо звучать один за одним, послідовно, то він називається **мелодичним**:

3. Побудуй V^5_3 і M^5_3 від зазначених нот вгору та вниз (зауваж, що при побудові тризвуків вниз інтервали, що їх утворюють, відкладаються у зворотному порядку):

V^5_3 V^5_3 V^5_3 V^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3

 V^5_3 V^5_3 V^5_3 V^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3

4. Для закріплення звучання мажорного і мінорного тризвуків, вивчи пісеньки про тризвуки:

Вчитель: *Учні:* *Вчитель:* *Учні:*

Я і-----ду! Ве-се-ло і-----ду! Я і-----ду! Сум-но я і-----ду!

Вчитель: *Учні:* *Вчитель:* *Учні:*

Я бі-----жу! Ве-се-ло бі--жу! Я бі-----жу! Сумно я бі--жу!

5. Визнач та підпиши тризвуки:

Якщо тризвук побудований на тоніці (на I ступені ладу), то він називається **тонічним тризвуком**.

6. Пригадай, які ступені ладу включає в себе тонічний тризвук? Запиши їх: _____.

Тонічний тризвук позначається:

- 1) в *мажорі* великою літерою T^5_3 ;
- 2) в *мінірі* маленькою літерою t^5_3 ;

до мажор *ля мінор*

T^5_3 t^5_3

7. Напиши ключові знаки у зазначених тональностях та побудуй у них тонічні тризвуки:

фа мажор ре мінор соль мажор мі мінор ре мажор сі мінор

8. Визнач та підпиши тональності, у яких побудовані тонічні тризвуки:

9. Проаналізуй мелодії, визнач тональності та ладовий різновид. Які види тризвуків тут зустрічаються? Підпиши їх. Сольфеджуй з тактуванням мелодії:

а)

Укр. нар. пісня «Місяць на небі»

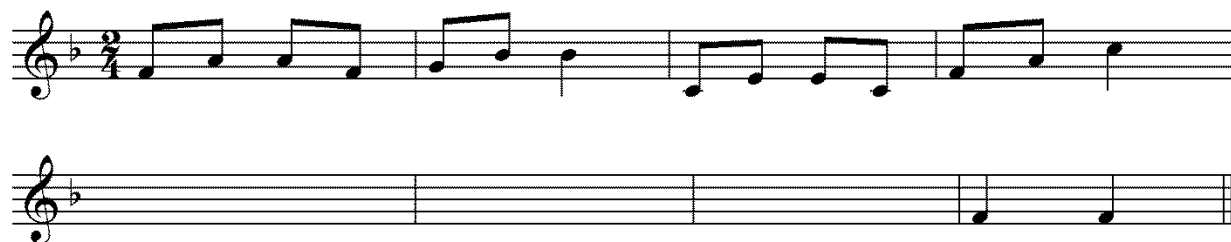
б)

Мі---сяць на не-----бі, зі-----ронь--ки ся-----ють,
ти-----хо по мо-----рю чо---вен пли---ве...

10. Транспонуй українську народну пісню «Місяць на небі» із завдання №9 на в.2 вгору:

11. Допиши мелодію, використовуючи рух по тризвуку вгору і вниз:

Для записів

Урок 5. Одноійменні тональності, однойменно-змінний лад

1. Деякі тональності перебувають між собою у певному зв'язку, як родичі. Чи знаєш ти такі тональності, які між собою чимось пов'язані? Як вони називаються? _____ . Що у них спільне, а що відмінне? _____

Бувають й інші зв'язки між тональностями, які мають різний звукоряд, різний лад і різні ключові знаки, але їх об'єднує спільна тоніка. Такі тональності називаються **однойменними**.

Ось приклади однойменних тональностей:

соль мажор

соль мінор

ре мажор

ре мінор

2. Знайди і запиши однойменні тональності до заданих:

	до мажор	ля мажор		фа мажор	
ре мінор			соль мінор		сі мінор

Які з перелічених тональностей ми вже вивчили? Запиши їх ключові знаки:

3. Знайди і з'єднай пари однойменних тональностей:

ре мажор

фа мінор

до мажор

до мінор

фа мажор

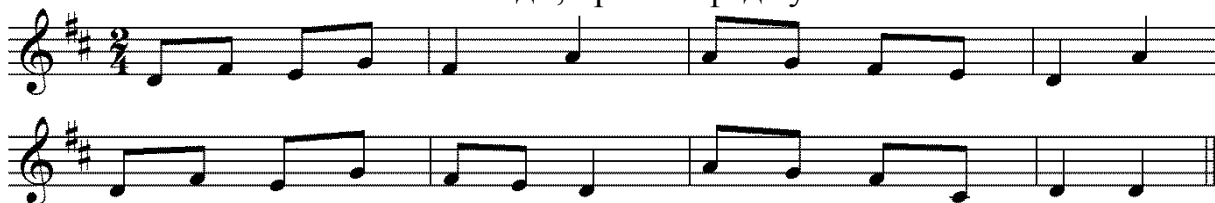
соль мінор

соль мажор

ре мінор

4. Визнач тональність мелодії, просольфеджуй її:

А тепер запиши мелодію в однойменній тональності і проспівай її:

5. Послухай п'єси *Д. Кабалевського «Клоуни»* та *«Народну пісеньку» Р. Шумана із «Альбому для юнацтва»*. Чи помітив ти зміни настрою у творах? Як відображається це у звучанні музики? _____

Ці зміни настрою відображені мажором і мінором, що об'єднані спільною тонікою. У творі це називається **однойменно-змінним ладом**.

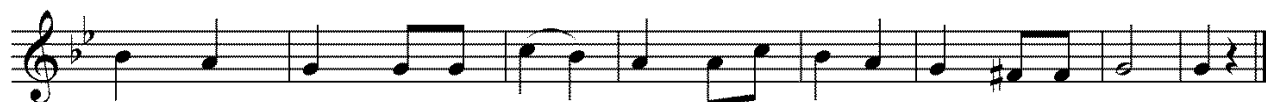
6. Проспівай пісню та зверни увагу на використання однойменно-змінного ладу. Яка тоніка об'єднує два речення?

Укр. нар. пісня «Кислички»

В лі-сі яб-лунь-ка, в лі-сі дич-ка, ряс-но яб-лучок не-ве-лич-ких. Плаче

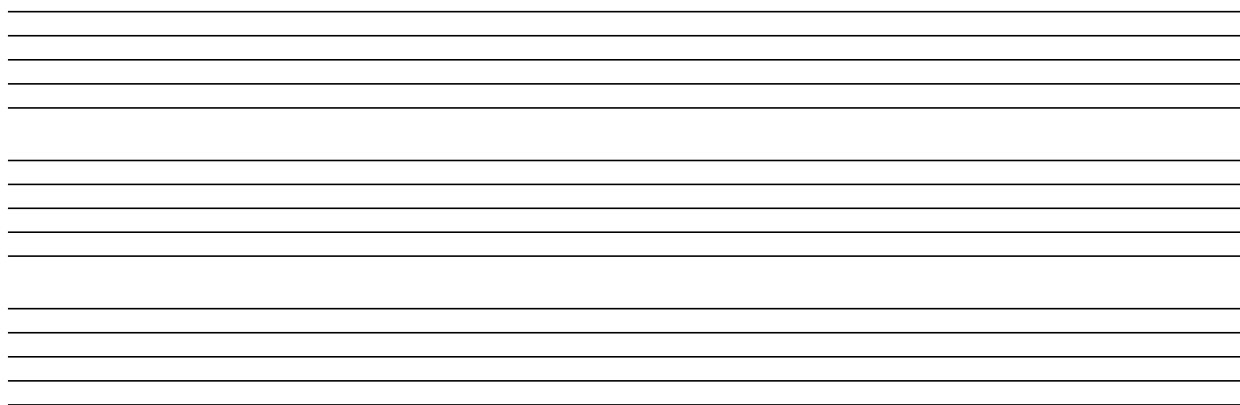
яб-лунь-ка, пла-че дич-ка: "Род-ять яб-луч-ка, звуть кислич-ки".

7. Придумай таку мелодію до віршика, щоб вона була в однойменно-змінному ладі:

*Вірші Володимира Кленца
«Гостює в нас зима»*

Летять, летять сніжинки	Заліз в копичку зайчик
На поле, ліс і сад,	І солодко дріма.
Веселий свій таночок	Мете хвостом лисичка
Танцює снігопад.	Сніжок біля сосни.
Надворі – лютий холод,	В барлозі спить ведмедик,
Тепла давно нема.	Солодкі бачить сни.

Пригадай!

8. Побудуй інтервали від зазначених нот вгору та вниз:

м.2	в.3	м.3	в.2	ч.8	ч.5	ч.1	ч.4
ч.8	в.3	м.3	в.2	ч.1	ч.5	м.2	ч.4

9. Побудуй V^5_3 і M^5_3 від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

↑

V^5_3 V^5_3 V^5_3 V^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3

↓

V^5_3 V^5_3 V^5_3 V^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3 M^5_3

10. Визнач та підпиши інтервали та тризвуки:

11. Визнач та підпиши тональності, у яких побудовані тонічні тризвуки:

12. Визнач розмір у зазначених ритмічних малюнках. Відстукай під рахунок ритм:

a)

б)

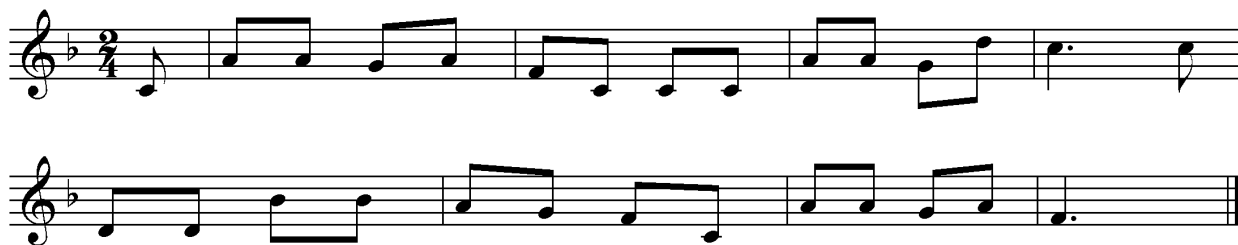
в)

Для записів

Урок 6. Інтервал секста від звуків і на ступенях ладу

1. Послухай і впізнай пісеньку. Скільки ступенів і тонів містить початковий інтервал? _____.

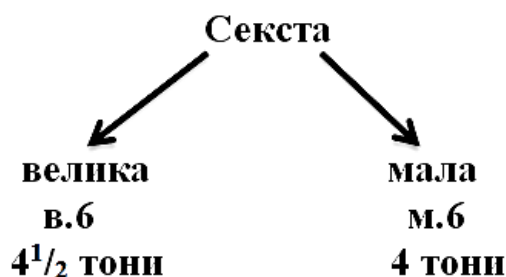
2. А тепер послухай *українську народну пісню «Над річкою бережком»*. Порівняй звучання початкового широкого інтервалу цієї пісні із початковим інтервалом із пісні «У лісі, лісі темному». Скільки ступенів і тонів містить початковий інтервал у пісні «Над річкою бережком»? _____.

Секста – це інтервал, що охоплює 6 ступенів.

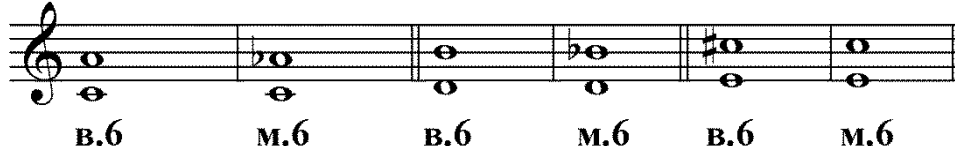
Секста буває:

1) *велика* (позначається в.6, тонова величина $4\frac{1}{2}$ тони, звучить світло);

2) *мала* (позначається м.6, тонова величина 4 тони, звучить темно).

$в.6 = 4\frac{1}{2} т.$ $м.6 = 4 т.$

3. Побудуй велику та малу сексти від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

↑

↓

В.6 В.6 В.6 В.6 М.6 М.6 М.6 М.6

В.6 В.6 В.6 В.6 М.6 М.6 М.6 М.6

4. Перетвори великі сексти на малі, змінюючи верхній звук:

В.6 М.6 В.6 М.6 В.6 М.6 В.6 М.6

В.6 М.6 В.6 М.6 В.6 М.6 В.6 М.6

5. Перетвори малі сексти на великі, змінюючи нижній звук:

М.6 В.6 М.6 В.6 М.6 В.6 М.6 В.6

М.6 В.6 М.6 В.6 М.6 В.6 М.6 В.6

6. Вивчи пісеньки про інтервали велику та малу сексти:

Велика секста

Слова і музика Анни Наумової

Ве---ли-----ка сек---ста так теп---ло спі-----ва-----є, ве-

се-----ле й доб-----ре сер---день---ко ма-----є.

Мала секста

Слова і музика Анни Наумової

В мажорі в.б будуються на I, II, IV, V ступенях, а в мінорі (натуральному) на III, IV, VI, VII ступенях.

Велика секста (в.б) на ступенях ладу	
в мажорі	в мінорі (натуральному)
на I, II, IV, V ступенях	на III, IV, VI, VII ступенях

7. Перевіримо це на клавіатурі:

8. Подумай, на яких ступенях у мажорі і мінорі будується м.б? Визнач і побудуй м.б у до мажорі і ля мінорі:

Отже, в мажорі м.б будуються на _____ ступенях, а в мінорі на _____ ступенях.

Мала секста (м.б) на ступенях ладу	
в мажорі	в мінорі
на _____ ступенях	на _____ ступенях

9. Сольфеджуй з тактуванням мелодію. Визнач і підпиши інтервали терцію та сексту (не забудь врахувати ключові знаки):

Укр. нар. пісня «Ой не світи, місяченьку»

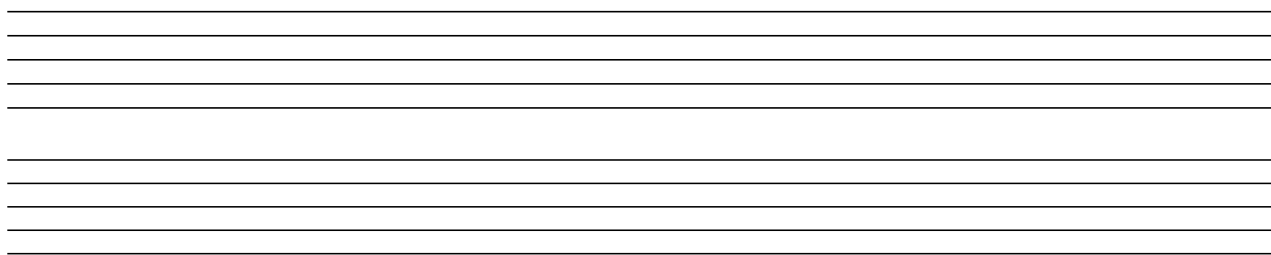

Ой не сві-----ти, мі-ся-ченьку, не сві-ти ні---ко-----му. Тільки сві---ти

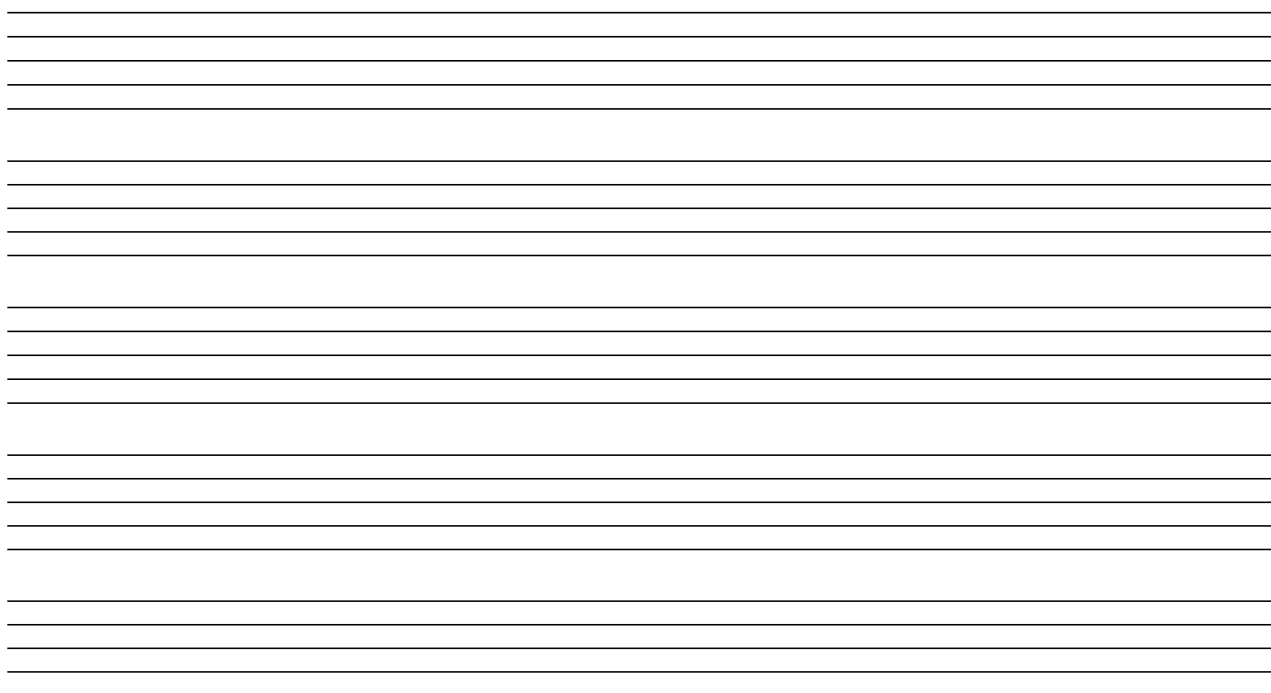

милень-ко-----му, як і-де до--до-----му, як і--де до--до----му!

10. Проаналізуй мелодію, визнач і підпиши інтервал сексту, транспонуй мелодію у фа мажор:

Для записів

Урок 7. Паралельно-змінний лад

Пригадай!

1. Пригадаємо і заспіваємо *українську народну пісню «Несе Галя воду»*. Які тональності в ній зустрічаються? Як ми їх називали? _____.

Коли паралельні тональності зустрічаються в музичному творі, їх називають **паралельно-**

змінним ладом.

Паралельно-змінний лад – лад, який включає дві паралельні тональності з однаковими звукорядами, однаковими ключовими знаками, а тоніки їх знаходяться на відстані м.3:

Паралельні тональності

2. Проспівай пісні та зверни увагу на використання паралельно-змінного ладу. Визнач та підпиши тональності і ладові різновиди кожної частини, підпиши ступені у цих тональностях:

Укр. нар. пісня «Кину кужіль на полицю»

а) *соль мажор*

Ки--ну ку-жіль на по---ли--цю, са--ма пі--ду на ву---ли--цю.

мі мінор

Не--хай ми---ші ку--жіль труб-лять, не-хай ме-не хлоп-ці люб-лять.

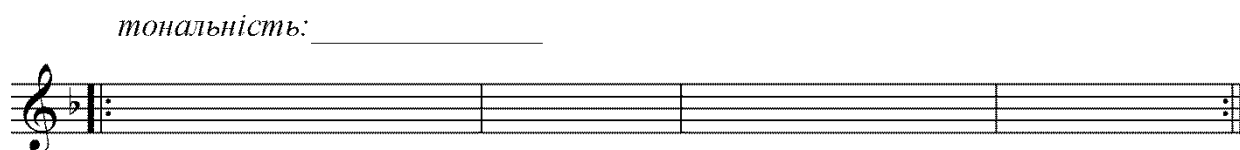
Укр. нар. пісня «Іде дощ»

б) *тональність*

тональність _____

3. Проаналізуй мелодію, визнач тональність, запам'ятай мелодію, запиши її по пам'яті, допиши друге речення у паралельно-змінному ладі:

Пригадай!

4. Знайди і з'єднай пари паралельних тональностей, вкажи їх ключові знаки:

	<i>до мажор</i>	<i>ре мінор</i>	
	<i>ре мажор</i>	<i>мі мінор</i>	
	<i>фа мажор</i>	<i>ля мінор</i>	
	<i>соль мажор</i>	<i>сі мінор</i>	

5. Побудуй інтервали та тризвуки від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

ч.5 м.3 в.2 ч.4 м.6 в.6 B^5_3 M^5_3

ч.8 м.2 м.3 в.2 м.6 в.6 B^5_3 M^5_3

6. Визнач та підпиши інтервали і тризвуки:

7. Визнач розмір у зазначених ритмічних малюнках. Відстукай під рахунок ритм:

а)

б)

в)

Для записів

Урок 8. Інтервал септіма від звуків і на ступенях ладу

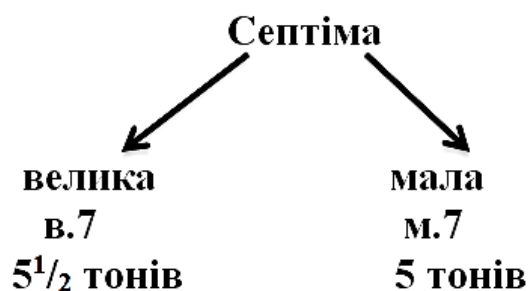

1. Послухай, як звучить новий інтервал септіма у мелодичній і гармонічній формах у *балеті А. Хачатуряна «Спартак»* та в *арії Карася з опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм»*. Цей інтервал – консонанс чи дисонанс? _____. Скільки він охоплює ступенів? _____.

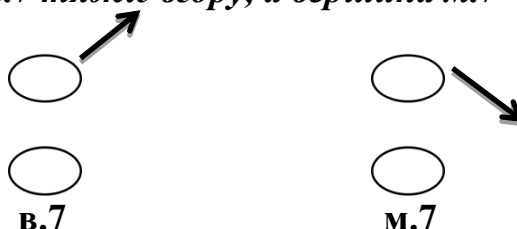
Септіма – це інтервал, що охоплює 7 ступенів.

Септіма буває:

- 1) *велика* (позначається в.7, тонова величина $5\frac{1}{2}$ тонів, звучить дуже гостро, тяжіє верхнім звуком назовні);
- 2) *мала* (позначається м.7, тонова величина 5 тонів, тяжіє верхнім звуком до середини).

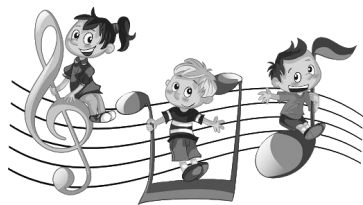
ЗАПАМ'ЯТАЙ!
вершина в.7 тяжіє вгору, а вершина м.7 – вниз

$в.7 = 5\frac{1}{2} т.$ $м.7 = 5 т.$

в.7 м.7 в.7 м.7 в.7 м.7

<p>$в.7 = 5\frac{1}{2} т.$</p> <p style="text-align: center;">в.7 ↑ в.7 ↑ в.7 ↓ в.7 ↓</p>	<p>$м.7 = 5 т.$</p> <p style="text-align: center;">м.7 ↑ м.7 ↑ м.7 ↓ м.7 ↓</p>
---	--

2. Побудуй велику та малу септіми від зазначених нот вгору та вниз, а потім проспівай їх:

Two musical staves showing the construction of major and minor seventh intervals. The first staff starts with a C4 note and moves up step by step to G#4, with labels 'В.7' (Major 7th) for the first six steps and 'М.7' (Minor 7th) for the last two. The second staff starts with a C4 note and moves down step by step to G3, with labels 'В.7' for the first four steps and 'М.7' for the last four.

3. Перетвори великі септіми на малі, змінюючи верхній звук:

Two musical staves showing the transformation of major seventh intervals into minor seventh intervals by changing the upper note. The first staff shows C4-G#4 (В.7) becoming C4-G4 (М.7). The second staff shows C4-B4 (В.7) becoming C4-Bb4 (М.7).

4. Перетвори малі септіми на великі, змінюючи нижній звук:

Two musical staves showing the transformation of minor seventh intervals into major seventh intervals by changing the lower note. The first staff shows C4-Bb4 (М.7) becoming C#4-Bb4 (В.7). The second staff shows C4-B4 (М.7) becoming Bb3-C4 (В.7).

5. Вивчи пісеньки про інтервали велику та малу септіми:

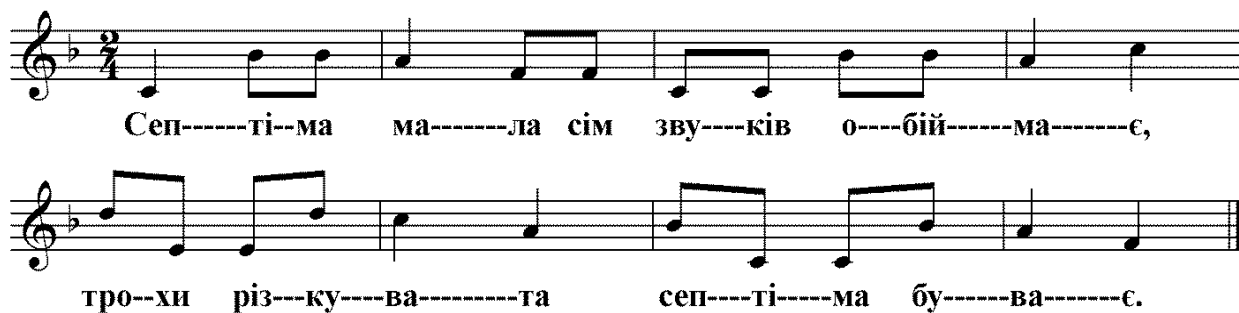
Велика септіма

Слова і музика Анни Наумової

Musical notation for the song 'Велика септіма'. The melody is written on a treble clef staff in 2/4 time. The lyrics are: Ве---ли-----ка сеп---ті---ма нав-шпинь-ки аж ста-----с: ок- та-----ву сеп---ті-----ма ледь - ледь не діс-та-----с.

Мала септіма

Слова і музика Анни Наумової

Сеп---ті--ма ма-----ла сім зву---ків о---бій-----ма-----є,
тро--хи різ---ку---ва-----та сеп---ті---ма бу---ва-----є.

6. Знайди і визнач септіми, сольфеджуй і співай мелодію:

Музика О. Варламова, вірші М. Лермонтова,
укр. текст Т. Масенка «Ген на верховини»

Ген на вер--хо-----ви---ни тем---на ніч ляг-----ла,
ла---гід-----ні до-----ли---ни вкри---ла сві-----жа мла.

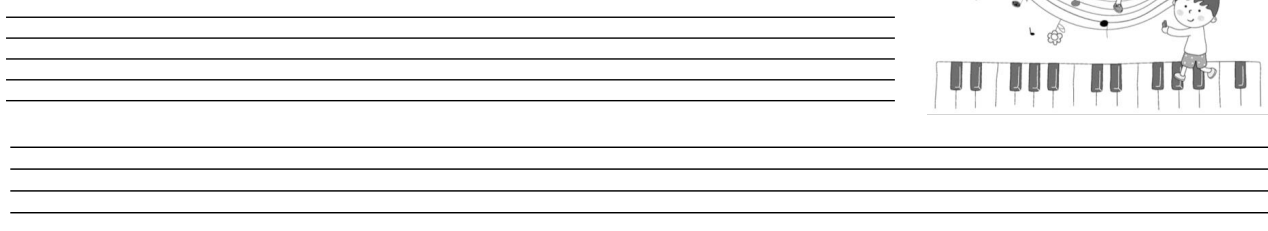

В мажорі в.7 будуються на I і IV ступенях, а в мінорі (натуральному) на III і VI ступенях.

Велика септіма (в.7) на ступенях ладу	
в мажорі	в мінорі (натуральному)
на I і IV ступенях	III і VI ступенях

7. Перевіримо це на клавіатурі:

8. Подумай, на яких ступенях у мажорі і мінорі будується м.7? Визнач і побудуй м.7 у до мажорі і ля мінорі:

Отже, в мажорі м.7 будуються на _____ ступенях, а в мінорі на _____ ступенях.

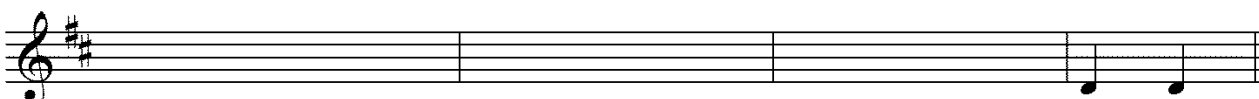
Мала септіма (м.7) на ступенях ладу	
в мажорі	в мінорі
на _____ ступенях	на _____ ступенях

9. Визнач тональність, знайди і підпиши септіми. Визнач, на яких ступенях будуються септіми? Сольфеджуй з тактуванням мелодію:

10. Допиши чотири ланки низхідної секвенції і доведи мелодію до тоніки:

Для записів

Blank musical staves for writing the answers to exercise 10.

Урок 9. Оборнення простих інтервалів

1. Послухай і проаналізуй фрагмент з «Прелюдії» фа мінор Й. С. Баха з II тому «ДТК». Зверни увагу, звучать консонантні чи дисонантні інтервали? _____.
Які саме це інтервали? _____.

Ці інтервали взаємнообернені. **Оборнення інтервалу** – це перенесення його нижнього звуку (основи) на ч.8 вгору або його верхнього звуку (вершини) на ч.8 вниз.

Числове позначення взаємно обернених інтервалів **складає число «9», а сума їх тонів – 6**. Оборнення інтервалів відбувається в межах октави, яка позначається ч.8. Оскільки пріма містить 0 тонів, а позначається ч.1, то сума цих двох інтервалів (пріми і октави) = 9. Так виникає **правило «дев'ятки»**.

$$9 = \left[\begin{array}{cccccccc} \text{Правило «дев'ятки»} \\ 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 \\ \hline 8 & 7 & 6 & 5 & 4 & 3 & 2 & 1 \end{array} \right]$$

При цьому чисті інтервали обертаються в чисті, великі в малі, малі в великі, збільшені в зменшені, а зменшені в збільшені.

Правило про якісний перехід інтервалів

чисті ↔ чисті
малі ↔ великі
збільшені ↔ зменшені

Застосовуючи ці правила, можна легко дізнатися ступеневу і якісну величини оберненого інтервалу. Наприклад в.3 обертається в м.6:

1) визначаємо назву інтервалу за правилом «дев'ятки»:
 $9 - 3 = 6$;

2) визначаємо якісну величину інтервалу: великий інтервал обертається в малий;

3) визначаємо тонову величину інтервалу: 6 тонів – 2 тони (в.3) = 4 тони (м.6).

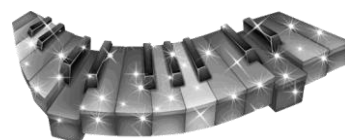
2. Допиши, в які інтервали перейдуть при оберненні зазначені інтервали:

ч.1 →	в.3 →	м.6 →	в.2 →
м.2 →	ч.4 →	в.7 →	м.3 →

3. Оберни інтервали вгору і вниз та підпиши їх назви:

4. Побудуй від ноти *До* всі малі, великі та чисті інтервали вгору, а потім обернення цих інтервалів вниз:

малі

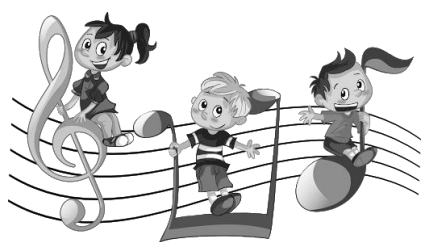

м.2 → в.7

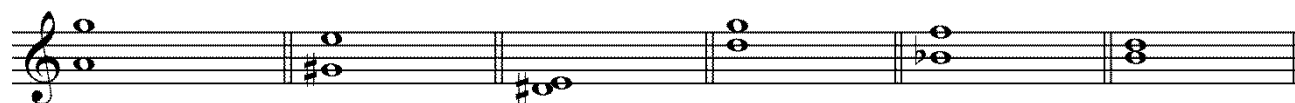
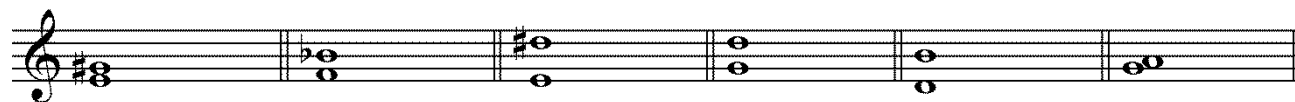
великі

чисті

5. Підпиши назви всіх інтервалів та з'єднай стрілочками пари взаємно обернених інтервалів:

Пригадай!

6. Визнач тональність, знайди і підпиши чисті інтервали, просольфеджуй мелодію:

Укр. нар. пісня «Ой за гаєм, гаєм»

7. Визнач тоніки паралельно-змінного ладу, підпиши мелодичні інтервали, сольфеджуй мелодію:

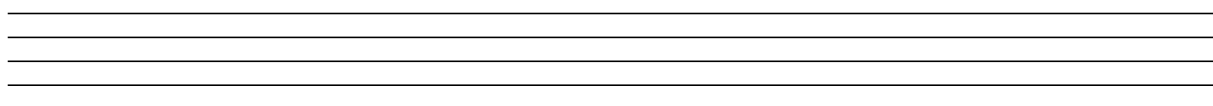

8. Побудуй тризвуки від зазначених нот вгору, а потім проспівай їх:

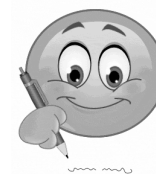
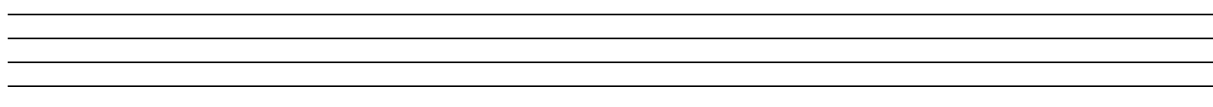

9. Побудуй малі та великі сексти, малі та великі септими на ступенях гама сі мінор (натуральної):

в.6, м.6

в.7, м.7

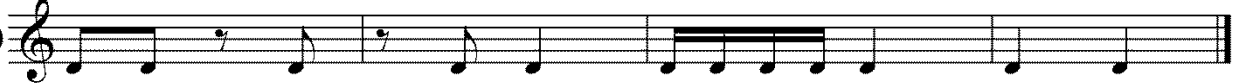

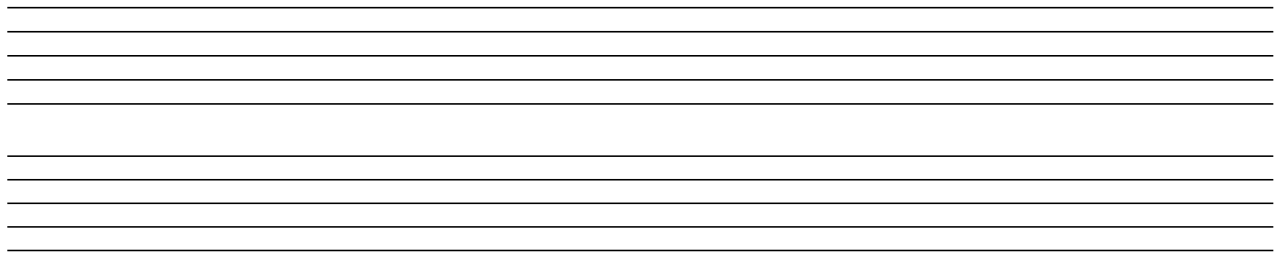
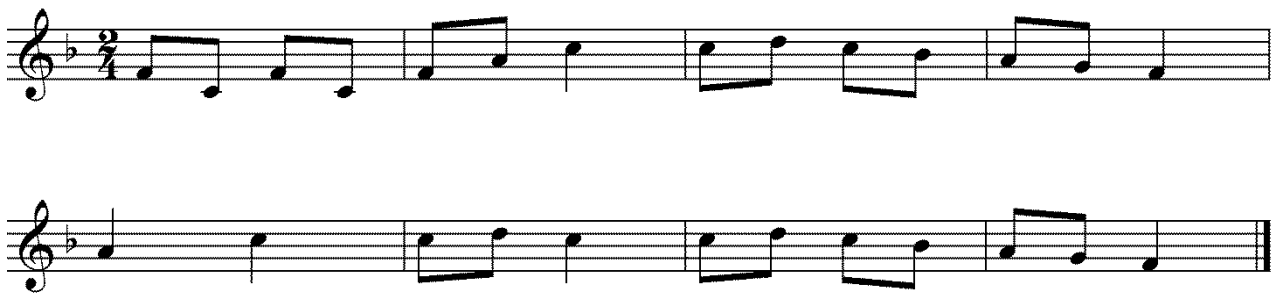
10. Визнач розмір у зазначених ритмічних малюнках. Відстукай ритм:

a)

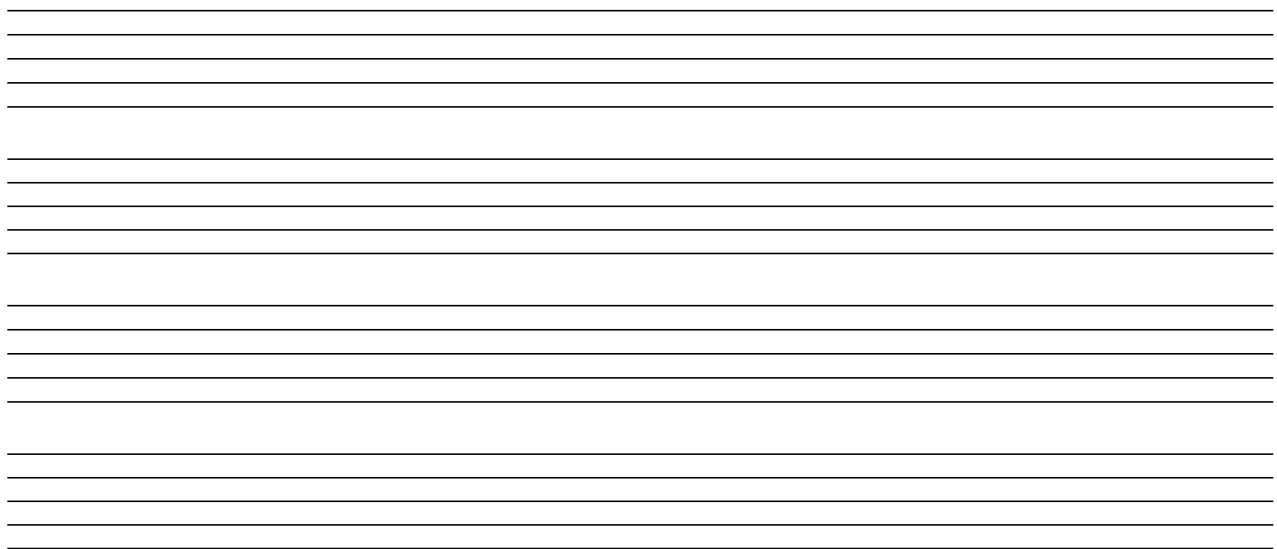
б)

в)

11. Транспонуй українську народну пісню «Їхав козак через міст» із фа мажору у тональність ре мажор:

Для записів

Урок 10. Контрольний урок

1. З'єднай музичні поняття із їх визначеннями:

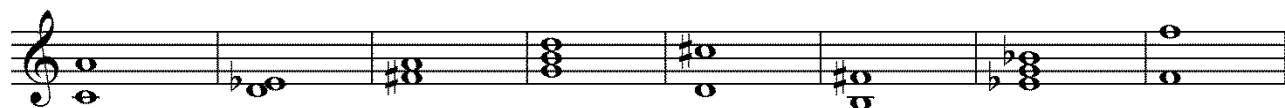
Чиста квінта –	– інтервал, що охоплює 7 ступенів.
Розмір $\frac{3}{8}$ –	– поєднання трьох і більше звуків.
Паралельно-змінний лад –	– перенесення нижнього звуку інтервалу (основи) на ч.8 вгору або його верхнього звуку (вершини) на ч.8 вниз.
Акорд –	
Однойменні тональності –	– лад, у якому при одній тоніці поєднуються два однойменні звукоряди – мажорний і мінорний.
Секста –	
Тризвук –	– інтервал, що охоплює 6 ступенів.
Однойменно-змінний лад –	– тризвук, побудований на тоніці (на I ступені ладу).
Септіма –	
Тонічний тризвук –	– акорд з трьох звуків, які розташовані по терціях.
Обернення інтервалу –	– тридольний розмір, у якому кожна доля триває одну восьму.
	– лад, який включає дві паралельні тональності з однаковими звукорядами, однаковими ключовими знаками, а тоніки їх знаходяться на відстані м.3.
	– інтервал, який охоплює 5 ступенів.
	– тональності, які мають різний звукоряд, різний лад і різні ключові знаки, але їх об'єднує спільна тоніка.

2. Побудуй інтервали та тризвуки від зазначених нот вгору:

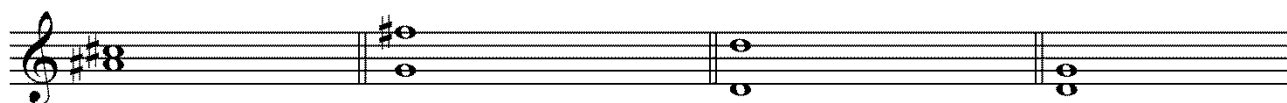
м.6 в.3 м.7 в.2 ч.5 ч.4 В⁵₃ М⁵₃

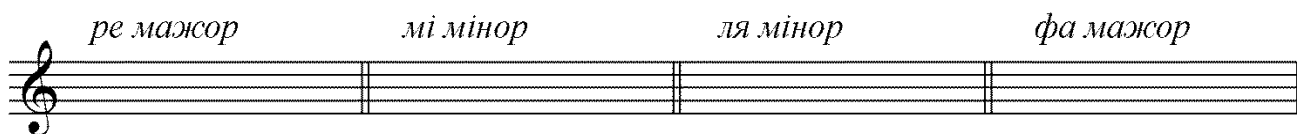
3. Визнач та підпиши інтервали та тризвуки:

4. Підпиши назви всіх інтервалів та з'єднай стрілочками пари взаємно обернених інтервалів:

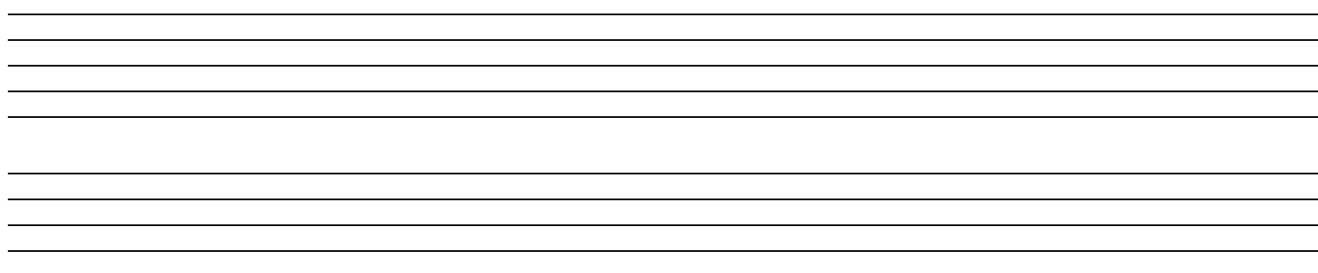
5. Напиши ключові знаки у зазначених тональностях та побудуй у них тонічні тризвуки:

6. Знайди і запиши однойменні тональності до заданих:

соль мажор			мі мажор		до мажор
	ля мінор	фа мінор		ре мінор	

7. Визнач тональність, запиши мелодію в однойменній тональності:

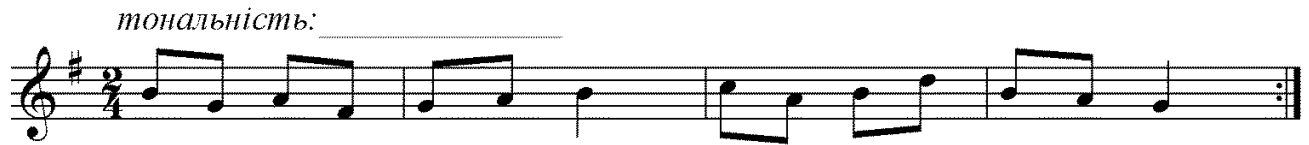

8. Знайди і з'єднай пари паралельних тональностей:

<i>ре мажор</i>	<i>ля мінор</i>
<i>фа мажор</i>	<i>мі мінор</i>
<i>соль мажор</i>	<i>ре мінор</i>
<i>до мажор</i>	<i>сі мінор</i>

9. Визнач та підпиши тоніки паралельно-змінного ладу:

10. Визнач розмір у зазначеному ритмічному малюнку:

11. Замість ступенів напиши ноти у сі мінорі та придумай ритм:

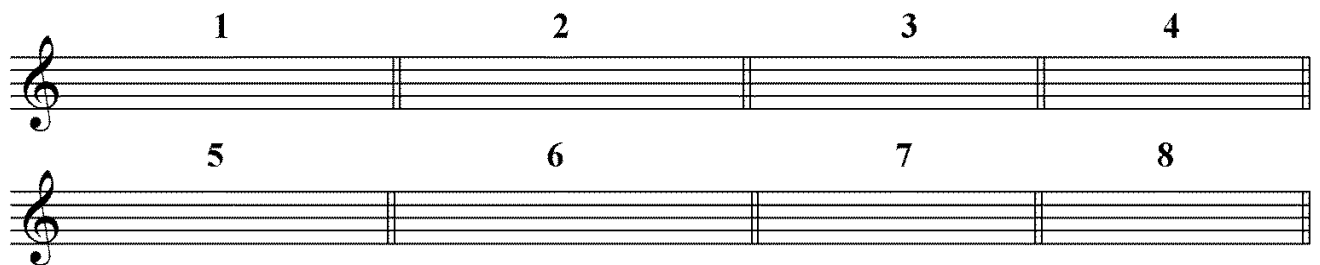

III I II III IV V VI V

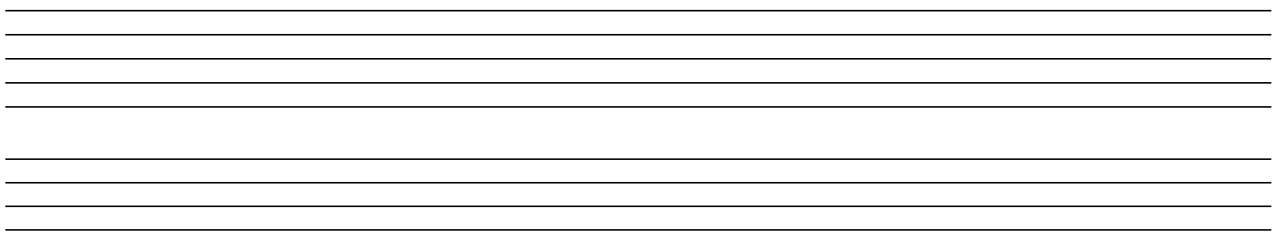

VI V IV III IV V II I

12. Слуховий аналіз. Слухай уважно інтервали та лади, які грає вчитель та запиши їх позначеннями у порожні такти:

Для записів

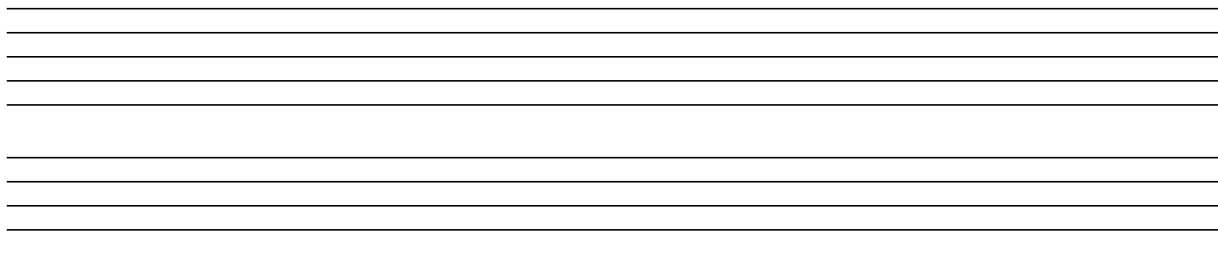

Урок 11. Гама сі бемоль мажор. Стійкі і нестійкі інтервали

Якщо від тоніки *Сі бемоль* до тоніки *Сі бемоль* побудувати гама за правилом $1-1-1\frac{1}{2}-1-1-1\frac{1}{2}$, то утвориться гама *сі бемоль мажор*.

1. Побудуй гама сі бемоль мажор, визнач та назви ключові знаки. Вкажи відстані між ступенями. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, заспівай їх:

2. Заспівай гама сі бемоль мажор з тактуванням у розмірі 2_4 з ритмом $\bullet \bullet$:

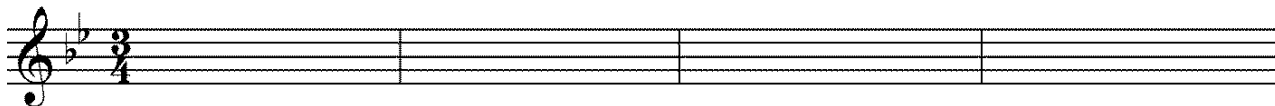

3. Визнач тональність мелодії, сольфеджуй і тактуй, знайди і підпиши малі та великі терції:

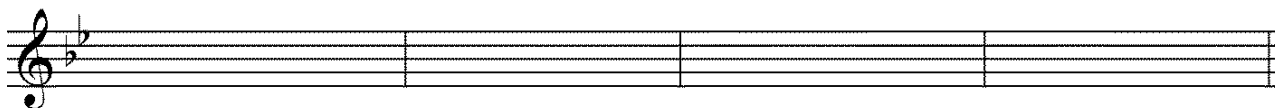
Укр. нар. пісня «Гей, конику»

4. Замість ступенів напиши ноти в сі бемоль мажорі, придумай ритм, сольфеджуй утворену мелодію:

I I II II III III IV III IV V IV III II

I I I II II III IV V IV V I I I

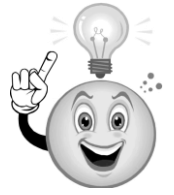

В тональності інтервали, як і ступені ладу, бувають:

- 1) стійкими;
- 2) нестійкими.

Стійкі інтервали складаються з двох стійких ступенів.

Нестійкі інтервали утворюються з двох нестійких ступенів або одного нестійкого, а іншого стійкого.

Стійкі інтервали
стійкий + стійкий ступені
Нестійкі інтервали
нестійкий + нестійкий ступені або стійкий + нестійкий ступені

Стійкі інтервали у до мажорі

ч.1 (I і I ступені) **в.3** (I і III ступені) **ч.5** (I і V ступені) **ч.8** (I і I ступені) **ч.1** (III і III ступені) **м.3** (III і V ступені)

м.6 (III і I ступені) **ч.8** (III і III ступені) **ч.1** (V і V ступені) **ч.4** (V і I ступені) **в.6** (V і III ступені) **ч.8** (V і V ступені)

5. Подумай і побудуй 8 нестійких інтервалів у до мажорі:

Нестійкі інтервали розв'язуються у стійкі за **правилом розв'язання нестійких ступенів**:

- VII ↑ в I;
- VI ↓ в V;
- IV ↓ в III;
- II ↓ в I.

Тобто розв'язання інтервалу – перехід із нестійкого інтервалу у стійкий:

Перехід нестійких інтервалів у стійкі за правилом "розв'язання нестійких ступенів"

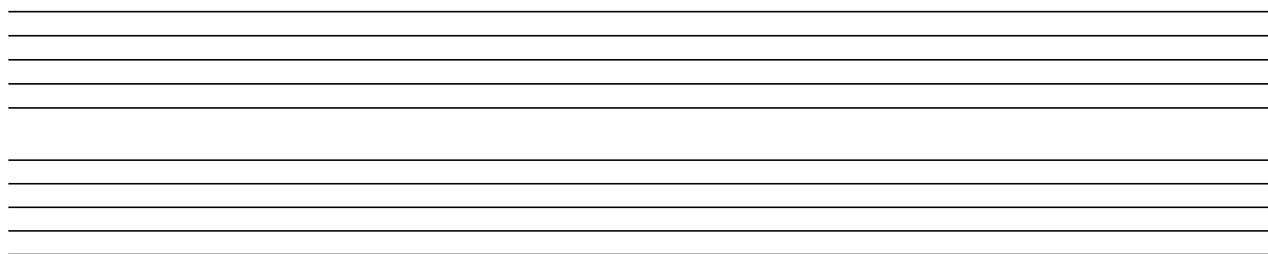
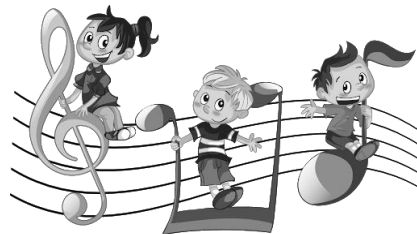
ч.4 → м.3 **ч.5 → ч.5** **в.2 → ч.4** **ч.4 → в.3**

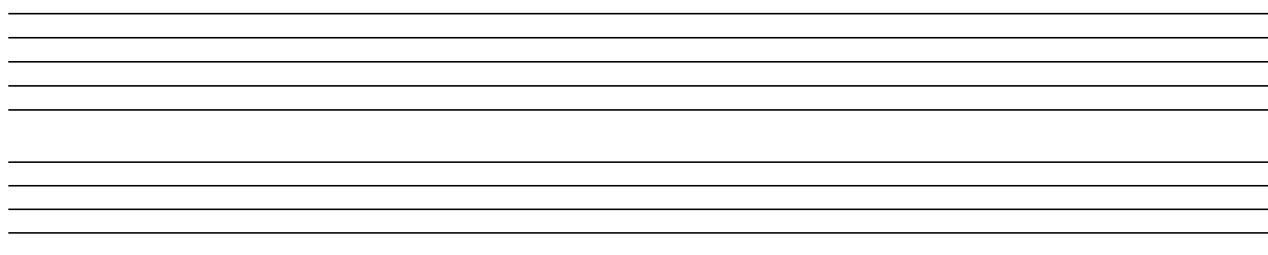
6. Визнач та підпиши інтервали, визнач стійкі та нестійкі інтервали, розв'яжи нестійкі інтервали у стійкі:

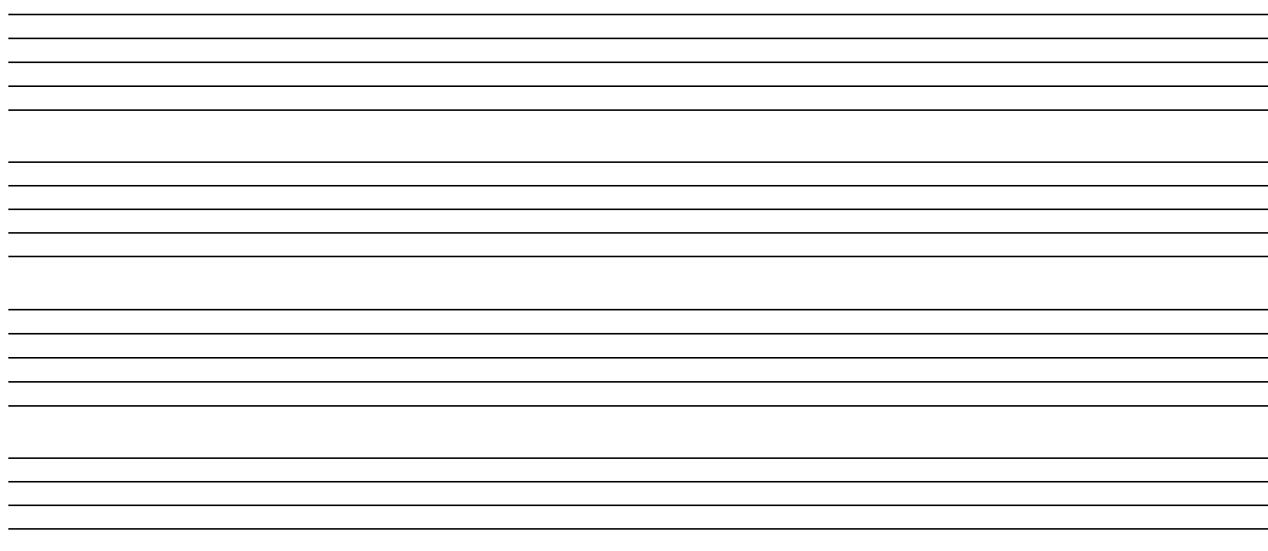
7. Побудуй всі стійкі інтервали в сі бемоль мажорі:

8. Побудуй вісім нестійких інтервалів в сі бемоль мажорі і розв'яжи їх:

Для записів

Урок 12. Гама соль мінор

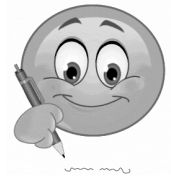

1. Визнач та побудуй гаму, паралельну до сі бемоль мажору. Вкажи відстані між ступенями. Познач стійкі ступені, стрілочками вкажи розв'язання нестійких ступенів, заспівай їх:

Blank musical staff lines for writing the scale.

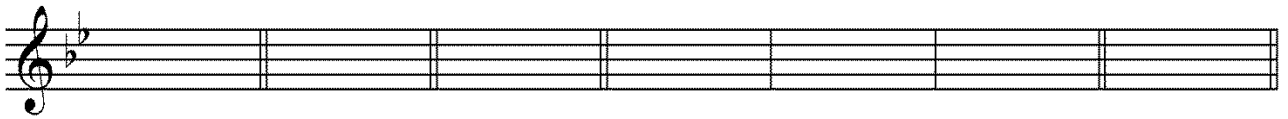
2. Які ще види має соль мінор? Побудуй ці два види мінору:

Blank musical staff lines for writing the two other types of minor scales.

3. Запиши ступені гами соль мінор, заповнивши такти:

Стійкі ступені *Нестійкі ступені* *Ввідні ступені* *Оспівування стійких ступенів* *Тонічний тризвук*

4. Послухай, з яким настроєм три види мінору рухаються вгору і вниз? Опиши їх: _____

Blank lines for describing the mood of the scales.

5. Заспівай гаму соль мінор у трьох видах з тактуванням у розмірі $\frac{2}{4}$ з ритмом \bullet \bullet . Підпиши будову верхніх тетраходів:

натуральний

гармонічний

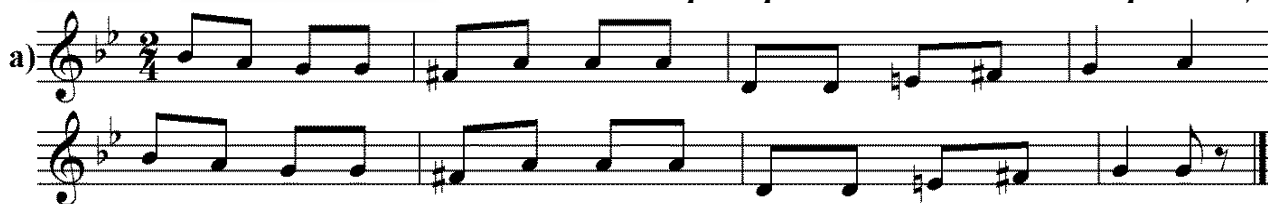

мелодичний

6. Сольмізуй з тактуванням, а потім сольфеджуй мелодії, визнач та підпиши вид мінору, у якому звучить кожна мелодія, а також визнач мотиви, фрази і речення:

Укр. нар. пісня «Котилося веретене»

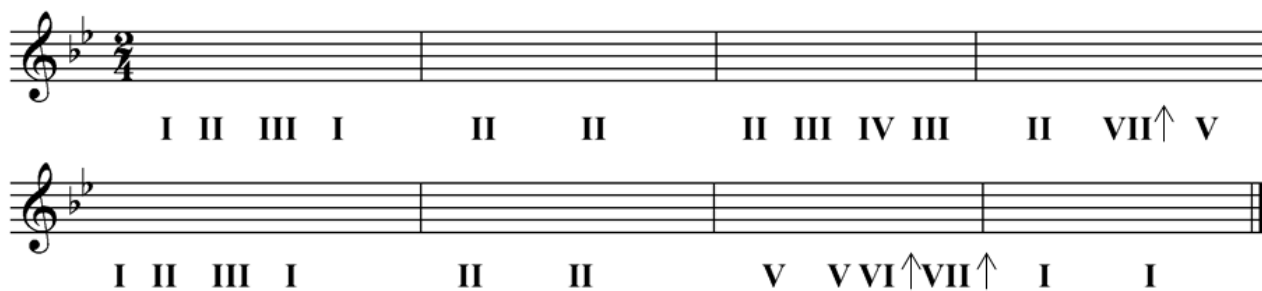
Укр. нар. пісня «Щебетала пташечка»

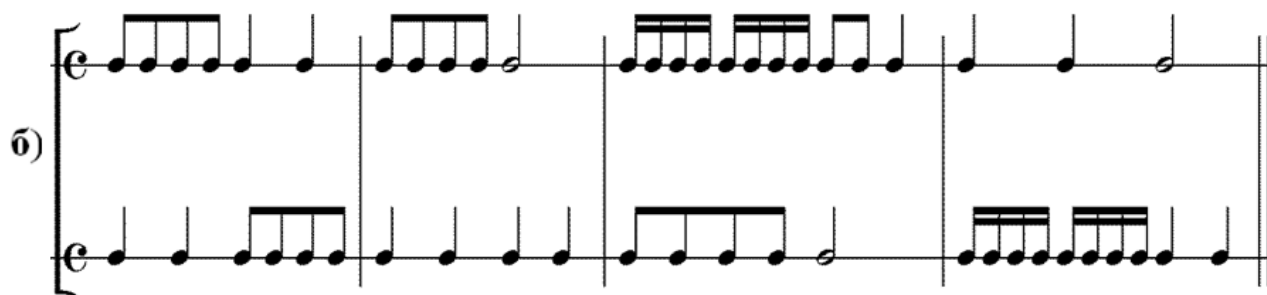

Укр. нар. пісня «Хвалилася береза»

7. Замість ступенів напиши ноти в соль мінорі, придумай ритм, сольфеджуй утворену мелодію:

Для записів

Урок 13. Поняття про збільшені і зменшені інтервали.

Збільшена секунда у гармонічному мінорі

Інтервали, окрім чистих, малих та великих, можуть бути **збільшеними** і **зменшеними**. Ступенева величина їх при цьому **НЕ** змінюється.

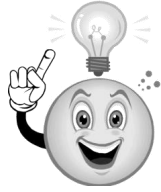
Збільшеними називаються інтервали, тонова величина яких **більша** від чистих і великих **на півтону**. Інтервал збільшиться, якщо підвищити його вершину або понизити основу на півтону:

Зменшеними називаються інтервали, тонова величина яких **менша** від чистих і малих **на півтону**. Інтервал зменшиться, якщо понизити його вершину або підвищити основу на півтону:

ЗАПАМ'ЯТАЙ!		
ЗБІЛЬШЕННЯ ІНТЕРВАЛУ	вершина 	½ тону (півтону)
	основа 	½ тону (півтону)
ЗМЕНШЕННЯ ІНТЕРВАЛУ	вершина 	½ тону (півтону)
	основа 	½ тону (півтону)
<i>Примітка: оскільки ч.1 містить 0 тонів, то зм.1 НЕ існує!</i>		

1. Побудуй чисті і великі інтервали вгору і вниз та перетвори їх на збільшені:

Two musical staves showing intervals. The first staff is in treble clef and the second in bass clef. Each staff has four measures, each containing two notes with an interval label below them.

Staff 1 (Treble Clef):
 Measure 1: v.2, зб.2
 Measure 2: в.3, зб.3
 Measure 3: ч.4, зб.4
 Measure 4: ч.5, зб.5

Staff 2 (Bass Clef):
 Measure 1: ч.8, зб.8
 Measure 2: в.3, зб.3
 Measure 3: ч.5, зб.5
 Measure 4: ч.4, зб.4

2. Побудуй чисті і малі інтервали вгору і вниз та перетвори їх на зменшені:

Two musical staves showing intervals. The first staff is in treble clef and the second in bass clef. Each staff has four measures, each containing two notes with an interval label below them.

Staff 1 (Treble Clef):
 Measure 1: м.2, зм.2
 Measure 2: м.3, зм.3
 Measure 3: ч.4, зм.4
 Measure 4: ч.5, зм.5

Staff 2 (Bass Clef):
 Measure 1: м.3, зм.3
 Measure 2: ч.8, зм.8
 Measure 3: ч.4, зм.4
 Measure 4: ч.5, зм.5

3. Послухай уже знайомий тобі «Циганський танець» К. Сен-Санса. Який вид мінорного ладу тут звучить? _____.

Дізнаємося ще одну особливість гармонічного мінору, який звучить саме так, як ви описали, завдяки особливому інтервалу – **збільшеній секунді (зб.2)**. На відміну від натурального мажору і мінору, в яких між ступенями є відстань тон або півтон, у гармонічному мінорі між VI і VII підвищеним ступеннями утворюється цей новий інтервал, тонова величина якого складає $1\frac{1}{2}$ тону – збільшена секунда.

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

Збільшена секунда у гармонічному мінорі утворюється між VI і VII підвищеним ступеннями

4. Подивися в ноти «*Циганського танцю*» К. Сен-Санса, знайди і підпиши збільшену секунду між VI і VII підвищеним ступенями.

5. Порівняй будову натурального і гармонічного верхніх тетраходів:

Натуральний тетрахорд у ля мінорі *Гармонічний тетрахорд у ля мінорі*

V VI VII I V VI VII[↑] I

півтон - тон - тон півтон - *півтора тони* - півтон

м.2 в.2 в.2 м.2 зб.2 м.2

Збільшена секунда – це інтервал, який охоплює 2 ступені і має $1\frac{1}{2}$ тони. Збільшена секунда позначається **зб.2**.

$\frac{1}{2}$ т. $1\frac{1}{2}$ т.

в.2 зб.2

6. Перетвори в.2 у зб.2, змінюючи вершину, та послухай їх:

в.2 зб.2 в.2 зб.2 в.2 зб.2 в.2 зб.2 в.2 зб.2

7. Напиши верхні тетраходи у гармонічному ре мінорі, гармонічному мі мінорі, гармонічному сі мінорі, гармонічному соль мінорі. Познач у цих тональностях зб.2:

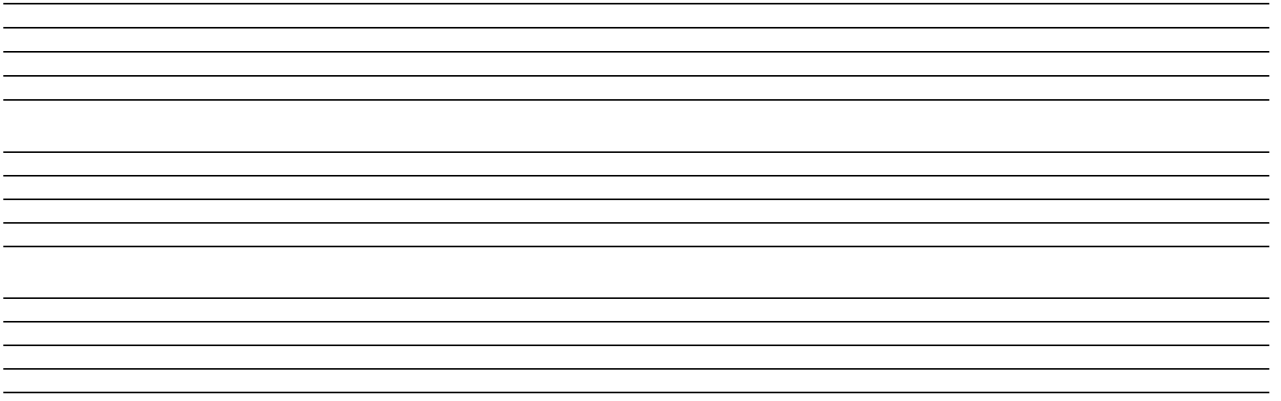
Гармонічний тетрахорд у ре мінорі *Гармонічний тетрахорд у мі мінорі*

Гармонічний тетрахорд у сі мінорі *Гармонічний тетрахорд у соль мінорі*

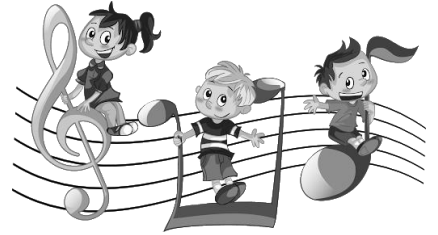
8. Проаналізуй мелодію, знайди і підпиши зб.2, сольфеджуй:

Укр. нар. пісня «Гей, волошин, сіно косить»

9. Транспонуй мелодію із завдання №8 у тональність соль мінор:

10. Визнач, в якій тональності знаходяться ці зб.2 (не забудь врахувати ступені, на яких будується зб.2 у гармонічному мінорі(VI - #VII)):

Для записів

Урок 14. Канон

1. Заспіваємо відому нам *українську народну пісню «Над річкою бережком»*:

Над річ--ко--ю бе--реж--ком і--шов чу--мак з ба--тіж--ком.

Над річ--ко--ю бе--реж--ком і--шов чу--мак

Гей, гей! З До--ну до-----до-----му.

з ба--тіж--ком. Гей, гей! З До--ну до-----до-----му.

Така багатоголосна музика, де всі голоси виконують одну мелодію із запізненням на певний час називається **канон**ом.

2. Визнач тональність, сольфеджуй канони разом зі своїми однокласниками на два голоси:

а)

б)

B)

The image shows three systems of musical notation. Each system consists of two staves. The first system is in 2/4 time and features a melody in the upper staff with a half-note rest in the second measure, and a corresponding accompaniment in the lower staff. The second system is in 2/4 time and shows a melody in the upper staff with a half-note rest in the second measure, and a corresponding accompaniment in the lower staff. The third system is in 2/4 time and features a melody in the upper staff with a half-note rest in the second measure, and a corresponding accompaniment in the lower staff.

3. Допиши другий голос канону із запізненням на два такти:

The image shows a musical score for exercise 3. It consists of two staves in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). The upper staff contains a melody starting with a quarter note, followed by eighth notes, and ending with a quarter rest in the second measure. The lower staff is empty, intended for the student to write a second voice that starts two measures later.

4. Відстукуй ритмічний канон двома руками (верхній рядок – права рука, нижній рядок – ліва рука):

The image shows a musical score for exercise 4. It consists of two staves in 3/4 time. The upper staff contains a rhythmic pattern: a quarter note, followed by eighth notes, and ending with a quarter note. The lower staff is empty, intended for the student to write a second voice that starts two measures later.

Пригадай!

5. Оберни інтервали вгору і вниз та підпиши їх назви:

↑

↓

6. Визнач та підпиши, до яких тональностей належать побудовані верхні тетрахорди. Познач у них зб.2:

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

7. Замість ступенів напиши ноти в соль мінорі, придумай ритм, сольфеджуй утворену мелодію:

8. Визнач та підпиши інтервали у сі бемоль мажорі, визнач стійкі та нестійкі інтервали, розв'яжи нестійкі інтервали у стійкі:

Сі бемоль мажор

Для записів

Урок 15. Види тематичного розвитку:

повторення, варіювання, секвенція

Слухаючи музичні твори, помічаємо, що в них часто зустрічаються **повторення**. Повторюватися можуть мотиви, фрази, речення.

Повторення може бути:

1) *точно* – повторення без змін; якщо позначити фразу буквою *a* і вона точно повториться, то речення буде складатися з *aa*; якщо замість повторення звучить нова музична тема, вона буде позначатися іншою буквою (наприклад, *b*, а її повторення – *bb*):

Франц. дитяча пісня

2) *варіюване*, при якому у другому проведенні відбулися якісь зміни; тоді буквене позначення зміненої фрази буде *a₁*, а речення цілком – *aa₁*:

М. Бернард. «Подорожні скарги»

3) *секвентне* (секвенція), при якому повторення щоразу починається з іншого ступеня; буквеного позначення секвенція не має:

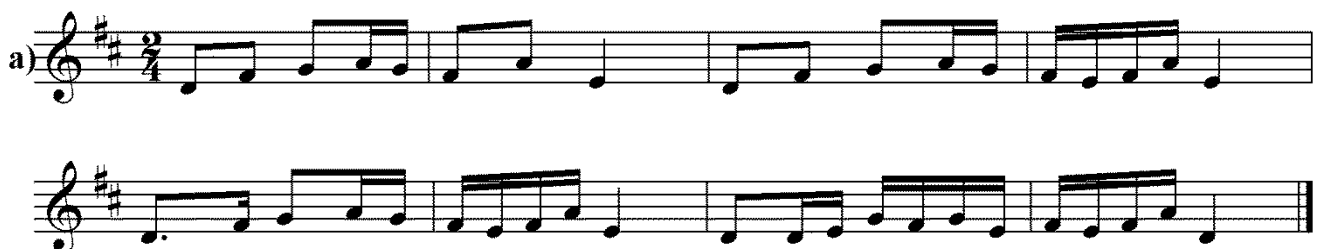

Укр. нар. пісня «Їхав козак за Дунай»

1. Сольфеджуй та проаналізуй будову цих творів, визнач та підпиши їх буквене позначення:

М. Римський-Корсаков. «Снігуронька»

Білоруська нар. пісня

б)

2. Допиши мелодії, використовуючи три види повторення:

а)

б)

в)

3. Пригадай канони, які ми співали на минулому уроці (урок 14, завдання 2). Проаналізуй їх. Чи є у них повторність, варіаційність чи секвенції?

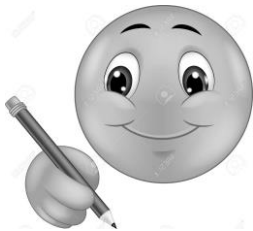
Пригадай!

4. Побудуй послідовність інтервалів на ступенях гама до мажор. Проспівай її вгору, а потім в два голоси:

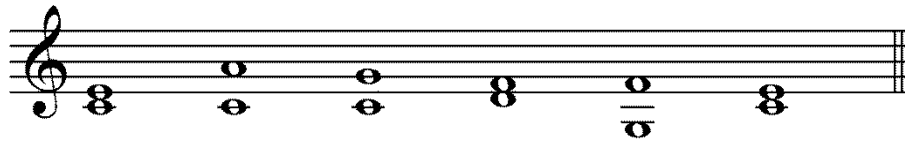

Blank musical staff lines for exercise 4.

ч.5 м.6 ч.5 м.3 ч.4 ч.5
 I VII I III II I

5. Підпиши послідовність інтервалів на ступенях гама до мажор. Проспівай її вгору, а потім в два голоси:

6. Склади послідовність інтервалів на ступенях гама до мажор (нижній голос рухається плавно, перший і останній інтервали – на першому ступені):

Blank musical staff lines for exercise 6.

Для записів

Blank musical staff lines for writing answers.

Урок 16. Повторення вивченого матеріалу

Пригадай!

Усні запитання:

1. Що таке гама? тональність? лад?
2. Що таке мажор? мінор? тоніка?
3. Скільки є видів мінору? Які їх особливості?
4. Які ступені гами належать до стійких, а які до нестійких?
5. Які гами ми вивчили впродовж навчального року?
6. Що таке інтервал?
7. Який інтервал називають мелодичним, а який гармонічним?
8. Як позначаються інтервали?
9. Якими буквами позначаються інтервали?
10. Що відображає цифра, а що буква?
11. Назви прості інтервали. Скільки їх?
12. Що таке консонанс і дисонанс?
13. Які інтервали належать до дисонансів, а які до консонансів?

14. Що таке обернення інтервалів?
15. Розкажи правило про якісний перехід інтервалів.
16. Розкажи правило «дев'ятки», яким користуються при оберненні інтервалів.
17. Для чого використовують октавні знаки скорочення нотного письма? Які вони?

18. Що таке темп?
19. Які є групи темпів? Назви кілька прикладів із кожної групи.
20. Які позначення належать до агогіки?
21. Що таке мотив? фраза? речення?
22. Що таке секвенція? Розкажи про неї.
23. Назви пару паралельних тональностей. Що у них спільне, а що відмінне?

24. Що таке паралельно-змінний лад?
25. Назви однойменні тональності. Що у них спільне, а що відмінне?
26. Що таке однойменно-змінний лад?
27. Що таке акорд? Що таке тризвук?
28. Які ти знаєш види тризвуків?
29. Що означають цифри, якими позначаються тризвуки?
30. Як називаються звуки тризвуку?
31. Яка інтервальна будова B^5_3 , а яка M^5_3 ?
32. Які ступені ладу включає в себе тонічний тризвук?
33. Як утворюються збільшені та зменшені інтервали?
34. Який збільшений інтервали ми вивчили? У якому виді мінорного ладу та між якими ступенями він утворюється?

35. З яких ступенів утворюються стійкі та нестійкі інтервали?

36. Що таке розв'язання нестійкого інтервалу?
37. Що таке канон?
38. Які є види тематичного розвитку?

Письмові завдання:

1. Побудуй інтервали та тризвуки від зазначених нот вгору та вниз:

↑

м.3 в.7 м.2 ч.4 в.3 ч.5 V^5_3 M^5_3

↓

в.6 м.2 м.7 в.3 ч.5 ч.4 V^5_3 M^5_3

2. Оберни інтервали вгору і вниз та підпиши їх назви:

↑

↓

3. Побудуй сексти та септими на ступенях гама соль мінор:

сексти

септими

4. Визнач та підпиши інтервали і тризвуки:

5. Визнач та підпиши інтервали у соль мінорі, визнач стійкі та нестійкі інтервали, розв'яжи нестійкі інтервали у стійкі:

Соль мінор

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. Фрагмент фортепіанної клавіатури

Велика октава мала октава перша октава друга октава третя октава

Ре \flat Мі \flat Соль \flat Ля \flat Сі \flat Ре \flat Мі \flat Соль \flat Ля \flat Сі \flat Ре \flat Мі \flat Соль \flat Ля \flat Сі \flat Ре \flat Мі \flat Соль \flat Ля \flat Сі \flat Ре \flat Мі \flat Соль \flat Ля \flat Сі \flat
 До \sharp Ре \sharp Фа \sharp Соль \sharp Ля \sharp До \sharp Ре \sharp Фа \sharp Соль \sharp Ля \sharp До \sharp Ре \sharp Фа \sharp Соль \sharp Ля \sharp До \sharp Ре \sharp Фа \sharp Соль \sharp Ля \sharp До \sharp Ре \sharp Фа \sharp Соль \sharp Ля \sharp

До Ре Мі Фа Соль Ля Сі До Ре Мі Фа Соль Ля Сі До Ре Мі Фа Соль Ля Сі До Ре Мі Фа Соль Ля Сі До Ре Мі Фа Соль Ля Сі

ДОДАТОК 2. Музичні зразки

До теми «Види мінору. Транспонування вивчених мелодій»

Укр. нар. пісня «Реве та стогне Дніпр широкий»

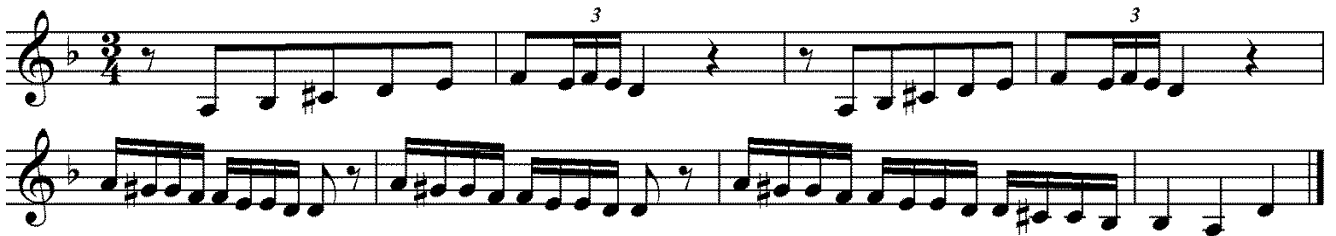

Ре-ве та стог-не Дніпр ши-ро-----кий, сер-ди-тий ві---тер за---ви--ва.

До-до-лу вер--би гне ви-со-----кі, го-ра-ми хви-лю пі---дій--ма.

К. Сен-Санс. «Циганський танець»

П. Чайковський. «Пори року». «Червень» (фрагмент)

Andante cantabile.

До теми «Інтервали. Види інтервалів. Прості інтервали»

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Нова лялька» (фрагмент)

Швидко

До теми «Інтервали. Консонуючі і дисонуючі інтервали. Ступенева і тонова величина інтервалів»

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Хорал» («В церкві») (фрагмент)

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Баба Яга» (фрагмент)

Дуже швидко

До теми «Ритмічна група \bullet \bullet » (четвертна з крапкою і восьма).
Гама ре мінор у трьох видах»

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Ранкова молитва» (фрагмент)

Повільно

Р. Шуман. «Альбом для юнацтва». «Веселий селянин» (фрагмент)

Frisch und munter.

**До теми «Інтервали чиста пріма та чиста октава
від звуків і на ступенях ладу»**

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Похорони ляльки» (фрагмент)

Повільно

Укр. нар. пісня «Засвіт встали козаченьки»

За-світ вста-ли ко-за-чень-ки в по-хід з по-лу-но-чї,

зап-ла-ка-ла Ма-ру-сь-ка сво-ї яс-ні о-чї.

До теми «Ритмічна група (чотири шістнадцяті).
Гама мі мінор у трьох видах»

Укр. нар. пісня «Ти до мене, ти до мене не ходи»

Ти до ме-не, ти до ме-не не хо---ди, ку-ций, ко--ро--тень-кий,
 бо до ме-не, бо до ме-не хо-дить хло-пець ви-со--кий, то---нень-кий.
 По---над сад, ви--ног---рад, а у са---ду груш--ка,
 вий-ди, вий-ди, вий-ди, вий-ди ти до ме-не, мо--я ще---бе---туш--ка.

До теми «Інтервал секунда від звуків і на ступенях ладу»

К. Дебюссі. «Дитячий куточок». «Коліскова слона» (фрагмент)

un peu en dehors

pp *pp* *sempre pp*

К. Дебюссі. Прелюдії. «Кроки на снігу» (фрагмент)

Triste et lent (♩=44)

pp *p expressif et douloureux*

più pp

Ce rythme doit avoir la valeur sonore d'un fond de paysage triste et glacé

До теми «Інтервал терція від звуків і на ступенях ладу»

Й. Брамс. «Колискова» (фрагмент)

Спокійно

До теми «Секвенція. Гама сі мінор у трьох видах»

Г. Ф. Гендель. «Пасакалія» (фрагмент)

p

До теми «Паралельні тональності. Гами ре мажор і сі мінор»

Укр. нар. пісня «Несе Галя воду»

Музична партитура української народної пісні «Несе Галя воду». Складено для голосу та фортепіано. Тональність: ре мажор (два дізми). Темп: 2/4. Метр: 2/4. Текст пісні: Не---се Га---ля во---ду, ко---ро---мис--ло гнеть-ся, за не---ю І-----ван---ко, як бар---ві--нок, в'сть---ся.

До теми «Розмір $\frac{3}{8}$ »

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Гра в коника» (фрагмент)

Дуже швидко

Музична партитура фрагменту «Гра в коника» з «Дитячого альбому» П. Чайковського. Тональність: ре мажор (два дізми). Темп: 3/8. Динаміка: *p* (піано), *cresc.* (кресцендо), *mf dim.* (мезіо-форте з послабленням). Партитура містить численні фігурні баси та акорди, що характерно для цього стилю.

mf dim.

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Нова лялька» (фрагмент)

Швидко

p

mf

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Мазурка» (фрагмент)

mf

p

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Німецька пісенька» (фрагмент)

Дуже помірно

До теми «Акорд. Тризвук. Великий і малий тризвуки (V_3^5 і M_3^5).

Тонічний тризвук»

«Ой сивая тая зозуленька» (щедрівка)

Ой си---ва-----я та--я зо--зу-лень-----ка. Щед---рий ве---чір,
доб-----рий ве---чір, доб-----рим лю-----дям на--здо---ро-----в'я!

П. Чайковський. «Дитячий альбом». «Хорал» («В церкві») (фрагмент)

До теми «Одноійменні тональності, однойменно-змінний лад»

Д. Кабалевський. «Клоуни» (фрагмент)

Allegro

Р. Шуман. «Альбом для юнацтва». «Народна пісенька» (фрагмент)
 Im klagenden Ton (♩=92)

До теми «Інтервал секста від звуків і на ступенях ладу»

Слова Р. Кудашової, музика Л. Бекмана «У лісі, лісі темному»

У лі---сі, лі---сі тем--но--му, де хо-дить хит-рий лис, рос-
ла со----бі я-----ли----ноч---ка і зай-чик з не-ю ріс.

Укр. нар. пісня «Над річкою бережком»

Над річ-----ко-----ю бе-----реж---ком і---шов чу---мак
з ба----тіж---ком. Гей, гей! З До-----ну до-----до-----му.

До теми «Паралельно-змінний лад»

Укр. нар. пісня «Несе Галя воду»

Не---се Га---ля во---ду, ко---ро---мис--ло гнеть-ся,
за не---ю І---ван---ко, як бар---ві--нок, в'єть---ся.

До теми «Інтервал септіма від звуків і на ступенях ладу»

А. Хачатурян. Балет «Спартак». І дія.
Сцена «Прощання Спартака і Фрігії» (фрагмент)

С. Гулак-Артемівський. Опера «Запорожець за Дунаєм».
Арія Карася «Тепер я турок, не козак» (фрагмент)

І як во-но зро-би--лось так, що в тур--ка я пе--ре-вер-нувся? Те-
пер я ту-рок, не ко-зак, зда-єть---ся, доб-ре о-дяг-нувся?

До теми «Обернення простих інтервалів»

Й. С. Бах. II том ДТК. Прелюдія фа мінор (фрагмент)

До теми «Поняття про збільшені і зменшені інтервали.
Збільшена секунда у гармонічному мінорі»

К. Сен-Санс. «Циганський танець»

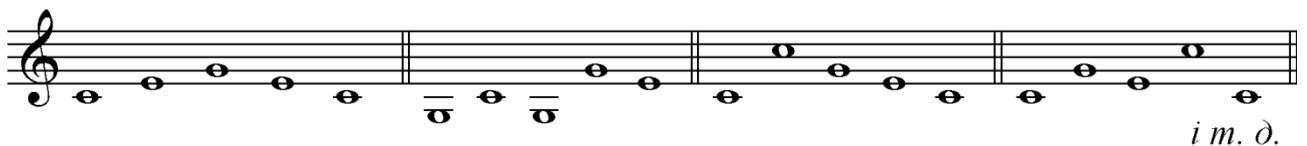
ДОДАТОК 3. Удосконалення навиків інтонування.

Спів послідовностей інтервалів.

Інтонаційні вправи та зразки для сольфеджування³

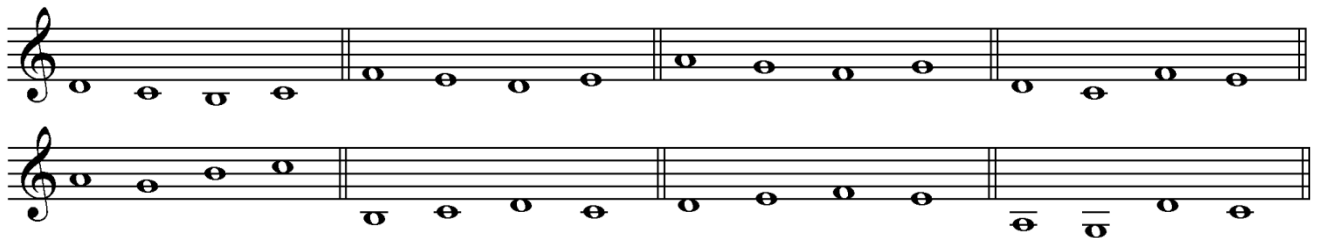
1. Відпрацювання інтонування ступенів в ладі⁴:

а) спів стійких ступенів підряд та в ламаному порядку:

і т. д.

б) розв'язання нестійких ступенів підряд та у різному порядку:

і т. д.

³ Запропоновані форми роботи для розвитку навиків інтонування рекомендуємо виконувати впродовж усього курсу навчання, змінюючи акценти за потребою.

⁴ Для роботи в ладі достатньо обирати тональність до мажор або ля мінор. Проводити роботу необхідно спокійно, усвідомлено, у повільному темпі, між кожною вправою використовувати тональну настроюку.

в) оспівування стійких ступенів:

г) доведення ступенів по гамі до тоніки вгору і вниз:

д) спів усіх ступенів в різному порядку:

е) визначення ступенів на слух.

2. Поспівки на відпрацювання відчуття ступенів:

2.1

2.2

2.3

2.4

2.5

2.6

2.7

2.8

2.9

2.10

2.11

2.12

2.13

2.14

2.15

2.16

2.17

2.18

2.19

2.20

2.21

3. Зразки для сольфеджування мелодії зі стрибками⁵:

П. Булахов. «Пахне полем повітря»

3.1

3.2

3.3

3.4

3.5

⁵ Інтонаційні вправи на опрацювання стрибків рекомендуємо починати із сольмізації для ритмічного розуміння і поясненні учням, між якими ступенями утворюються стрибки.

3.6

Ф. Шуберт. «Місячний вечір»

3.8

Ю. Мілютін. «Гори»

3.9

Укр. нар. пісня «Козаченьку, куди йдеш?»

3.10

Р. Шуман. «Веселий селянин»

3.11

П. Чайковський. «Серед шумного балу»

3.12

О. Бородин. Секстет

3.13

Укр. нар. пісня «Розпрягайте, хлопці, коні»

3.14

Л. Бетховен. Соната №5

3.15

4. Спів послідовностей інтервалів на ступенях ладу⁶:*у мажорі:*

ч.4 — в.6 — м.7 — в.6 — м.3 — ч.1
 V — V — V — V — VII — I
 м.3 — ч.4 — ч.5 — в.6 — в.3
 III — II — I — VII — I
 ч.5 — м.7 — ч.5 — в.2 — в.3
 I — VII — I — I — I

у мінорі:

ч.5 — м.6 — ч.5 — м.3 — в.6 — ч.8
 I — ↑VII — I — II — II — I
 м.3 — ч.4 — м.3 — в.3 — м.3 — ч.5
 I — I — I — III — II — I
 в.6 — в.6 — ч.8 — ч.5 — м.6 — ч.5
 III — III — I — I — I — I

⁶ Форми опрацювання послідовностей інтервалів на ступенях ладу запропоновано в уроці №15 (II семестр).

5. Рух мелодії по звуках тонічного тризвуку:

М. Глінка. «Руслан і Людмила»*Укр. нар. пісня «Чом, чом не прийшов»**П. Козицький. «Зелене місто»**Укр. нар. пісня «Тече вода з-під явора»**Укр. нар. пісня «Ой під вишнею»*

Ой під виш-не-ю, під че-реш-не-ю сто-яв ста-рий з мо-лодо-ю,

як із я-гід-ко-ю, сто-яв старий з мо-ло-до-ю, як із я-гід-ко-ю.

Укр. нар. пісня «Іди, іди, дощику»

І-ди, і-ди, до-щи-ку, зва-рю то-бі бор-щи-ку в полум'янім горщику!

І-ди, і-ди, до-щи-ку, цеб-ром, від-ром, дій-ни-це-ю над на-шо-ю

паш-ни-це-ю! І-ди, і-ди, до-щи-ку, з ва-рю то-бі бор-щи-ку!

Л. Бетховен. «Тирольська пісня»

5.7

Укр. нар. пісня «Добрий вечір, дівчино»

5.8

Доб-рий ве-чiр, дiв-----чи--но, ку-ди йдеш? Доб--рий ве--чiр, дiв--чи-но,
ку----ди йдеш? Ска-жи ме----нi прав-----донь-ку, де жи-веш?

Укр. нар. пісня «Ой верніться, літа мої»

5.9

Укр. нар. пісня «Ой з-за гори кам'яної»

5.10

Укр. нар. пісня «В кінці греблі шумлять верби»

5.11

Укр. нар. пісня «Ой з-за гори вітер віє»

5.12

Укр. нар. пісня «А у тих багачок»

Укр. нар. пісня «Дівчино моя, переяславко»

Укр. нар. пісня «Ой у нашій Колодяжні»

Укр. нар. пісня «Ой дівчино, дівчинонько»

Укр. нар. пісня «Прийшла весна»

6. Робота над музичним цілим.

Упродовж року звертаємо увагу учнів у певних музичних зразках на окремі елементи музичної виразності. Можливий перелік елементів для аналізу музичного цілого:

- 1) автор твору;
- 2) назва і зміст;
- 3) засоби музичної виразності, які виражають зміст твору:
 - лад, тональність;
 - темп, метр, ритмічні особливості;
 - мелодична лінія, інтерваліка;
 - будова твору (мотив, фраза, речення);
 - динаміка.

ДОДАТОК 4. Тональності

РЕ МІНОР
натуральний

Гама

тон - півтон - тон - тон - півтон - тон - тон

I II III IV V VI VII I I VII VI V IV III II I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII II I III V I

гармонічний

Гама

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII↑ II I III V I

мелодичний

Гама

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII↑ II I III V I

МІ МІНОР
натуральний

Гама

тон - півтон - тон - тон - півтон - тон - тон

I II III IV V VI VII I I VII VI V IV III II I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний
тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII II I III V I

гармонічний

Гама

нижній тетрахорд верхній тетрахорд VII↑ VII↑

Тонічний
тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII↑ II I III V I

мелодичний

Гама

нижній тетрахорд верхній тетрахорд VI↑ VII↑ VII VI

Тонічний
тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII↑ II I III V I

СИ МІНОР
натуральний

Гама

тон - півтон - тон - тон - півтон - тон - тон
I II III IV V VI VII I I VII VI V IV III II I
нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний
тризвук Ввідні ступені Сстійкі ступені, що оточені нестійкими

VII II I III V I

гармонічний

Гама

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Стійкі ступені, що оточені нестійкими

VII↑ II I III V I

мелодичний

Гама

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Стійкі ступені, що оточені нестійкими

VII↑ II I III V I

РЕ МАЖОР

Гама

тон - тон - півтон - тон - тон - тон - півтон

I II III IV V VI VII I I VII VI V IV III II I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Стійкі ступені, що оточені нестійкими

VII II I III V I

СІ БЕМОЛЬ МАЖОР

Гама

тон - тон - півтон - тон - тон - тон - півтон

I II III IV V VI VII I I VII VI V IV III II I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний

тризвук Ввідні ступені Стійкі ступені, що оточені нестійкими

VII II I III V I

СОЛЬ МІНОР натуральний

Гамма

тон - півтон - тон - тон - півтон - тон - тон

I II III IV V VI VII I I VII VI V IV III II I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний тривук **Ввідні ступені** **Стійкі ступені, що оточені нестійкими**

VII II I III V I

гармонічний

Гамма

VII↑ II I III V I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний тривук **Ввідні ступені** **Стійкі ступені, що оточені нестійкими**

VII↑ II I III V I

мелодичний

Гамма

VII↑ II I III V I

нижній тетрахорд верхній тетрахорд

Тонічний тривук **Ввідні ступені** **Стійкі ступені, що оточені нестійкими**

VII↑ II I III V I

ДОДАТОК 5. Словник музичних термінів

Агогіка – сповільнення або прискорення музичного темпу.

Акорд – поєднання трьох і більше звуків.

Акордове звучання – багатоголосне звучання з трьох і більше голосів.

Ввідні ступені – нестійкі ступені, що оточують тоніку (це VII і II ступені).

Гама – сім ступенів, розташовані послідовно вгору або вниз від тоніки до тоніки.

Дисонанс – різке, колюче звучання.

Затакт – неповний такт без сильної долі.

Звукоряд – розташування звуків, нот послідовно по висоті вгору або вниз.

Інтервал – це поєднання двох звуків, які звучать одночасно або послідовно. Інтервали позначаються італійськими порядковими числівниками:

– **чиста пріма** – сполучення двох звуків одного ступеня (тобто це повторення одного і того ж ступеня); позначається **ч.1**, тонова величина – **0 тонів**;

– **секунда** – інтервал, що охоплює 2 сусідні ступені; буває: *велика* (позначається **в.2**, тонова величина **1 тон**); *мала* (позначається **м.2**, тонова величина $\frac{1}{2}$ тону);

– **терція** – інтервал, що охоплює 3 ступені; буває: *велика* (позначається **в.3**, тонова величина **2 тони**, звучить світло); *мала* (позначається **м.3**, тонова величина $1\frac{1}{2}$ тону, звучить темно);

– **чиста кварта** – інтервал, який охоплює 4 ступені; позначається **ч.4**, тонова величина – $2\frac{1}{2}$ тони;

– **чиста квінта** – інтервал, який охоплює 5 ступенів; позначається **ч.5**, тонова величина – $3\frac{1}{2}$ тони;

– **секста** – інтервал, що охоплює 6 ступенів; буває: *велика* (позначається **в.6**, тонова величина $4\frac{1}{2}$ тони, звучить світло); *мала* (позначається **м.6**, тонова величина **4 тони**, звучить темно);

– **септіма** – інтервал, що охоплює 7 ступенів; буває: *велика* (позначається **в.7**, тонова величина $5\frac{1}{2}$ тонів, звучить дуже гостро, тяжіє верхнім звуком назовні); *мала* (позначається **м.7**, тонова величина **5 тонів**, тяжіє верхнім звуком до середини);

– **чиста октава** – інтервал, який охоплює 8 ступенів, тобто це повторення двох однакових звуків, але на різній висоті; позначається **ч.8**, тонова величина – **6 тонів**.

Інтервал гармонічний – одночасне звучання двох звуків.

Інтервал мелодичний – послідовне звучання двох звуків.

Інтервал збільшений – інтервал, тонова величина якого **більша** від чистих і великих **на півтону**. Інтервал збільшиться, якщо підвищити його вершину або понизити основу на півтону.

Інтервал зменшений – інтервал, тонова величина якого **менша** від чистих і малих **на півтону**. Інтервал зменшиться, якщо понизити його вершину або підвищити основу на півтону.

Інтервал нестійкий – інтервал, що утворюються з двох нестійких ступенів або одного нестійкого, а іншого стійкого

Інтервал стійкий – інтервал, що складаються з двох стійких ступенів.

Інтервали прості – інтервали в межах октави.

Канон – багатоголосна музика, де всі голоси виконують одну мелодію із запізненням на певний час.

Консонанс – злагожене, м'яке звучання.

Лад – об'єднання стійких і нестійких ступенів навколо тоніки (першого ступеня ладу).

Ланка секвенції – мотив, який повторюється.

Мажорна гама (мажор натуральний) – гама, яка вгору будується за схемою тон – тон – півтон – тон – тон – тон – півтон.

Мелодія – одноголосна музична думка.

Мінор гармонічний – мінор, будова якого відрізняється від натурального підвищенням VII ступеня при русі гама вгору і вниз.

Мінор мелодичний – мінор, будова якого відрізняється від натурального підвищенням VI і VII ступенів при русі гама вгору (при русі гама вниз підвищення VI і VII ступенів скасовується).

Мінорна гама (мінор натуральний) – гама, яка вгору будується за схемою тон – півтон – тон – тон – півтон – тон – тон.

Мотив – маленька частина мелодії, яка має лише одну сильну долю. Мотив може розпочинатися або із сильної долі, або із затакту.

Обернення інтервалу – перенесення його нижнього звуку (основи) на ч.8 вгору або його верхнього звуку (вершини) на ч.8 вниз. Чисті інтервали обертаються в чисті, великі в малі, малі в великі, збільшені в зменшені, а зменшені в збільшені.

Оспівування – оточення звука верхнім та нижнім сусідніми звуками.

Одноіменні тональності – тональності, які мають різний звукоряда, різний лад і різні ключові знаки, але їх об'єднує спільна тоніка (*до мажор – до мінор*).

Одноіменно-змінний лад – лад, у якому при одній тоніці поєднуються два одноіменні звукоряди – мажорний і мінорний.

Паралельні тональності – тональності, що мають однакові ключові знаки, але різний лад (мажор і мінор). Тоніки паралельних тональностей знаходяться на відстані малої терції (*до мажор – ля мінор*).

Паралельно-змінний лад – лад, який включає дві паралельні тональності з однаковими звукорядами, однаковими ключовими знаками, а тоніки їх знаходяться на відстані м.3.

Півтон – найменша відстань між ступенями ладу.

Пунктирний ритм – ритмічна група, що складається з довгого на сильній долі та короткого на слабкій долі звуків.

Речення – частина мелодії, що часто складається з чотирьох тактів. Речення може ділитися на фрази та мотиви. Речення може завершуватися ствердно чи запитально. *Ствердно* завершується речення, яке закінчується тонікою і не потребує продовження, а *запитальним* є речення, яке прагне продовжити своє звучання.

Розв'язання інтервалу – перехід із нестійкого інтервалу у стійкий.

Розв'язання нестійких ступенів – перехід нестійких ступенів у стійкі.

Розмір $\frac{3}{8}$ – тридольний розмір, у якому кожна доля триває одну восьму.

Секвенція – повторення мелодичного відрізка від різних ступенів. Секвенції бувають: *висхідні* – ті, мотив яких рухається вгору; *низхідні* – ті, мотив яких рухається вниз.

Секунда збільшена – секунда, яка утворюється між між VI і VII підвищеними ступенями у гармонічному мінорі, позначається **зб.2**, тонова величина $1\frac{1}{2}$ тону.

Сольмізація – ритмічне називання нот з тактуванням.

Сольфеджування – спів із називанням нот.

Ступенева (кількісна) величина інтервалу – величина, яка вказує на кількість охоплених інтервалом ступенів і позначається цифрою.

Ступінь – порядковий звук у гамі. Порядковий номер ступенів рахується від тоніки (I ступеня) угору.

Ступені нестійкі – II, IV, VI, VII.

Ступені стійкі – I, III, V.

Тактування – відбивання кожної долі такту.

Темп – швидкість виконання музичного твору. Темп зазначають на початку музичного твору, переважно італійською мовою.

Тетрахорд – звукоряд із чотирьох ступенів гами. Гама складається з двох тетрахордів. Кожен тетрахорд має по 4 ступені: *нижній тетрахорд* починається з тоніки; *верхній тетрахорд* закінчується тонікою.

Тон – два півтони.

Тональність – висотне положення ладу.

Тонічний тризвук – тризвук, побудований на тоніці (на I ступені ладу), позначається в *мажорі* великою літерою T^5_3 ; в *мінорі* маленькою літерою t^5_3 .

Тонові (якісна) величини інтервалу – величини, вказує на кількість охоплених тонів та півтонів і позначається словами (чиста, мала, велика, збільшена, зменшена).

Транспозиція – точне перенесення мелодії на іншу висоту. При транспозиції зберігається лад, розмір, темп, інтервали між ступенями. Змінюється лише висота звуків.

Тризвук – акорд з трьох звуків, які розташовані по терціях. За інтервальною будовою тризвуки бувають: 1) *великий або мажорний*; своїм звучанням нагадує мажор; позначається B^5_3 ; складається з в.3+м.3; 2) *малий або мінорний*; своїм звучанням нагадує мінор; позначається M^5_3 ; складається з м.3+в.3.

Фраза – половина речення, тому в реченні їх дві. Фраза теж може бути подільною. Частинки, на які ділиться фраза, називаються мотивами.

Цезура – межа між мотивами, фразами, реченнями

ДОДАТОК 6. Контрольний урок у формі квесту⁷

Підсумковий річний контрольний урок, за бажанням вчителя, можна провести у формі уроку-квесту. У додатках до робочого зошита пропонуємо свій варіант такої форми контрольного уроку.

Урок-квест можна проводити у приміщенні одного класу. Якщо є можливість, можна задіяти декілька класів.

Перед початком уроку-квесту необхідно:

1. підготувати конверти із роздатковими матеріалами до завдань (за кількістю команд, які будуть брати участь у грі);
2. підготувати приз для команди переможців;
3. прикріпити назви станцій на відповідних місцях;
4. розділити учнів на декілька команд по 3-4 гравці.

Перед початком квесту кожна команда отримує **карту** із переліком та порядком станцій, на яких необхідно вирішити завдання.

За проходження кожної станції команда, яка першою правильно справилася із завданням, **отримує літеру-підказку або слово-підказку**. З цих літер або слів команда потім складе слово або речення, де буде вказано місце знахідки приза.

Сценарій «Уроку-квесту»

У Сольфеджію-країні вчать всі лиш на відмінно.

Там скарбниця зі скарбами жде, чекає на нас з вами.

Щоб потрапити туди – довгий шлях треба пройти.

Випробовування грізні ждуть на станціях нас різних.

По дорозі в нашу казку там знайдете ви підказки.

Як підказки всі зберете – ключ до скарбу ви складете.

Для вас цікаві є завдання і задачі. Розпочинаймо! І бажаю всім удачі!

1. СТАНЦІЯ «ЗАЛІЗНИЧНА»

Поважайте, друзі, тризвуки та інтервали, і любіть!

Їх додому із гастролей доведіть.

Хто в який потяг сідати має,

Хтось із вас тут, друзі, знає?

Завдання: *«довезти» інтервали та тризвуки, які зображені на потягах, до їх правильних позначень.*

Вчителю необхідно заздалегідь «намалювати» інтервали та тризвуки на потягах, а також роздрукувати їх позначення.

2. СТАНЦІЯ «РИТМІЧНА»

Я – Король, Музичний Ритм, радо вас вітаю.

І простенький алгоритм я вам загадаю.

Руки приготуй мерщій,

⁷ Урок-квест розроблено Чамахуд Дариною, викладачем музично-теоретичних дисциплін Княгининівської дитячої школи мистецтв, на основі напрацювань Демків Марії, вчителя музичного мистецтва Жовківської ЗОШ №1.

Ритм проплескати зумій!

Завдання: простукати ритмічні малюнки, зображені на картинці.

Вчителю необхідно заздалегідь заготовувати ці ритмічні малюнки на роздатковому матеріалі.

3. СТАНЦІЯ «БУДІВЕЛЬНИК»

Рівно цеглу викладаю,

Дах старанно покриваю,

Каменяр і покрівельник,

Я – музичний будівельник.

Тому ти знаки альтерації візьми

Й інтервали правильні зроби.

Завдання: побудувати інтервали і тризвуки.

Вчителю необхідно заздалегідь на роздатковому матеріалі «намалювати» ноти, від яких потрібно побудувати інтервали і тризвуки та їх позначення.

4. СТАНЦІЯ «ПІРАМІДА»

Я бачила картину і на цій картині

Помітила фігуру в піщаній пустелі.

Фігура ця – то гама така нам, діти, мила,

Нагадує вона з пустелі піраміду.

Завдання: побудувати гаму, позначити стійкі ступені, стрілочками вказати розв'язання нестійких ступенів, позначити та підписати тетра хорди, заспівати цю гаму командою.

Вчителю необхідно заздалегідь визначити, яку гаму будуть будувати учні.

5. СТАНЦІЯ «СКЛАДИ ПАЗЛ»

Пазл складати любить кожен,

Та не кожен швидко може,

Тож, хто швидше – перемиг,

На наступний тур побіг.

Я конверти, друзі, маю,

В них цікаві пазлики тримаю.

Пазли у картинку складіть,

Та відгадку хутчіш покажіть.

Завдання: скласти пазл із мелодії, яку грає вчитель, визначити тональність мелодії, транспонувати мелодію на в.2 вниз та записати мелодію в однойменній тональності.

Вчителю необхідно заздалегідь зібрати мелодію пазлу в єдине ціле і переписати її, щоб потім заграти учням, а також підготувати нотні листки для кожної команди для транспонування мелодії та її запису в однойменну тональність.

6. СТАНЦІЯ «ВІДГАДАЙКА»

Я – цікавий Знак Питання.

В мене є для вас завдання.

Перевір знання свої,

Слухай загадки мої.

Завдання: на швидкість відгадати музичні загадки.

Вчителю необхідно заздалегідь підготувати музичні загадки. Літеру-підказку отримає команда, яка набере найбільше правильних відповідей.

7. СТАНЦІЯ «ГРА ТАК ЧИ НІ»

Так чи ні? У вас спитаю,
Голосно відповідайте.
Гра весела перевірить,
Чи хто з вас мені ще вірить.
Не брехуха я, та все ж
Можу помилятись теж.

Завдання: відповідати на швидкість «так» чи «ні» на запитання.

Вчителю необхідно заздалегідь підготувати запитання. Літеру-підказку отримає команда, яка набере найбільше правильних відповідей.

Приклади запитань:

1. Поєднання трьох звуків, які звучать одночасно або послідовно, називається інтервалом? (ні)
2. Акорд з трьох звуків, які розташовані по терціях, називається тризвуком? (так)
3. Інтервал квінта більший, ніж інтервал септіма? (ні)

8. СТАНЦІЯ «ПІСЕННА»

О, пісне! Що в тобі? Лише сім ноток,
Чергуючись, дзвенять від «до» до «сі».
Та вміють так за струни серця зачепити,
Що ми радіємо чи плачемо усі.

Завдання: виконати одну із пісень про інтервали, які вивчали впродовж року.

Вчителю необхідно заздалегідь підготувати перелік пісень про інтервали та помістити їх у конверт. Кожна команда по чергово дістає із конверту назву пісні та виконує її.

9. СТАНЦІЯ «ПЕРЕВІРКА СЛУХУ»

З понеділка по суботу ходить лікар на роботу.
Якщо раптом захворію, може вийти і в неділю.
Він мені призначить ліки, перевірить горло, нюх,
А сьогодні, каже лікар, перевірить хочу слух!

Завдання: у порожні такти записати інтервали, тризвуки та лади, які грає вчитель.

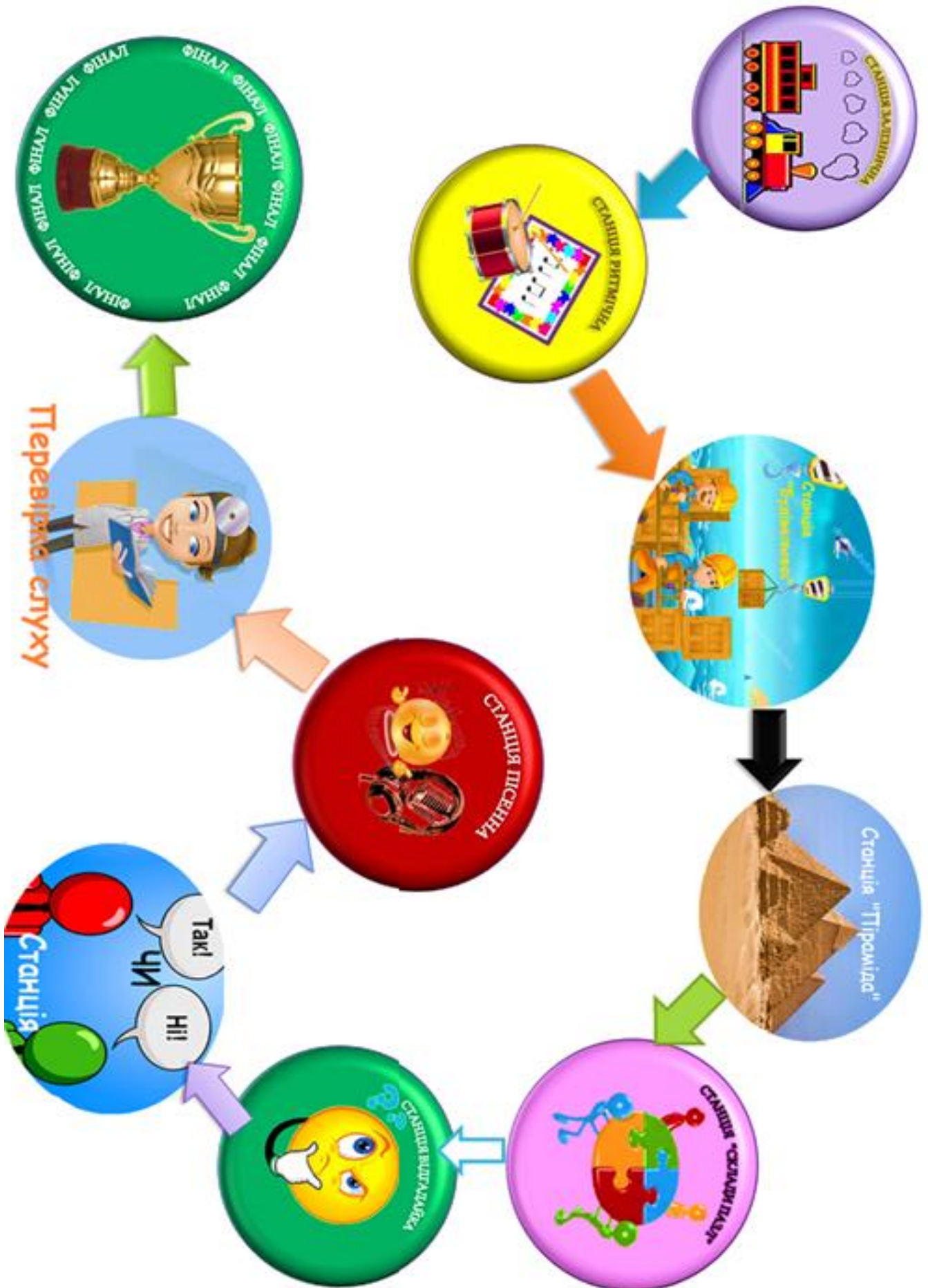
Вчителю необхідно заздалегідь підготувати ланцюжок інтервалів, тризвуків та ладів.

10. СТАНЦІЯ «ФІНАЛ»

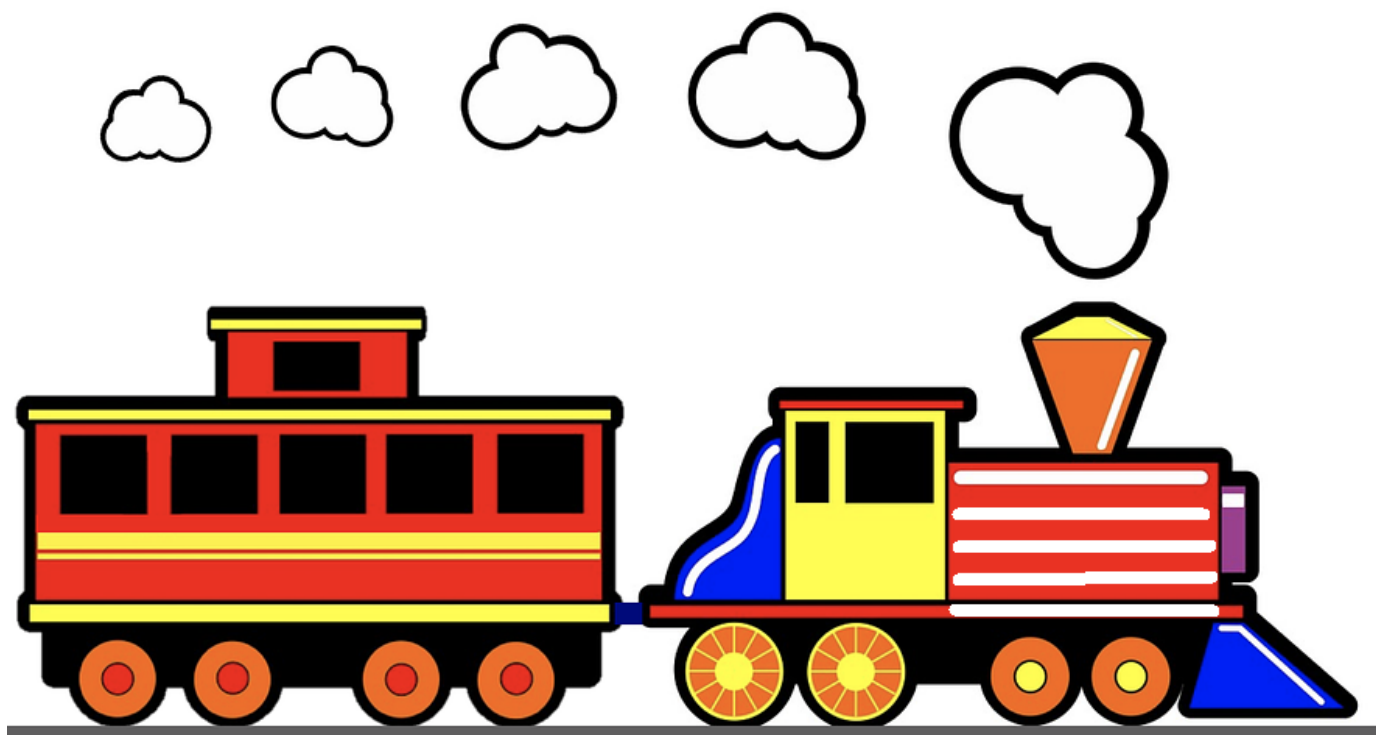
Завдання: скласти вислів про музику.

Вчителю необхідно заздалегідь підготувати вислів про музику, роздрукувати його та розрізати на частини.

Допоміжні матеріали на урок-квест:
Карта квесту

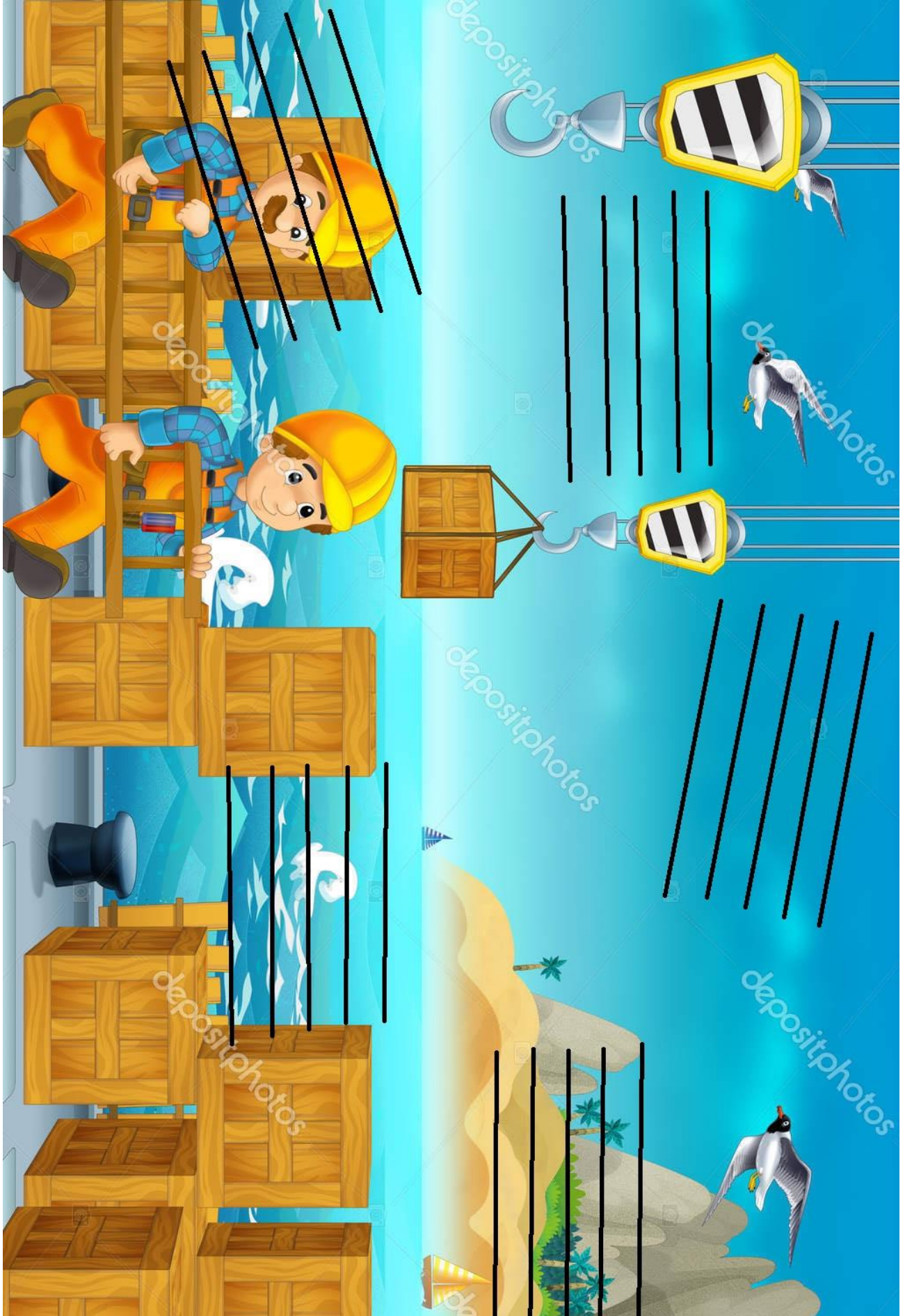
Роздаткові матеріали
1. СТАНЦІЯ «ЗАЛІЗНИЧНА»

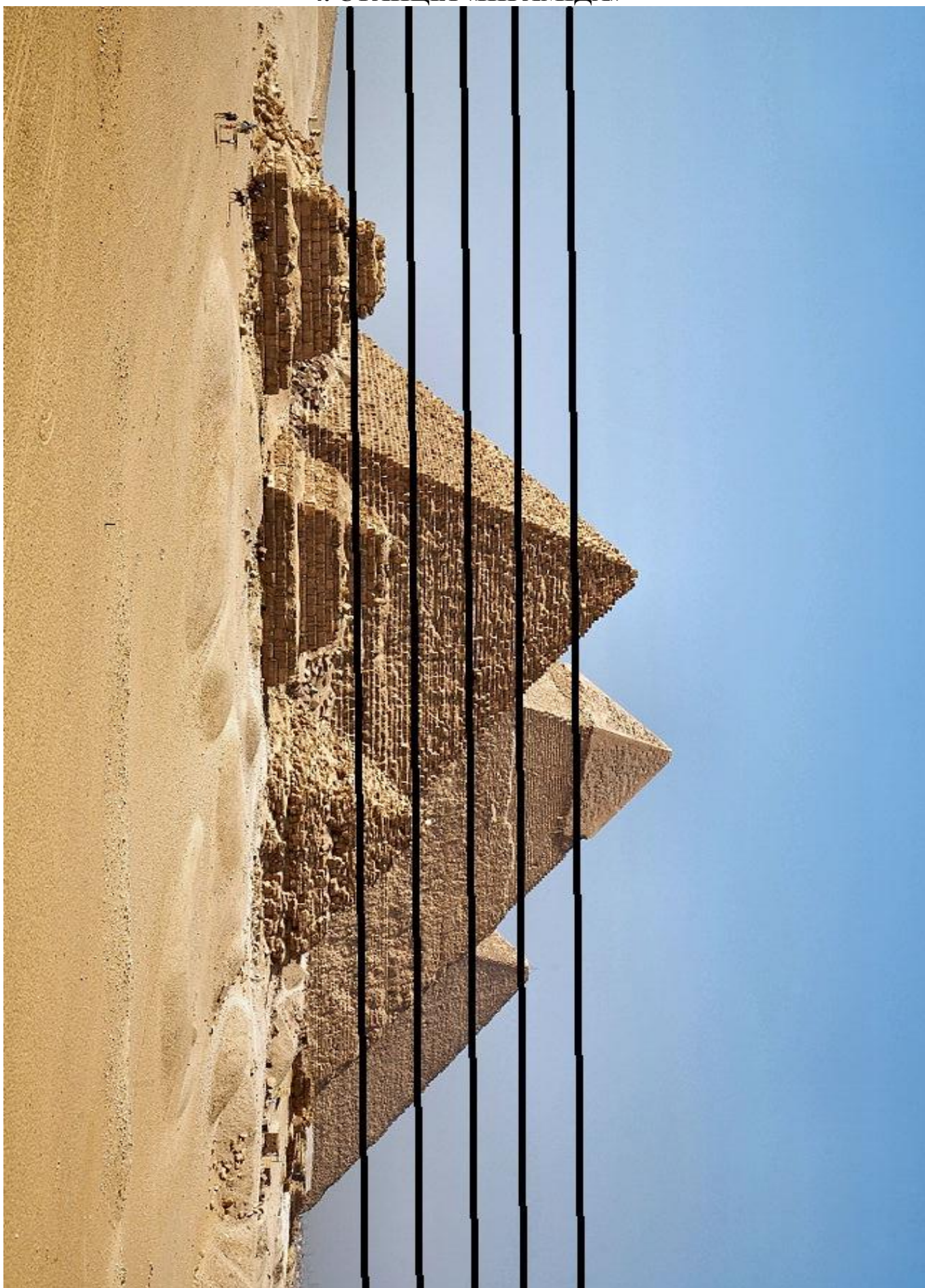
2. СТАНЦІЯ «РИТМІЧНА»

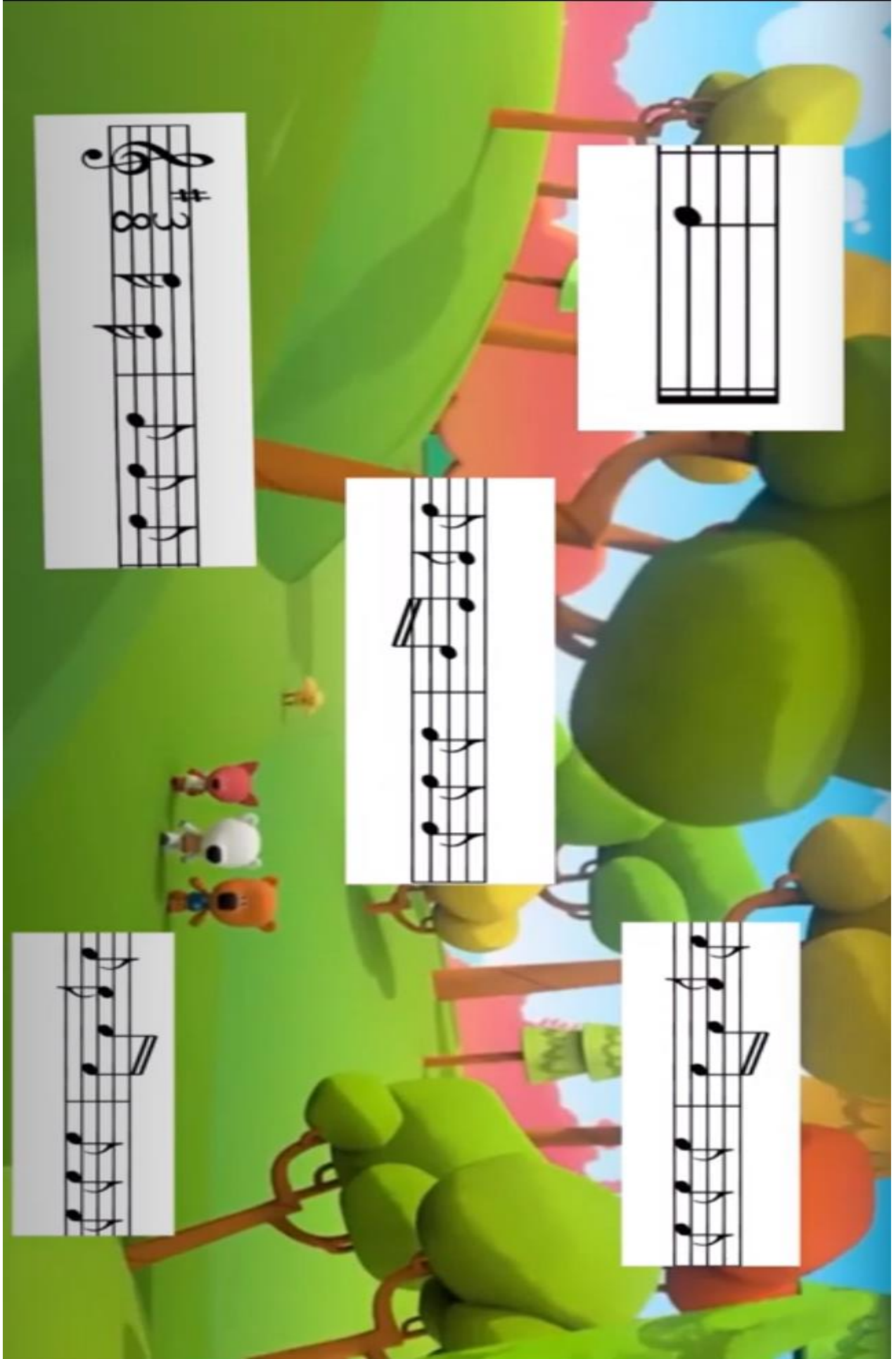
3. СТАНЦІЯ «БУДІВЕЛЬНИК»

4. СТАНЦІЯ «ПІРАМІДА»

5. СТАНЦІЯ «СКЛАДИ ПАЗЛЬ»

9. СТАНЦІЯ «ПЕРЕВІРКА СЛУХУ»

Список використаної літератури та джерел

1. Демків Марія. Музичне мистецтво. Фейсбук-сторінка. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100007275012732>
2. Довідковий матеріал з музичної грамоти: метод. рекомендації для вищих навч. закладів культури і мистецтв I–II рівнів акредитації / укладач С. Поляковська. Вінниця : Нова Книга, 2012. 40 с.
3. Довідник з музичної грамоти та сольфеджіо / відп. за випуск М. Федун. Львів, 2001. 88 с.
4. Долматов Н. Музыкальный диктант: навч. посібник. Москва : Музика, 1972. 142 с.
5. Музична грамота: навч.-метод. посібник із сольфеджіо та теорії музики для учнів 1-7 класів дитячих музичних шкіл / укладачі І. І. Казак, Н. В. Амосова. Рівне : Каліграф, 2007. 96 с.
6. Народна пісня в курсі сольфеджіо: метод. посібник для дитячих мистецьких шкіл / укладач Я. Якуб'як, відп. за випуск Г. Лушпетова. Львів : Пустомитівська районна друкарня, 1989. 57 с.
7. Наумова Анна. Ютуб-канал. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCDUWNIeKZVgNVvOWAVq9Yhw>
8. Писаревський А. Сольфеджіо для музичних шкіл в двох частинах: одноголосся і багатоголосся. Київ : Держ. видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1963. 351 с.
9. Смаглій Г. Сольфеджіо: підручник. Харків : Факт. Ч. II. 2008. 80 с.
10. Цвід Р. Від прими до октави – вивчаймо інтервали! 2 клас: посібник-зошит із сольфеджіо для музичних шкіл та шкіл мистецтв. Львів, 2004. 183 с.
11. Шпаковська Л. Диктанти на інтонаційній основі української музики. Одноголосся. Двоголосся: посібник. Київ : Музична Україна, 2006. 68 с.